
EX LIBRIS

TORELLI SARAYNAE VERONENSIS LEG. DOCT. DE ORIGINE ET AMplitudine ciuitatis Veronæ.

Eiusdem
De viris illustribus antiquis Veronensibus.
De his, qui potiti fuerunt dominio ciuitatis Veronæ
De monumentis antiquis vrbis, & agri Veronensis
De interpretatione litterarum antiquarum.

Index præterea huius operis in calce additus est.

VERONAE. M. D. XXXX.

Ex Officina Antonii Putelleti.

NON SINE PRIVILEGIO.

A D LECTOREM.

HIc Te admonendum Lector putauimus, quod ante hanc nostram impressionem, quidam Sebastianus Sergius Bononiensis inter mulrorum locorum antiquitates, quarum uolumen ab se compositum dedit. Veronensium etiam monumentorum aliquot se antiquarium professus est, quæ, quia ipse non uidit, imprudenter fortasse ab alterius incuria sumpta, aut non recte designauit, aut non cognita subticuit. Atq; ideo, si quid erit hoc nostro in libro compertum ab eo discrepans, Scias in hisce nostris expressa esse, quæ uera sunt, & germana, quemadmodum uel incola Veronæ certior fieri potes, uel peregrinus, si tibi quandoque usuro Veronenses antiquitates adire contigerit. Bene Vale.

Ioannis Cottæ Veronensis.

Verona, qui te viderit
Et non amarit protinus
Amore perditissimo,
Is credo seipsum non amat,
Caretq; amandis sensibus,
Et odit omnes gratias.

Hieronymus auātius Veronēsis.

Mihi succinere liceat,
Verona, qui non viderit
Te, sed Torellum legerit,
Ad te volabit gestiens
Tantas videre gratias.

Ad Sp. Iu. Doct. D. Torellum Sa-
raynam Cosæ Turoni.

Quæ prius exciderant, quæ vix monumenta manebant,
Restituis patriæ tot Sarayna tuæ.
Per te gesta virum, per te patet vrbis origo,
Vt patriæ dici iam mereare pater.
Marmora, longa dies, rabies & barbara perdet,
At non vlla tuum vis abolebit opus.

Ciuica debetur Taurello, qui vnus in hostem
Arma ferens, patriæ restituit patriam.
L. M.

Ioannes Auogarius.

Si quis scire optat nostræ qui iecerit vrbis
Fundamenta, & item qui amplificarit eam.
Indicat & nomen quæ simplex littera, quæq;
Olim squallebant, nunc monumenta nitent.
Quiq; viri illustres fuerint pro tempore, quiq;
Vrbem rexerunt, & quot olympiadas,
Hoc opus euoluat: Sarayna ex stirpe Torelli,
Est fœtura, vlla non peritura die.

TORELLI SARAYNE VERONENSIS LEGVM

doctoris de origine & amplitudine ciuitatis Veronæ ad Reuerendissimũ in Christo patrem D. D. Ioannem Matheum Gibertum Episcopum Veronæ.

LIBER PRIMVS.

QVum ex dicto illo siue præcepto Platonico non solum nobis nati simus, sed & patriæ, & amicis, ego quidem non solum illos commendandos existimaui, qui suis vrbibus necessaria procurant, & parant, sed & eos etiam qui corũ, quę ad decorem pulchritudinemq; pertinent, curã gerunt: quo pacto & naturã laudare solemus, q; in animantium genituris non necessariorum solum, sed & pulchritudinis quoq; studiosa est. Quare quum & ipse patriæ meæ semper quacunq; in re possem prodesse studuerim, iuuerimq; semper quantum in me fuit, commendandum postremo desiderium meum fore duxi, si pleraq;, quæ ad splendorem, pulchritudinemq; illius attinent, ab iniuria temporis & quodammodo a morte deffenderem, atq; in vita quantum possem, atq; in memoria hominum conseruarem. Vrbium autem ornamenta inter cætera sunt earum origines, si præclaræ sint, & antiquæ, tum & ædificiorum magnitudines, ac demum illustrium virorum nomina, ingeniaq;, quæ omnia Veronam vrbem abunde inter alias Italiæ ciuitates habuisse videre quidem licet, partim ex iis, quæ adhuc extant, & quasi viuunt, partim ex iis, quæ quodammodo interiere, in historiis autem, & memoriis hominum adhuc viuunt. Igitur operepretium me facturum existimaui, si & his, & illis labentibus opem ferrem: alia enim iam periisse videntur, alia ruinis, & tempori obnoxia, & indies collabentia in non paruo periculo esse. Quamobrem quum scirem, quæ in scriptis viuunt diuturniora esse posse q̃ marmora, mecum ipse decreueram antiquitates omnes, quæ tum in ciuitate, tum in agro extant, necnon & alia ornamenta, quæ ex historiis colligi possunt, scriptis mandare, ac legenda cunctis emittere: Verum quum considerarem nec ea scripta diu viuere consueuisse, quæ leporibus lingue ornamentisq; quasi anima priuata carerent desiderium hoc meum diu repressi, qui scirem me in forensibus negotiis, & discendis causis magis versatum ab omni scribẽdi ratione longe abesse, temerariumq; potius existimari posse, si tantum arrogassem mihi, sed certe timorem hunc amici mei omnes quibuscum ista communicaueram non mediocriter reprehendere temerarium non esse, qui non suas sed patriæ laudes quærat, caruisse ætatem nostram historiis

non paucis/& quidem gratis,si Procopius/ si Blundus/si M.Antonius Sabellicus,ad Titum Liuium,ad C.Cæsarem/ad Salustium respexisse viuere sæpe stilum/sæpe materiam/sæpeq; euenire,vt ruditer ab vno tractata ab alio espolientur/vtrumq; autem commendari/hunc/ qui ornauit/illum qui inuenit.quæ omnia quũ & recte dicta/& vera esse cognouissem/sublato eo torpore/quo ardor desiderii prioris diu tepuerat,decreui tandem quæcunq;collgissem vrbis nostræ illustria monumenta in lucem edere qualicunq; tractata stilo fuissent, ac tibi Giberte religiosissime Antistes pariter illa omnia dicare, qui antiquis illius ornamentis recens quasi decus quoddam ingens additum,sanctitate doctrinaq; adeo illam illustras,tum ita diligis / & foues/adaugesq;/vt & antiqua sibi illa,& noua gaudeat / & gratuletur. Quapropter nec illud dubitaui te vti ea,quæ tantæ vrbi necessaria sunt,magna ex parte curas/& prouides, ita & ornamenta illius,antiquitatesq; læto animo accepturum/& quasi filiam suis dotibus decoratam amplexurum. De his autem per diagolum scripsi,quo delectarent magis:& quo pacto initium huius contemplationis primo cœperit,nam quum superiori anno multi ex amicis,clientibusq; nouo vere ad me conuenisset,multaq; ac varia inter nos dicta fuissent, placuit omnibus/tum exercendi corporis/tum leuandi animi gratia, in diui Ioannis montem ascendere,quo consueueramus ob nimiam loci amœnitatem sæpe conferri.Ergo quum in locum conuenissemus, & quasi fessi in summa specula consedissemus, vnde & totius vrbis despectus:& labentis Athesis / & plana camporum,atq; amœna late patebant, quam recte tum inquit Iacobus Villafranca, qui vnus e congerronibus,atq; idem vrbanissimus / ac satis doctus consedebat, quam mire Galli locum hunc delegere, qui primi tantam vrbem condidere, qua amœnissimus late labitur Athesis,colles placidissimi adiacent / camporum tantum protenditur, sed tu quid subrisisti? TOR. Commendandos nimirum & ipse arbitror primos illos/qui sedem hanc magnæ futuræ vrbi delegere:quod vero Gallos eos fuisse existimes,equidem non potui non subridere,quum vidissem eandem te in foueam lapsum/in quam & multi alii cecidere ex Iustini vt opinor verbis. IAC. An aliter fortasse tute existimas? TOR Aliter prorsus/& longe. IAC. Falsa igitur Iustinus scripsit/ & Trogus, a quo ille accepit. TOR. Potes ne eius verborum reminisci? IAC. Possum equidem,ac nisi fallor hæc sunt. His autem Gallis causa in Italiam veniendi,sedesq; nouas quærendi/intestina discordia / & assiduæ domus dissensiones fuere: quarum tædio quum in Italiam venissent sedibus Thuscos expulerunt,& Me-

Iustinus lib.xx.

diolanum, Comum, Brixiam, Bergomum, Tridentum, Veronam, Vincentiamq; condiderunt. Thusci quoq; duce Rheto auitis sedibus amissis alpes occupauere, & nomine ducis gentem Rhetos appellauere. TOR. Sunt certe hæc, sed age, si quæ de Mediolano Comoq; dicta sunt hæc minime vera ostenderimus, quam fidem de Verona habere videbuntur tibi? IAC. Minorem certe. sed iam de Mediolano, & Como ostende. TOR. Id agam, sed vter potior videtur tibi cui magis credas, Portius ne ille Cato primus, quem Dionisius Alicarnaseus inquisitorem diligentissimum rerum Italicarum uocat, an Iustinus, seu, quem ille secutus est, Trogus? IAC. Catonem ego quidem semper anteponendum censeo. TOR. Recte dicis, at Cato in libro de originibus longe aliter de Mediolano sentire videtur, cuius verba, si recte memini, hæc sunt. Olanum ante a Thuscorum duce, qui cum Orobiis Coloniis ibi primus insedit, quorũ origo incerta, uti Comi, Bergomi, Licinophori, & aliquot circa populorum, inde ab insubrum principe nomine Medo adaucta Mediolanum nomen seruat. Ex quibus videre licet Mediolanum prius Olanum uocatum longe ante Gallorum aduentum fuisse conditum, itidem & Comum. quæ si sint, quænam tibi de Verona supererit fides? IAC. Minor profecto. sed tamen certum oportet authorem esse, qui Veronam a Gallis conditam non fuisse dicat, & eum quidem authoritatis maioris quam Iustinum. TOR. non deest author Iacobe; & si vno contentus non eris duos adducam, ac in primis quando magnæ fidei est apud te Portius Cato, vide quæ nam ille de Verona scribat, verba eius sunt hæc. Alpes omnes Italiæ Colonias Thuschorum fuisse incolæ asserunt, & ab ipsis vel ducibus, vel capitibus originum nomina gentibus, & locis indita: vt Rhetii a Rheto rege Lydorum, & Veronenses a vera Thuscorum Colonia videtur ne igitur credere Cato Veronam a Gallis conditam? IAC. Non mediusfidius, sed quinam alius est author. TOR. Is, quem paulo ante dicebas? C. Sempronius, qui eisdem fere verbis ita scribit. Hinc circa Larium Lacum a principibus dicta Vallis Vulturena, & Verona a vera Thuscorum familia. IAC. Grauis nimirum vterq; author. Verumtamen non possum satis mirari Iustinum, & Trogum alioqui & ipsos non paruifaciendos Historicos aliter de Verona scripsisse. TOR. Desine mi Iacobe admirari. Possunt enim & Portius Cato cum Sempronio, & Trogus cum Iustino vera dicere, si res tota consideretur. Illud in primis constare debet, Transpadanam omnem regionem antiquissimorum Thuscorum sedem fuisse, quod & Sempronius affirmat his verbis. Et quidem omnem Transpadanam

Dionisius libro. I.

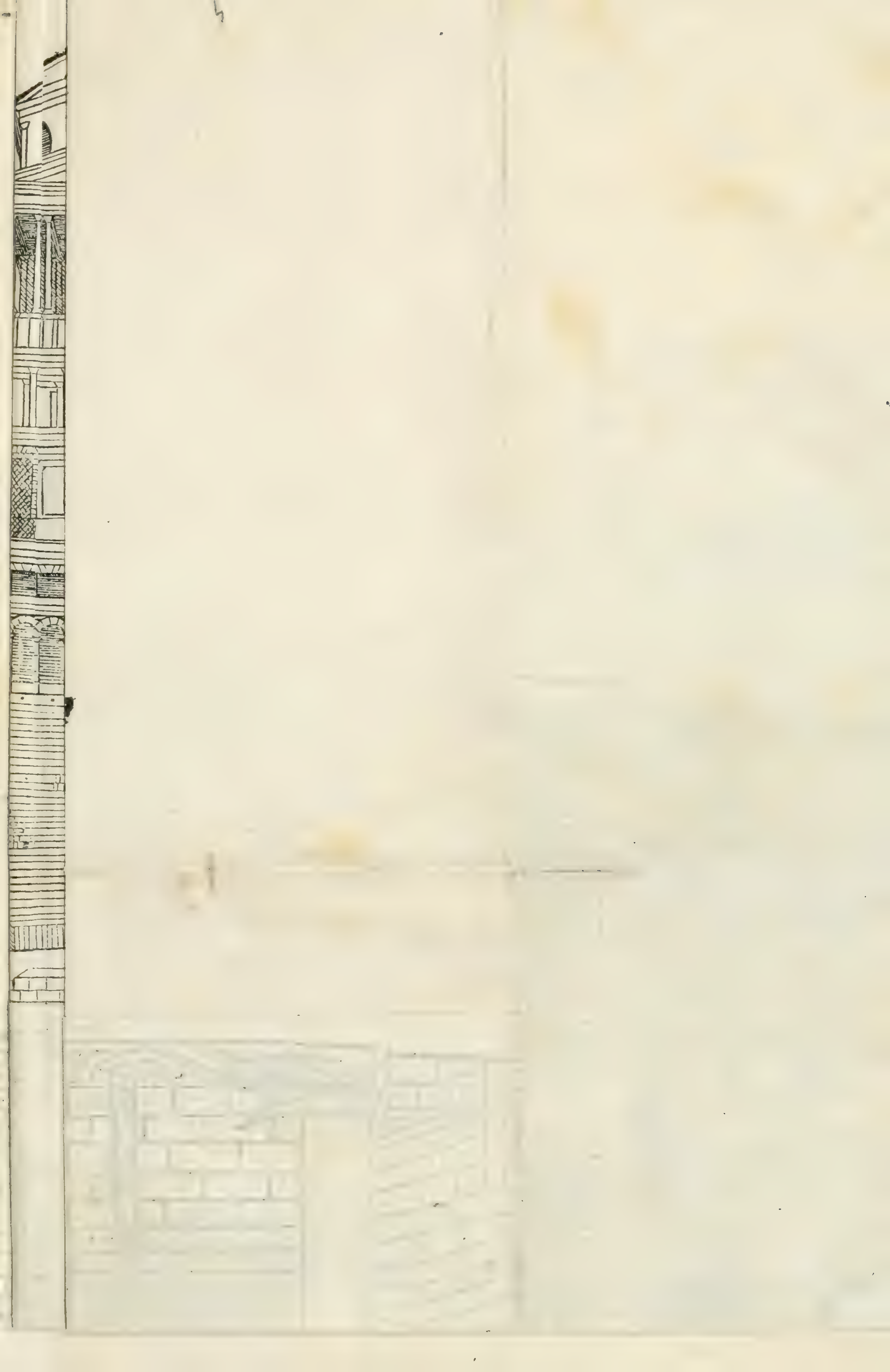
Cato libro Originum.

Cato de originibus.

C Sempronius.

C. Sempro.

regionem

regionem Thuſcorum prolem fuiſſe inter omnes authores cõuenit, manentq́; veſtigia vrbs Mantua,& reliqua. Cato quoque ita de hac re ſcribit. omnia ſub Alpibus Transpadana loca priſci cõuenæ Thuſci miſſis coloniis tenuere,ab hisq́; multa loca nomina retinent, plura deleuerunt Galli & reliqua. idem & Liuius,idem & Plinius affirmant. Veronenſem autem agrum Thuſcorum ſedem fuiſſe multa præter prædicta monumenta confirmãt,nam & Catullus Benacum lydium vocat, ideſt Thuſcum. Circa Benacum porro oppida ſunt adhuc,quæ nomina Thuſcorum ſeruant,ut Thuſculanum,& Vergilius Ocnum filium Mantos fuiſſe, & Thuſci amnis,ideſt Benaci, tametſi nonnulli ſint,qui de Arno flumine id intelligant. ſunt & adhuc vina Rhetica in agro noſtro nomen antiquum ſeruantia a Rhetis,qui a Gallis pulſi montana incoluere,de quibus ita Iuſtinus ſcribit, Thuſci quoque duce Rheto,amiſſis auitis ſedibus Alpes occupauere. Plinius pręterea de Verona inquit,Rhetorũ,& Euganeorũ Verona. Hæc igitur ita ſtatuẽda ſunt,quibus ſi alterum illud addas quod Cato dicebat,plura deleuerunt Galli,facile fortaſſe erit videre, quomodo tam Cato,& Sempronius, q̃ Trogus,& Iuſtinus vera dicant,nihil enim prohibet & Veronam,& Brixiam, & Mediolanum antiquiſſimas vrbes a Gallis dirutas fuiſſe, iis dico,qui primi Alpes tranſcẽdere,mox ab aliis duce Breno eaſdem inſtauratas fuiſſe, quas conditas Iuſtinus ſcribit. De hiſce autẽ,quæ adeo antiqua ſunt,tempora ad amuſſim nouiſſe, eorũ eſt,quæ quodãmodo difficilia ſunt, coniecturis autẽ quibuſdã magis ſunt credenda,atq; ita ego de Veronæ origine exiſtimo. Tu quid exiſtimandum cenſes? IAC. Ita prorſus & ipſe iam adducor ut credam. Sed adhuc tamen vmbræ neſcio quid in mentem mihi ingerit, quod Liuius ſcribit quum dicit. alia ſubinde Germanorum manus Elitorio duce veſtigia priorum ſecuta eodem ſaltu fauente Belloueſio,quũ tranſcendiſſent Alpes,vbi nũc Brixia,ac Verona vrbes ſunt,locos tenuere, quaſi Gallorum illorum temporibus adhuc non fuiſſet cõdita,ſed poſt. TOR. Nihil in quo hæſites debent Iacobe illa tibi inferre,quæ Liuius ſcribit, ſi enim forte fortuna deleta fuiſſet Verona quum aduentarunt Galli, recte dixiſſet Liuius,vbi nunc Verona eſt,quæ tunc non erat,quum tamen ante fuiſſet. quid ſi & ad futurum tempus reſpexiſſet hiſtoricus,ſciens deleri vrbes, & mutari, quod ſi forte euenturum fuiſſet vt Verona vllo tempore, uti alia omnia enata, interierit, æquum tamen fuit locum docere,quem tunc tenuere Galli, hoc enim loquendi modo ſæpe vtuntur, qui ſcribunt, quibusq́; ratio temporum ante oculos obuerſatur. IAC. Ita eſto Torelle,non ingratum tamen illud eſſe-

C.Portius.
Liuius lib.v.
Plinius.
Catullus.
Vergilius.
Iuſtinus lib.xx.
Plin.lib.iii. ca.xviii.
Cato.
Liuius.

ceris (quando & satis vacat,) si de Thuscis illis qui colonias isthuc primi misere, planius aliquanto dixeris, qui nam illi fuere, & quibus temporibus aduenere, neq; enim & hæc te latere arbitror. TOR. Ad valde antiqua me reducis Iacobe, tamen dicam quæ legisse memini apud Catonem, Sempronium Berosum cõpluresq; alios dignos quidem omnes, quibus indubitata fides adhibeatur, imprimisq; illud statuendum est, ac pro certo accipiendum a nobis, si prædictis credimus, Ianum illum priscum ab Italis pro DEO habitum, eundem & Ogygem priscum, & Noa, seu Noe Hæbreorum vocabulo dicere velis fuisse, qui cum filiis Seno, Camese, & Iapheto, ac eorum vxoribus superstitit à Diluuio circa montes Armeniæ: propter quod & Galli mox vocati Sagarum lingua fuere. Gallum enim vocabant ab aquis liberatum. Sub hoc Iano recenti mundo pura illa vixit ætas, quæ aurea dicta est, annis ferè ducentis & quinquaginta post Diluuium. Sub initium igitur aureæ illius ætatis crescente iam hominum sobole, Ianus cum paucis quibusdam in Italiam venit, partemq; illam tenuit, quæ Vmbria dicta est. primiq; illi, qui eam partem coluere, Aborigines dicti sunt, partim opinor, quia ante illos nulla prior in Italia origo fuerat, partim quia primis illis incolentibus nemora, qui nascebantur è truncis & arboribus, quasi primo erumpere videbantur, vnde illud.

Gensq; virum truncis, & duro robore nata.

Mox vero Ianus in Armeniam reuersus, colonias per orbem disseminauit, ac ad complendam Italiam comerum Gallum Iapheti filium cum Crano Racenuo, quem filium ipse Ianus post Diluuium susceperat, cum Coloniis misit anno post Diluuium circiter centesimo, ac quadragesimo: qui eandem partem incolens, non solum Vmbros adauxit, sed & Hetruriam totam: propter quod Hetrusci antiquissimi in tota Italia fuere, & eorum Vmbri, qui & Aborigines. Post ea tempora & Cameses in Italiam delatus est, ac Comero seu mortuo, seu ab eo fugiente totam Hetruriam rexit, ac sceleribus corrumpere cœpit, corrupissetq; aureum illud sæculum, nisi rursus Ianus ex Armeniis in Italiam rediisset, abdicatoque Camese a regimine, ipse gentem separasset, seorsumq; Aborigines iussisset viuere a cæteris Thuscis. Post quem paulopost & Saturnus, qui & Sabatius saga dictus est, frater Nembroth Saturni babylonici, & patruus Iouis Beli, in Italiam concessit fugiens arma Iouis Beli, qui eum diu persecutus fuerat: per quos consenescens iam aurea ætas, quantum potuit, sustentata est. Ergo per ea tempora coloniæ, quæ iam in Hetruria.

continerí

contineri non poterant, per totam Italiam deductæ fuere e quibus
duæ magnæ ſunt, quæ in Tranſpadanam regionem miſſæ, potuere
Veronam vrbem cõdidiſſe, altera Volturrenorum fuit, altera Rheto
rum. Hæc autem poſterior fuiſſe videtur: Vtroſq; autem tam Voltur
renos, quam Rhetos vſque ad Atheſim imperium extẽdiſſe conſtat:
nam de Volturrenis ita Sempronius ſcribit. Lacus Hetruſca origi-
ne dictus Larius, ꝙ a patriciis Volturrenis omnia ea loca principio
poſſeſſa fuere vſque Veronam. De Rhetis autẽ Pl. ſcribit Rhetorum Plin.
& Euganeorum Verona. Ex his igitur Coloniis ego quidem credide
rim & Adriam Coloniam, & Veram illã, a qua Verona dicta eſt, ef-
fluxiſſe. Magis autem e Volturrenis, quam Rhetis, author eſt Strabo,
quoniam idem Sempronius quaſi conſtitutas Colonias dicit: Hinc
circa Larium lacum, e principibus dicta vallis Volturrena & Vero-
na a Vera Thuſcorum familia: Veram præterea Hetruſcam fuiſſe au-
thor eſt Strabo, & Sẽpronius. Veram quoq; familiã a Thuſcis origi-
nem traxiſſe, Publius Capitolinus affirmat in vita Veri Imperato- Iulius Capi-
ris, cuius verba hæc ſunt. Origo eius paterna pleraq; ex Hetruria fu- tolinus.
it. Hetruria eſt nomen ciuitatis, quæ appellatur etiam Volturrena.
quod affirmat Portius Cato inquiens. in his Volturrena ſub radici- Portius Cato:
bus Cyminis iacens, cognomine Hetruria: Vnde Myrſilus Lesbius Myrſilus
de origine Italiæ ſcribit Hetruſcos multarum coloniarum authores, Lesbius.
& Tetrapolis Tyrrhenorum Hetruria eſt prima, & Tyrrheni ſoli ve
tuſtiſſimi in Italia, & Romani aſſerunt Hetruſcos vetuſtiſſimos au-
reo ſeculo natos, a quibus aras, ritus, diuinationes, colonias, & di-
ſciplinas habuit priſca Italia, initio ſumpto a prima eorum Tetra-
poli dicta Hetruria, a quibus illos Romani Hetruſcos cognomina-
runt, ex hisq; innoteſcit, ꝙ Volturreni habuerũt fines vſq; Veronam,
& Vera familia ex Hetruria, ſeu Volturrena eodẽ tempore has partes
tenuit. Atq; hęc ſunt Iacobe optime, quæ ego de Thuſcis qui loca pri
mi hæc tenuere, ac de Veronæ cõditoribus dicere poſſe videor. Tem
pus autem miſſionis Coloniarum trans Padum fuit tempore Man
chalei regis. xiiii. Aſſyriorum. xii. anno per Chitym Ianigenarum re-
gem, qui dictus eſt Italus ob ingenii excellentiam, a diluuio per an-
nos. dclxxx. & antequam Dardanus interfecto fratre Iaſio Italia rece
dens, iuiſſet ad condendum regnum Troianorũ, quod fuit anno vlti
mo Aſcatatis. xviii. regis Aſſyriorũ, & ſic per annos. cviii. poſt, vt ex
Beroſo Caldeo elicitur, incipiendo a Diluuio, deſcendẽdo per reges
Aſſyrios, & dicti Ianigenæ, de quibus loquitur Beroſus, cõſecuti fue- Beroſus cal.
runt nomen a Iano primo eorum rege, Nam loca & regiones mutãt libro. v.
nomina, ſeu ea aſſumũt a regibus. Deinde appellati fuere Tyrrheni,

deinde Thusci. IAC. Scire vellem Torelle, qui nam fuerint isti Euga
Plin.lib.3. cap.xx. nei, qui habitarunt partem huius vrbis. TOR. Scias Euganeos po
M.Anto.li. 1.Aene.vii. pulos in Italiam aduentasse cum Hercule Libyo, vt inquit Plinius, & M. Antonius Sabellicus, incolueruntq; regionem, quæ nunc Vene-
Liuius lib.1. dec.1. tia dicitur: Qui ab Antenore, & Henetis expulsi ad montana loca se reduxerunt, vt affirmat Liuius: Et ex hoc aperte demonstratur Veronam fuisse ante aduentum Antenoris in Italiam, & excidium Troiæ: Nec credas Herculẽ, de quo supra memorauimus, fuisse Herculem Amphytrionum, de quo fabulantur græci, sed fuit Hercules Osyridis filius, qui tẽpore Balei. XI. Assyriorum regis Italiam petiit, vt refert
Berosus li.5 Berosus, cuius hæc verba sunt. Hercules Osyridis filius, cui nomẽ est Libyus cum in Italiam per celtas transisset, expulit lestrigones Italia, & ibi pacifice annos viginti regnauit, multaq; illis oppida a suo nomine, & cognomine fundata nominauit, & loca aquis impedita, habitationi hominũ cõmoda fecit, & in Celtiberos reuersus est: De quo
Herodotus li.ii.cap.iiii. etiam Herodotus scribit, quod fuit per ætates quinque antequã Hercules Amphytrionius natus esset in græcia, qui fuit maximus Pirata,
Manethon ægyptius. & vixit annis. LII. & periit igne, vt scribit Manethõ Aegyptius. Hæc quum dicta fuissent, inclinato iam sole visum est omnibus cedendum, ac rursus die Crastina simul conueniendum.

DE AMPLITVDINE CIVITATIS LIBER SECVNDVS.

Postero die, quum primos radios Sol emisisset, serenissimũq; nobis apportasset diẽ, cõuenere ad me amici, cliẽtesq; hesterni, ac cũ his nõnulli alii: Factisq; de more salutationibus, hodie inquit Ioãnes Nicola vir nobilis, & doctus, Nisi fallor Torelle de reliqs antiquitatibus vrbis agẽdũ superest: Tu vide vtrũ p otiũ sedendo loquẽdũ sit, an deambulandũ magis, & ad singula antiqua loca pergendũ. TOR. Deambulandũ magis, atq; si videbitur vobis, primũ ascendẽdũ, mox descẽdẽdum. IOA. Placet nimirum: At tu viam cape: TOR. Igitur, quum ad pontẽ conuenissemus, qui Nouus dicitur, placuit oĩbus in Hemicyclo sedendum, vbi locorũ omniũ iucũdissimus, & maxime varius cõspectus est: Tunc Ioãnes, quũ omniũ paulisper oculi oblectati fuissent, subterlabẽtẽ fluuiũ cõspiciẽs, Quid est (inquit) Torelle, ꝙ nõ vno nomine antiqui fluuium hunc appellauisse videtur. C. enim Sẽpro-
Ptolemæus. nius, ac post ipsum Ptolemæus Atrianum fluuium vocant: Reliqui
Vergilius. omnes, tum historici, tũ & Poetæ Athesim nuncupant, vnde & Vergilius Athesim amœnũ dicit. TOR. Ita & ipse scio vocari fluuium

modo

modó Atrianum modo Athesim.cur autē ita factum sit,Diu mecum cogitaui,nā nihil quidē(quod ipse audiuerim)potui ex antiquis acci pere,opinor autē Atriani nomen longe antiquitus fuisse,quam Athe sis.Memini autē legisse apud Sēpronium,Adriam, siue Atriam ciuitatem,quæ olim magna/amplaq; fuit,vbi nunc ager ferrariēsis iacet, cuiusq; vestigia adhuc parua quędam extāt:Et nomē quoq; mutilatū, Adri enim vocāt fuisse Thuscorū Coloniam:Et ab ea,nō solū mare Adriaticū/sed & fluuiū/qui pterlabebatur, Atrianum vocatum fuisse, qui nunc Athesis dicitur: Tametsi Strabo contra,potius vrbē à fluuio nominatam fuisse scribat,quod verius videtur : qm̄ antiquiora sunt flumina,quā ciuitates:Sed certe & illud sæpe accidit/vt simul & flumina,& ciuitates idē nomē sortiantur, quod & Adriæ ciuitati/& fluuio cōtigisse censendū est:Legitur enim inter antiquos Hetruscos reges Atriū vnum fuisse,à quo ego quidē crederē,& Coloniā Atriā missam & vrbē cōditā/ac illi simul & fluuio pterlabēti nomē ab eo fuisse inditum/vocatumq; Atrianū fluuium,& Adriam ciuitatē/ siue Atriam, Vtrunq; enim legit́, qm̄ tanta est inter.D.&.T.germanitas, ut mutuo se ipellāt & elidāt,vt i Adraphaxi/quā alii Atraphaxim/alii Adraphaxim scribūt/:Et alii Endelechiam/ alii Entelechiam/& in multis aliis. quod & vernacula lingua hac nostra etiam nūc vsurpari constat,vt in patre & matre/cōpluribusq; aliis: Ita ego existimo de noīe Atriani fluuii. Quo autē modo/& quo tēpore,idē mox Athesis sit appellatus: Equidē nihil habeo, quod legisse apud antiquos meminerim. Illud adhæc quæri posset num fluuius hic mediam vrbem interlaberetur, quēadmodum & in presenti, an magis pter mœnia flueret : Videtur enim ex Plinii verbis, Veronam vrbē nostro amne diuisam fuisse, quum dicit,Rhetorū/& Euganeorum Verona:Quasi partem oriētalem,trans Athesim possiderent Euganei,Rheti vero occidentalē vsq; ad Athesim. TOR. Scias Ioannes, q̄ flumen Athesis tpe prisco vrbē nō intersecabat/verū propè mœnia labebat́,vrbē ipsam relinquēs ad ortum Solis: Hoc patet ex fundamēto latissimo muri p mediū Athesim deducto nō procul à pōte Castri veteris, Quod & hyemali tēpore decrescente aqua conspicitur. Cuius etiam(vt fama est)q̄plurima inuēta fuerūt vestigia. Præterea Anno(si recte memini) MDXII, amnis ipse adeo excreuit, vt aquarum exuperantium æstuoso impetu, pars murorum fossæ Castri veteris fuerit. deiecta propè templum diui Zenonis /&,nisi tot murorum obstacula fuissent, alueum reperiisset antiquiorem. Constat etiam,ex dicto Pauli Diaconi, Athesim fluuium tantum excreuisse, vt circa Basylicam diui Zenonis/ quæ apud Veronensis vrbis muros sita est, vsq; ad supremas fe-

Sempronius

Strabo lib.7

Manethon ægyptius.

C.Plinius.

Paulus diaconus.

nestras aqua pertingeret: quamuis, sicuti beatus Gregorius (pontifex enim postea fuit) scripsit, in eandem basylicam minime penetrauerit, sed vrbis mœnia ex parte illa, eadem subrupta sunt inundatione. facta est autem inundatio hæc Kalēdis Nouembris. IOA. De his satis: Montem autem ascendēdum est. His dictis visum est omnibus cedēdum, & montis partem illam petendam, in qua fons est, qui à Ferro dicitur: ibiq; quum peruentum fuisset Ioannes Nicola. Ecquæ habes de his locis quæ referas Torelle? TOR. Non alia mehercule, quam quæ & vos videtis, ni forte illud considerandum sit, quod ipse vidi, quum propugnacula hæc à Venetis superioribus annis ædificarētur, quo tēpore vrbs, pulsis Germanis, recepta fuit: In fossis enim quæ tūc excauabantur, innumerabiles speluncæ, & cauernæ reperiebant, quasi tophus ille, per has veluti casas, habitaretur. quam rem ego non satis potui admirari, ac certe existimaui cuniculos illos eo tempore confectos, quo homines aureo seculo in montibus habitantes, casas sibi, & speluncas foderant. Quam consuetudinē Vitruuius approbat, cuius verba sunt hæc. Homines veteri more, vti feræ in Syluis & speluncis ac nemoribus nascebantur, ciboq; agresti vescendo vitam exigebant.

L. Vitruuius lib. ii. cap. I.

Lucretius. Vnde Lucretius de hoc inquit.

Sed nemora, atque cauos montes, Syluasq; colebant
Et frutices inter condebant squallida membra.

Iuuenalis satyra. vi. Iuuenalis insuper hoc affirmans ait.

Credo pudicitiam Saturno rege moratam
In terris, visamq; diu, dum frigida paruas
Præberet spelunca domos, ignemq;, laremq;,
Et pecus, & dominos communi clauderet vmbra:
Syluestrem montana Torum consterneret vxor Frondibus &c.

IOA. Aliud etiamnū mi Torelle, mihi subiuit miraculū, Quū eodē in mōte foderetur, spectabantur Echini lapidei, Paguri, Conchæ: Cocleæ, Ostrea, Stellæq; pisces: Auiū rostra, & id genus alia passim multa, de quibus omnibus, quid nam putes libenter audirem. TOR. Ligna, ossa, & alia multa lapidescere memini apud Theophrastum, & apud Pliniū legisse. Pōtanus vero aptius dicit. vidi lapidescere Sarni Ceruleo sub fonte alnū, felicisq; maniplos. Quare & q Echini marini, & Cocleæ, & reliqua in lapides concreuerint diuturnitate tēporis, non ita mirandū est: Illud maiorem admirationē præbeat, quo nā pacto hæc, si viua quandoq; fuere, in hos montes aut delata fuerint, aut enata. Qua de re quid ipse opiner non satis habeo quod referā: Dicā autē ea, quæ memini à peritissimo medico, ac prestantissimo philosopho Hieronymo Fracastorio audiuisse, quū ego illū forte fortuna a

Theophrast. Plinius. Pontanus.

me donatũ lapideo paguro egregio quidẽ,ac pręgrãdi rogaſſem,quæ nam eſſet de hac re philoſophorũ opinio.Qui dicebat tres eſſe de hac re ſententias, Vnam eorũ qui putarent Conchas haſce atq; alia id genus,cõplura,ĩ mõtes iactatas fuiſſe, Quo tẽpore aquarũ colluuia mõtes ſuperauere,quã opinionẽ ſibi non probari profeſſus eſt, tũ quod aquæ,quæ exuperarunt montes, non fuerunt maria/ſed inundationes è cœlo, tum quod oporteret videri conchas / & id genus alia,in verticibus montiũ,aut ſi ſuper excreuiſſet terra,videri ſaltẽ certo ſolũ tractu/qua tum vertices montium erant:Quod certe nõ liquido cõſtat,quãdo erutis mõtibus,in quibus ſunt hæc,non vna ſolum parte appareát,ſed etiã in mediis/& in imis/& vbiq;. Aliam ſentẽtiam eſſe dicẽtiũ in mõtibus eſſe humorẽ quẽdam/ & alicubi ſalſum/& variũ, a quo ſæpe vera aĩalia maritima fiũt & quodãmodo generant̃ vt eſt in Dactylis videre/q in mediis ſaxis naſcunt̃,& inde excauant̃.Interdũ nõ vera aĩalia fieri/ſed quæ imitant̃ vera/nã quẽadmodũ & natura imitat̃ ſpecies terreſtriũ in mari,ita ĩ mõtibus modo veras cõchas fieri viuẽtes,ſed cõſimile quiddã,quod mox lapideſcit ob frigiditatẽ circũambientis loci,Cuius ſignũ affirmãt eſſe,ꝙ cõchę quantũ ad id quod intra eſt,nõ planè aĩal referũt,ſed hanc quoq; ſentẽtiã nõ plane ſibi placere aiebat,qm̃ lapidea hęc aut vnquã vixere,aĩantiaq; extitere/ aut nõ: Si qdẽ olim vixere,nõ iã iocat̃ natura & imitat̃ ſed verũ aĩal facit,quale in mari gignit̃.At vero in mõtibus inter ſaxa eſſe eã vim genitricem/quæ in mari, non ſatis rationabile videtur,præſertim in grãdioribus animalibus,quæ multa poſcunt:Cui rei addi & illud poteſt,quod ſi olim genita fuiſſent oporteret/& nunc alicubi gigni / & erui e montibus viuentia hęc animalia,quemadmodum & Dactyli, Si vero nunquam vixere/ſed imitationes tantũ fuere verorũ animantium,Hoc certe contra ſenſum eſt:Eruũtur enim conchæ nõ paucæ, quarum pars iam in lapidem cõcreuit,pars nundũ mutata eſt/ſed veræ conchæ rationẽ habet, & teneritatẽ/& cũ reliquis mollitudinem. Quare videre eſt illas olim veras fuiſſe cõchas,quod ſi id,quod intra eſt in qbuſdam,nõ planè concham refert,Cauſa eſt,ꝙ caro,quæ mollis ex ſe erat,& contrahi nata,multa terra circuntecta,mox in lapidẽ coiuit:Ergo ſe dicebat exiſtimare:hæc olim vera animantia fuiſſe iactata illuc a mari/& in mari enata:Sed hæc pendere ex maiori cognitione,Montes enim omnes è mari factos fuiſſe aſſeuerabat,primum iactata arena in cumulos, fuiſſeq; olim mare, vbi nunc montes extant, mox eodem recedente detectos fuiſſe montes, & inſulas,quod & indies videt̃ fieri,quãdo & Aegyptus tota mari olim obruta fuit & in litoribus etiam Italiæ, vt circa Rauẽnam apparet,vbi lõgę abeſt

mare ab eo q̃ olim fuerat passuū.C. Hęc ergo, & alia multa memini tum illum de his dixisse, quæ ad philosophos pertinēt: Nos ad nostram redeamus cōfabulationē, sed ascēdamus iam: Quum ergo summum in montem peruenissemus, qui castro diui Petri subiacet, ac circum circa oculos cōuertissemus: Scitis ne illud (inquam) cur in statutorum nostrorum præfationibus, maiores nostri scriptum reliquerint, Veronam vocatam fuisse paruam Hierusalē. IOA. Nescio equidem ipse, vt pro cunctis dicam, qua de re neque tacendum videtur. TOR. Maiores nostri, siue vere similitudinē quandam, cum Hierusalem prospexissent, siue impositis eisdem nominibus, certis locis religiosius agi viderēt, imitationē quādam sanctæ illius ciuitatis amauisse videntur: Ac primū vallē illam quam dextrorsum cernitis, Dominicam appellauere: Montē vero cui mox Rocchi sacellum nomē dedit, Caluarium dixere, tresq; in eo cruces ex imitatione erigi, ac cōstitui voluere, quam propè ædē uicinum hic habetis Nazareth uocatum: Nec longe D. Ioannis paruum Phanum extat, Bethleem uocatum, Inde parum distat sepulchrum, propter quę omnia, & qui plebi scita municipalia cōdidere, paruam Hierusalē hanc urbem appellauere. IOA. Probe quidē Torelle, sed pge ad reliqua. TOR. Pia, Christiana nanq; dicta sunt, nunc autem ad Ethnica transeamus. Tria autem ista hinc uideri, & coniici datur, è qbus quanta, quam amplaq; fuerit urbs hæc, spectare licet. Sunt autem Theatrum cuius uestigia nobis subiacent, Amphiteatrum quod uidetis, Et Campus Martius, quo nec qui Romæ erat, maior fuisse existimari potest. In eo exercebantur corpora, equis, iactu, cæstubus, ludisq; aliis campestribus. In Amphitheatro gladiatorii ludi, & alia spectacula edebant: In Theatro scœnica. Quibus omnibus, si qua ornabatur ciuitas, nisi magna, amplaq; esse poterat: Quapropter Strabo inqt. Insubres hac etiam ætate sunt, qui Mediolanum Metropolim habuere, Ea quidē prius uicus erat: Omnes enim uicatim habitabant: Hac uero tēpestate eximię dignitatis trans Padum urbs est, quodammodo Alpibus finitima, & ꝓpinqua Veronæ est: Amplissima hęc urbs. Huic inferiores Brixia, ac Mantua, & Regium, & Comum. Hæc mediocris erat colonia: Ex quibus uerbis amplitudinē ipsius ostēdit, quum nō amplam, sed amplissimam dixerit, Propter qd & de Verona Martialis disticho libri ultimi ita scripsit.

Strabo lib. 5.

Martialis.

Tantum magna suo debet Verona Catullo.
Quantum parua suo Mantua Virgilio.

Cornel. tac. lib. xiii.

Pari modo Cornelius Tacitus Veronā Coloniam validā appellat his verbis. Quæsitū inde, quę sedes bello legeret, Verona potior visa est, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, qua præualebant,

simul

simul Coloniá copiis validá auferre Vitellio in remi famamq; videbatur. His igitur grauissimis sententiis ni satis Veroná amplissimam fuisse demonstratũ arbitrarer, multas insuper authoritates illustrium æque, ac doctorũ scriptorũ adducerẽ, Quas, ne noster sit sermo prolixior, omittere decreui. IOA. En, hic interius, homo quidam papyrum præ manibus habens: Rerum antiquarũ monumenta, in Iesuatorum viridariis iacentia inspicere videtur, ac describere. TOR. Video hominem: Ioannes Carottus graphidis peritissimus mihi videtur iste: Enimuero ille ipse est. Heus Carotte, quid tibi cum papyro in his antiquis ruderibus? CAR. Salui sitis. Theatrum, hic olim existens, ex istis ruinis alias electum, in tabula quum pinxissem, aliquid ne omiserim, huc perscrutaturus accessi. TOR. Laudãdus quidẽ tuus labor est Carotte: Volo descẽdamus tabellá inspecturi. CAR. Operior, accedas. TOR. Pulcherrimi operis (vt spero) exactissimá picturam videbimus, vellẽ Carotte omnia distincte indicares. CAR. Libẽtissime: Has duas planities, hic in summitate alterá alteri iminẽtes: quarũ parietes lapidibus tessellatis subtili arte crustatos videtis, duarũ porticuũ solũ fuisse scietis. En colũnarum adhuc extant, & porticuũ vestigia: Videte epistylium hic etiá existẽs pulcherrimũ, sub qbus porticibus per gradus vsq; in orchestrá descẽdebatur. Hic inferius quadá in domo adhuc integri adsunt pulcherrimi fornices pro graduũ ordine cõstituẽdo fabrefacti: Quorũ alterũ latus in meridionali parte, alterũ in huius cœnobii horto inferiori terminabatur. Extát nunc etiá fundaméta: Hæc area orchestra erat: Post pferebatur Proscœniũ. hic scœna recta. En adhuc in his parietibus vestigia extát. Post scœnam duę amplissimæ porticus fluuio íminebant. Rudera ista antiqssima hoc demõstrát. Videte & hic cũ simis déticulis, ac coronis pulcherrimis, ab vtroq; cornuũ, põtes vltra Athesim extẽdebant, quorũ alter versus Septentrionalẽ plagá adhuc extat. Huius fornices marmoreos, Theatrũ versus, antiquissimos videtis. In secundi fornicis claue, ex marmore pario Neptuni effigies cõtinet. Alterius, meridiẽ uersus, quũ vi fluminis deiectus sit, anno à natiuitate dñica M C L I I I. Die vero ascensionis dñicæ, vt in Chronicis habet, adhuc vidẽtur vestigia. In vtroq; cornuũ lympidissimi fontes, alter a Paronę pago, tribus passuũ millibus distans, ad Septentrionale cornu: alter vero a monte aureo pari distantia ad alterum cornu per subterraneos fornices educebantur. Ex quibus Theatri magnitudinẽ, ipsiusq; pulchritudinem vobis satis arbitror patere. TOR. Theatrum istud olim magna ex parte vetustate corruit: Pars vero demolitione cecidit rege Berengario, vt ex regis ipsius huiuscemodi mandato, datur intelligi.

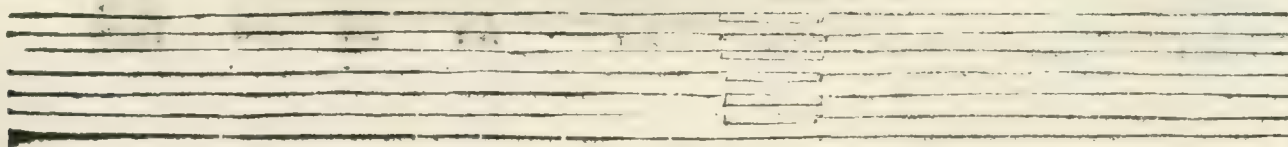

N nomine Dñi Iesu Christi Dei æterni, Berẽgarius rex, q̃ euenit nuper in ciuitate Veronæ, vt pars quædã medii Circi, quę Veronæ subiacet castro p̃ nimia vetustate corruit, collidens cũcta sub se posita ædificia, hoiesq; cũctos penè quadraginta attriuit, subita morte cõdẽnãs. idcirco videlicet p̃sentis Adeleardi episcopi. S. Veronæ Ecclesiæ, cunctiq; Cleri, & totius eiusdẽ populi ciuitatis nouerit sanctę Dei ecclesię, nostrorumq; fideliũ, p̃sentiũ scilicet, & futurorũ industria, p̃decessorũ quoq; omniũ amore, necnõ pro animæ nostræ remedio, nos sanctæ Dei Ecclesiæ Veronæ, ac cũcto clero, & totius ciuitatis populo, & cũctis sub ipso castro morantibus per hoc nostræ authoritatis præceptum commisisse. Quatenus, vbicunq; ædificium aliquod publicum parti pertinens, ruinam minatur, aut alicui videtur, vt in ruina eiusdem, quomodocunq; sit, Damnum futurum, liceat eis omnibus tam prædictæ Ecclesiæ cum clero, quam cũcto eiusdem ciuitatis populo, absq; vlla publicæ partis offensione, ipsum ædificiũ publicum vsq; ad firmum euertere, in nullo eis sit trepiditas damni, eo videlicet ordine quo cernes. Nec quilibet publicus exactor, quempiam hoc agentem condemnare, aut alieni quicquam audeat ex hoc inferre molestiæ: contra quod authoritatis nostræ præceptum, siquis impugnare tentauerit, aut aliquẽ ex prædicto negotio molestare præsumpserit, vel vllã inferre calũniam, ne quod cœperat perficere possit, vtq; conatus eius redigatur ad nihilũ: sciat se cõpositurũ viginti libras auri obrizi, medietatẽ parti nostræ, & medietatẽ cui ex hoc aliqua fuerit illata molestia. Vt hoc autẽ verius credatur, & diligẽtius ab oĩbus obseruetur, manu propria roborãtes, annuli nostri impressione Duximus insigniri. Datum quarto Nonas mẽsis Maii, anno incarnationis Dñi nostri Iesu Christi DCCCLXXXXV. Anno vero regni Berengarii Serenissimi regis nono, Indict. xiiii. Actum Veronæ in Die nomine fœliciter.

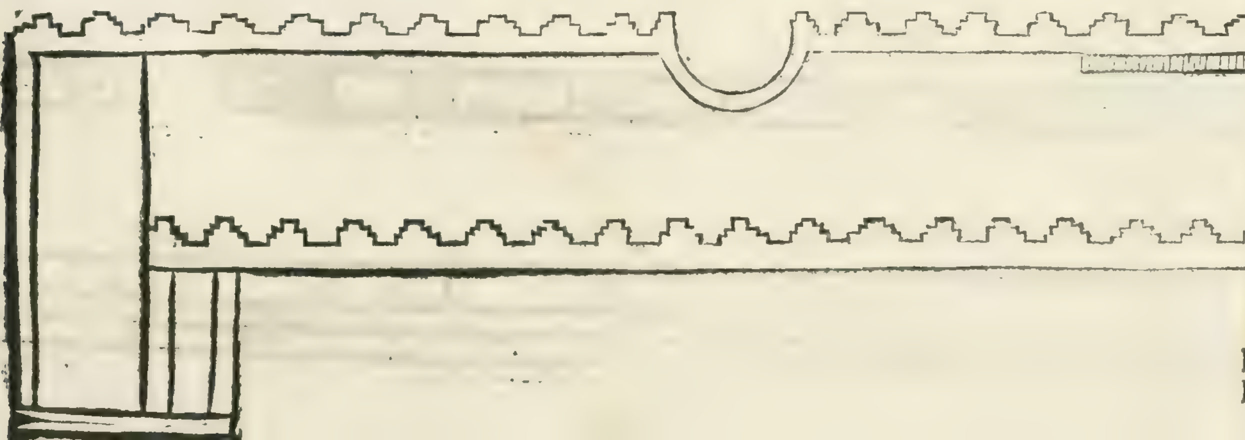
CAR. Sed quo rem totam facilius percipiatis, omnia in tabella Diligentissime picta, quemadmodum antiquitus erat, vt ex ruinis adhuc apparentibus coniici potest, quoniam scio id vobis gratissimum futurum, tradere procurabo. TOR. Gratissimum quidem, pro quibus nunc ago. quumq; opus fuerit ingentes me gratias relaturum cognosces. CAR. Valete. TOR. Valeas Carotte. IOA. Superius ostẽsum est Athesim vrbem non Diuidere, verum ipsam intactam in orientali plaga relinquere. Nunc autẽ oppositum videris asserere: causam libenter audirem. TOR. Hoc fuisse cum ludorum naualium gratia, qui inter hos pontes prope Theatrum fiebant, tum cõmoditate vrbis, & vtilitate, muro illo, De quo iam Diximus Deiecto, flumẽ hac

us.

us
ta
p.

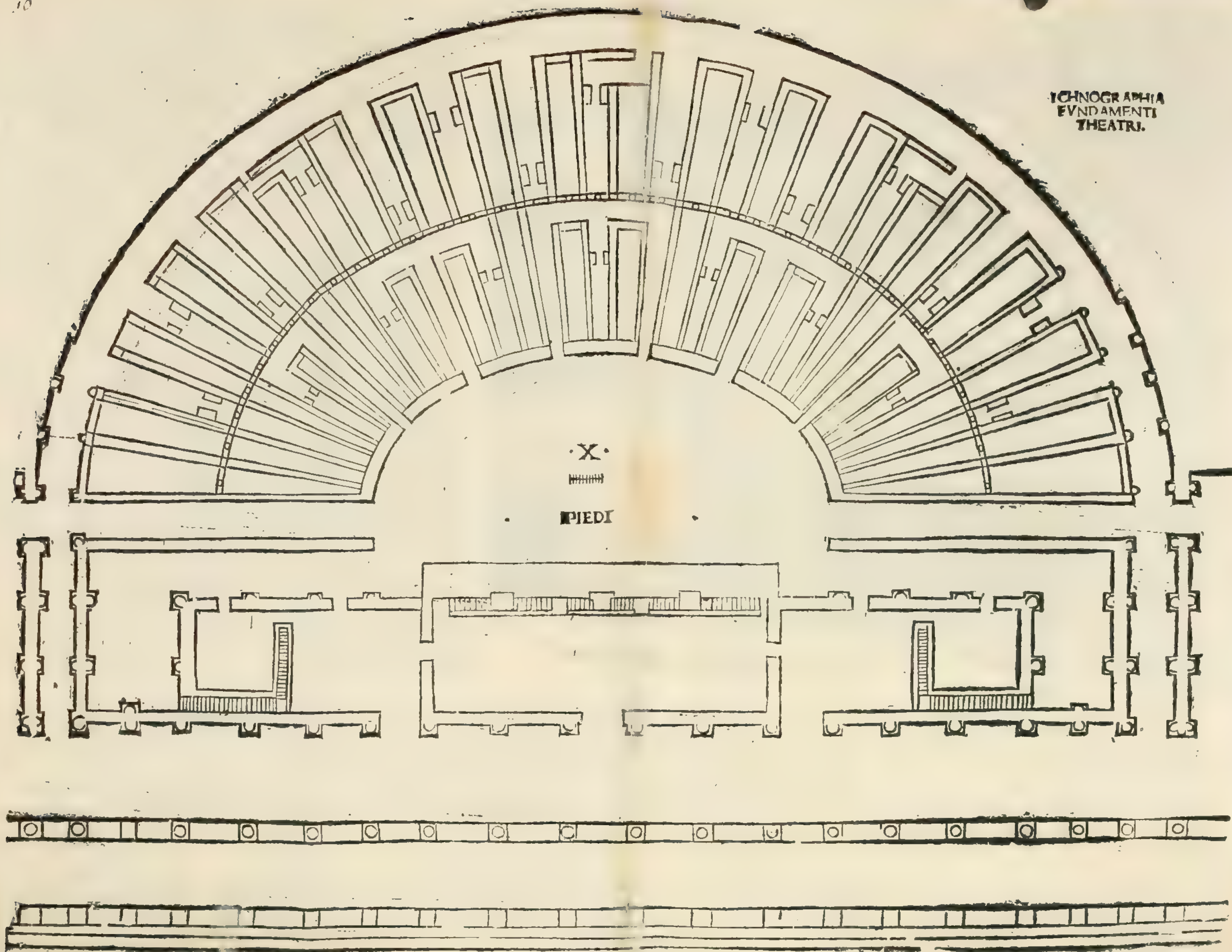

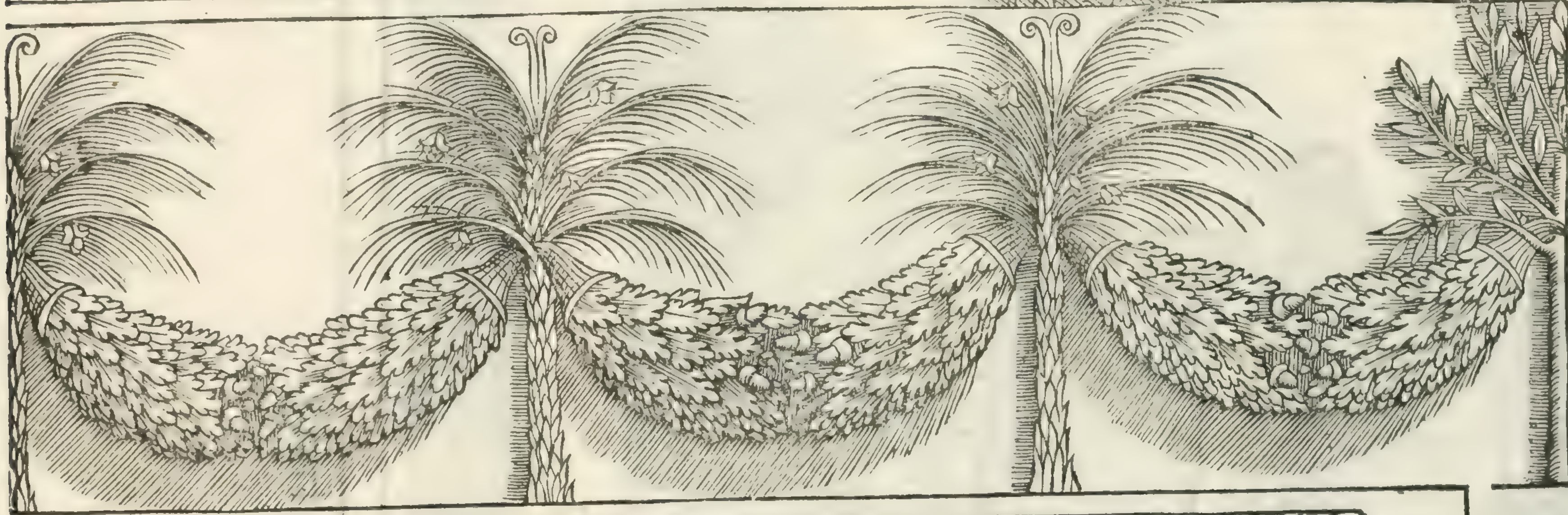

deuectum intelliges. IOA. quum sæpenumero quis Theatri huius
pulcherrimi author fuerit diligẽtissime sciscitatus sim, nec hactenus
potuerim inuenire, siquid quoq; habes quod narres mihi gratissimũ
facies. TOR Ex historiographis aliquem de hoc scripsisse nunquam
me legisse memini. verũ quũ maiorum meorum vestigia insecutus
hac de re diligenter inquisissem, in turris pariete tẽpli diui Petri, hic
superius existentis, Iani templum in arce quandam ingentis fornicis
clauẽ marmoream, in qua Tauri caput insculptũ est, iampridẽ intui
tus sum, quá alicuius arcus Theatralis molis istius fuisse, reliqua mar
mora hic inuenta, similiq; arte elaborata demonstrant. multos Octa
uiani nũmos aureos, in quibus Taurus erat impressus, cõspexi. Præ
terea quũ partem pontis huius, quæ fluminis impetu corruerat, in-
staurandam curarent, inter alia euulsa marmora quoddam pulcher-
rime elaboratum saxum vidisse memini, in quo hæ literæ legebãtur.
Octauiæ. C. F. et SOR. charissimæ, & sibi: de quo fiet mẽtio ĩ sequẽti
libro. Quæ qdẽ Octauia Octauiani Cæsaris soror fuit, & vxor maio
ris Agrippę, quorũ pater C. Octauianus appellabatur, vt ĩ vita Octa-
uiani ipsius Cæsaris à Suetonio Tranquillo descripta patet: qui quũ
in regione palatii ad capita bubula natus esset insigne ipsius Tauri Suetonius.
caput fuisse ex nũmis ipsius, ac ædificiis iussu eius erectis constat: ex
quibus molem hanc immẽsam Theatralem Octauiano Cæsare Au-
gusto iubente erectam fuisse semper existimaui, seu eius tẽpore con
structam. IOA. Authorem Theatri illius celeberrimi Octauianum
Cæsarem fuisse non dubitandũ puto. ait enim Suetonius in Octauii Suetonius
ipsius vita, Italiam duo de triginta Coloniarum numero deductarũ ĩ uita Octa
frequentauit, operibusq; ac vectigalibus publicis plurifariam instru- uiani cap.
xit, etiá iure, ac dignatione vrbi quodá modo pro parte aliqua adæ- xlvi.
quauit excogitato genere suffragiorum, quæ de magistratibus vrba
ni Decuriones colonici in suam quisque coloniam ferrẽt, & sub die
comitiorum assignata Romam mitterent. Quũ ergo in ciuitate Ve
ronæ Decuriones essent, vt ex monumentis antiquis, de quibus alio
loco erit sermo, ostendetur. Theatrum putandũ est Octauii Cæsaris
tẽpore fuisse ædificatum. verũ qa tarda iam est hora in forũ prius,
deiceps domũ nos cõferamus, in crastinũ colloqa nostra differẽtes.

IANI TEMPLI CLAVIS.

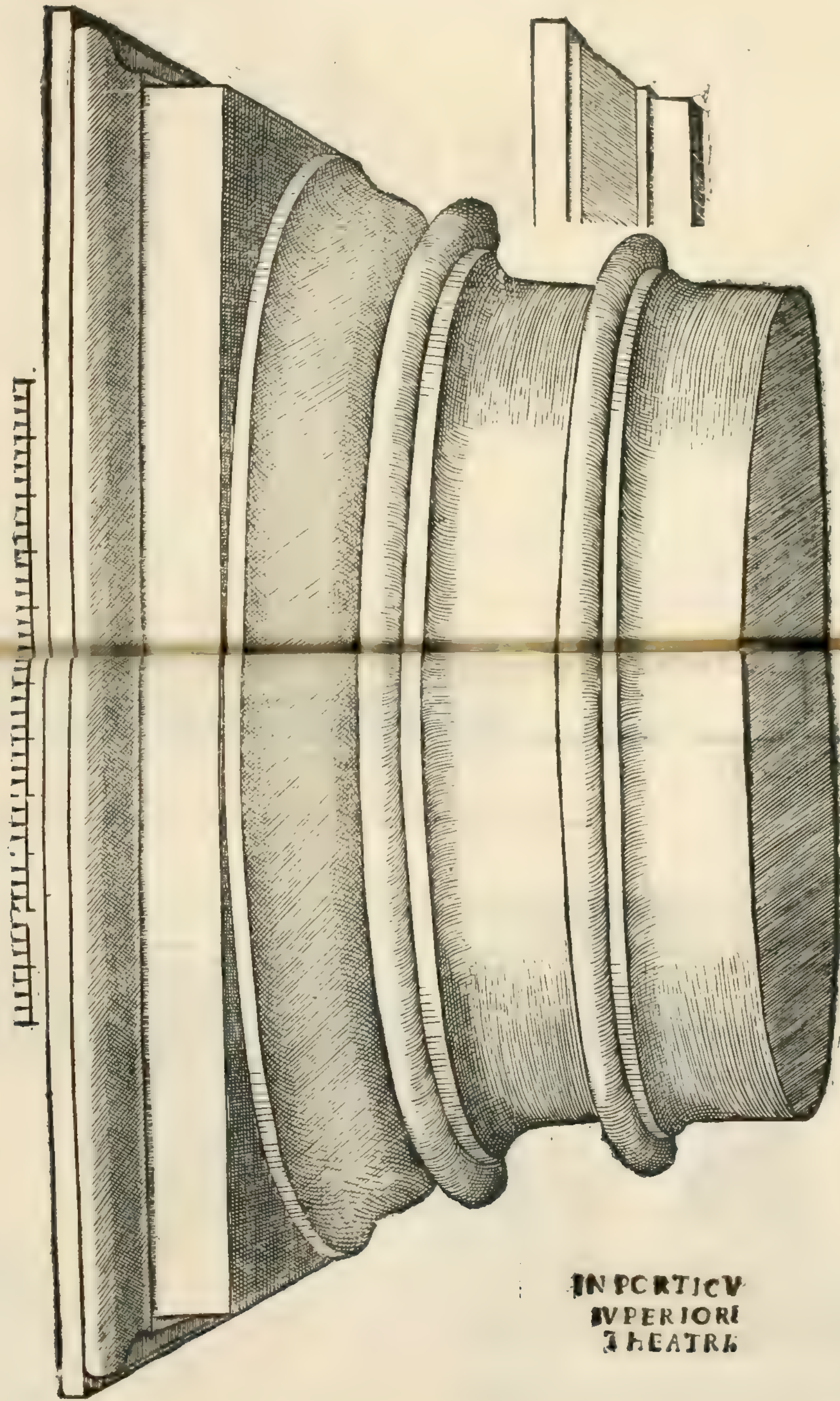
PORTICVVM SV-
PERIORVM FVN-
DAMENTVM.

ICHNOGRAPHIA
FVNDAMENTI
THEATRI.
X
PIEDI

THEATRI

IN PORTICV
SVPERIORI
THEATRI

IOA. Satis in foro permansimus, per vicos (si placet) aliquantulum deambulemus, forum Boarium versus pergentes, domũ postremo reuertemur. TOR. Eamus. IOA. Sæpius Torelle summa diligẽtia qs Amphitheatrũ istud iuxta forũ Boariũ, mirabile sanè cõstruxerit, quũ pscrutatus fuerim, quicquam certi nũquã habere potui. Nec est credendũ hoc tam admirabile opus a scriptoribus silẽtio prætermissum fuisse. Verum quũ historias vnà cũ authoribus ipsis quamplurimas, barbarorũ inundatione totam Italiã deuastante deperditas, nusquam videamus inueniri, facile & Amphitheatri nostri cõditoris, aliorumq; multorũ ingentiũ simul & admirabiliũ operũ hic repertorũ memoriam deletam crediderim. Verũtamẽ a ppotẽti aliquo ciue, seu potius Imperatore Romano ingẽs hoc opus cõstructũ censeo. TOR. Ciuis alicuius sumptibus erectũ fuisse, quũ incredibiles & inumerabiles impẽsas exigat, nunquã arbitror: Imperatorẽ vero authorẽ facile crediderim. IOA. Ciuẽ ergo aliquẽ huius Amphitheatri authorẽ, fuisse negas? Ignoras ne Marcũ Crassum dicere solitũ nullũ Romanũ ciuem diuitẽ appellari debere, nisi q totũ p annũ Romanũ exercitũ impẽsis ppriis alere potuisset. TOR. En quisnã ille astãs medio Amphitheatro, & baculũ manu gerẽs? IOA. Carottus est. TOR. Certe ille ipse est: illũ tñ minime nouerã: Senectus enĩ nõ vires modo, sed & visum, & sensus oẽs pstringere consueuit. IOA. Illũ adeamus qd istic mediteẽ sciscitaturi. TOR. Salue Carotte. quid Amphitheatrũ circũspiciẽs baculum manu tenes? CAR. Mẽsura pertica est, quã teneo. IOA. Quot pedum? CAR. Sex. Cur autem hic venerim, si vacat audietis. Proxima nocte hęc admiranda Amphitheatri moles mihi quum subiisset totã in tabella pingere, quãtamq; hoĩum multitudinẽ caperet exqrere ego ipse decreuissem, Arcus supremos, medios, & infimos primi, & secũdi parietis cõnumeraui. Ianuas, qbus in Arenã datẽ ingressus, aliasq; per quas patet ad gradus ascẽsus, oẽsq; gradus sigillatim adnotaui. nũc vero & latitudinẽ, & lõgitudinẽ dimetiri instituerã. TOR. Laudãdus es Carotte, q admirãda hæc, & quæ nos quoq; libẽter agnosceremus, diligẽtius exqras. CAR. Oĩa, si quoad pficiã morari vobis graue, aut ĩcõmodum nõ erit, itelligetis. IOA. Immo, quum rẽ iucundissimam ac multum diuq; exoptatam simus audituri, mora hæc nobis futura est gratissima. Verum vt facilius cometiẽtẽ illum possimus intueri, medios ascẽdamus gradus, ibiq;, dum ipsum opiemur, sermonẽ, quẽ de Amphitheatri huius cœperamus authore pficiemus. TOR. Tuæ adstipulor sententiæ. IOA. Igitur, quum ciuẽ romanum, si diues merito dici debuisset, tanto diuitiarũ & opum luxu abundare opus esse intellexeris, Romanum itidem ciuẽ Amphitheatrum cõdere potuisse,

D

non ibimus inficias, sed vt qd sentiá, aperte dicá, Theatrorum olim, & Amphitheatrorum constructio, simul & vsus, in Græcia, & in Italia fuit antiquior, q̃ Romæ, vt ex Lucii Victruuii his elicitur verbis. Sin autem quæratur in quo Theatro ea sint facta, Romæ non possumus ostendere, sed in Italiæ regionibus, & in pluribus græcorum ciuitatibus. Non igit' negarim, sed ausim potius affirmare Amphitheatrum nostrum ante Theatri ab Octauio erecti molé, a Veronési Republica fuisse constructum: Quod facilius datur intelligi, quum nec in ipso Amphitheatro nec in ruinis illius minimum litterarum, aut rei alterius inditium repertum sit. Quibus aut ciué Romanum, aut Imperatoré authoré fuisse coniicere possumus. Præterea quũ nódum cóstet Venetos a Romanis vnquam subactos, sed ipsis fœdere coniũctos, vt apud Ciceronem in inuectiuis in M. Antonium colligitur: Veronam nulli subiectam, cum amplissima esset, hanc ludorum gratia Amphitheatralé molé erexisse facillime crediderim. TOR. Hanc sententiam non contemnendam censeo: In multis enim vrbibus antiqssima Theatra reperiebant', quorum vestigia adhuc aiunt extare. Vidi ego dum Romam pgeré propè Spellũ Thusciæ oppidum antiquum huiuscemodi vestigium operis. IOA. Marmoreum ne, an lateritium? TOR. Lateritium: Cóstruebantur enim pro ciuitatum facultate, nobilitateq;, ac amplitudine, nec mirum hoc nostrũ, & amplum, & marmoreum, quum & vrbs esset amplissima, & in Veronési agro marmora non alba solum, verum & nigra, & rubea, & diuersis coloribus maculata, insigniaq; etiamnum excudátur vbiq;. Quorum durissima quædá, alia mediocria, quædam mollia, nec ab vrbe multum distantia, quæ fluuio proxima, modica in vrbem vehuntur impensa. IOA. Non igitur mirum si marmoreum struxere. TOR. de Amphitheatro etiá legitur in quibusdam chronicis. Amphitheatrum, quam Arenam vulgo appellát, anno. XLII. Imperii Augusti extructũ fuisse: & Cyriacus Anconitanus in quodam itinerario sic scriptũ reliquit, Et denique Veronam feracissimam, & antiquam ciuitaté venit: vbi non exigua veterum monuméta cóperit, p̃sertim Labyrinthũ, quod Arena nunc dicitur, & habet' quod cóstructum fuerit anno Imperii Octauiani Augusti trigesimo nono, ante natalé Christi diem, tertio, cuius pars exterior terremotibus corruit: & nunc conspicit' locus rotundus Arenæ per totum magnis saxis vndique cóstructus, & (vt ita dicam) perfilatus, quum intus cubalis, & antris multiformiter redimitus sit. In huius autem rotunditate extant Scalæ magnis lapidibus appositæ, quæ, quanto magis in amplitudinem ptenduntur: tanto magis in rotunditatem videbantur ampliari, & sicuti nonnulli refe-

Lucius Vitr. li. v. cap. vi.

Cicero in inuectiuis contra M. Antonium.

Cyriacus Anconitanus.

runt quinquaginta cubitis in altitudinem extenditur. In cuius summitate quidá locus magnus, & nobilis multiformis, elaboratus marmoreo lapide circũcirca redimitus erat, & vere Amphitheatrũ ipsum eo fuit tépore ædificatũ, vt ex his quę iam dicta sunt percipit: Perspicuũ enim & exploratũ est, spectacula, siue gladiatorios ludos in Amphitheatris fieri consueuisse, & in hoc authores omnes cõueniũt, præsertim Plinius vbi memorat plura ædificia Romæ ædificata. Quod autẽ Amphitheatrũ fuerit Veronæ ante Plinii tẽpus ædificatũ facile dignoscitur: qa nõ cõcessisset Maximus Africanus Veronẽsibus gladiatoriũ munus, nisi ibi fuisset amphitheatrum, in quo potuisset exerceri. Quod facile ostendit ex epistola vltima, libri sexti Caii Cæcilii Plinii iunioris ad Maximũ Africanũ, cuius sũt verba. Recte fecisti, ꝙ gladiatorium munus Veronẽsibus nostris ꝓmisisti, à qbus olim amaris suspiceris, ornaris: inde etiá vxoré charissimá tibi, & probatissimá habuisti, cuius memorię à te opus aliquod maxime funebre debeat. ꝑterea táto cõsensu rogabaris, vt negare, nõ cõstás, sed durum videret. illud quoq; egregiè, ꝙ tá facilis, tá liberalis in edẽdo fuisti: Ná per hæc etiá magnus animus ostẽdit. Vellẽ Africane quas coemeras plurimas ad ꝑfinitum dié occurrissent. Sed licet cessauerint illę tẽpestate detẽtę, tu tamé meruisti vt acceptum tibi fieret, quod, quominus exhiberes non per te stetit. Nec debet dici ꝙ si fuisset ædificatũ Amphitheatrũ ipsum tépore Octauiani, Plinius secundus qui Veronensis fuit, de eo Meminisset: Quia facilis est respõsio: ná Plinius iá dictis meminit de pluribus ædificiis vrbis Romæ, nec illam penitus de aliis Theatris, uel Amphitheatris Italiæ mentioné fecit, neq; in diuersis Græcię vrbibus existẽtibus: Multa enim & in Italiæ ciuitatibus, & Græciæ erant huiuscemodi Theatra, quorum vnum aliis longe excellentius in Italia extra muros Placentiæ fuit: quod deinceps tempore Vitellii Imperatoris euersum fuit: quemadmodum narrat Cornelius Tacitus, & Vitruuius refert. quinimmo nec de omnibus Theatris Romæ existẽtibus meminit: quandoquidem tépore Plinii aderat Theatrum Marcelli, & Theatrum Cornelii Balbi, vt refert Dion, maxime quia non fecit proprium vllum Tractatum de ciuitate Veronę: sed obiter tangit de vino, & persicis lanatis, tantum in agro Veronensi natis, ac de Anguillis. Si vero quispiá quæsierit, cur Octauianus Theatrũ, & Amphitheatrum Veronæ ædificauerit, illud tátummodo cogitet, ꝙ huiusmodi Theatra & ædificia p Impatores & prĩcipes romanos ædificari antiqtus p vrbes cõsueuerunt, vt videt í Syrmione oppido Veronẽsi ædificium illud amplissimum. Extát insup arcus quáplurimi in vrbe nostra Veronæ, veluti arcus Castri veteris: Qui vt ex litteris

Plinius lib. xxxvi. ca. xv.

Plinii epist.

Plinius lib. xxxvi. ca. xvi.

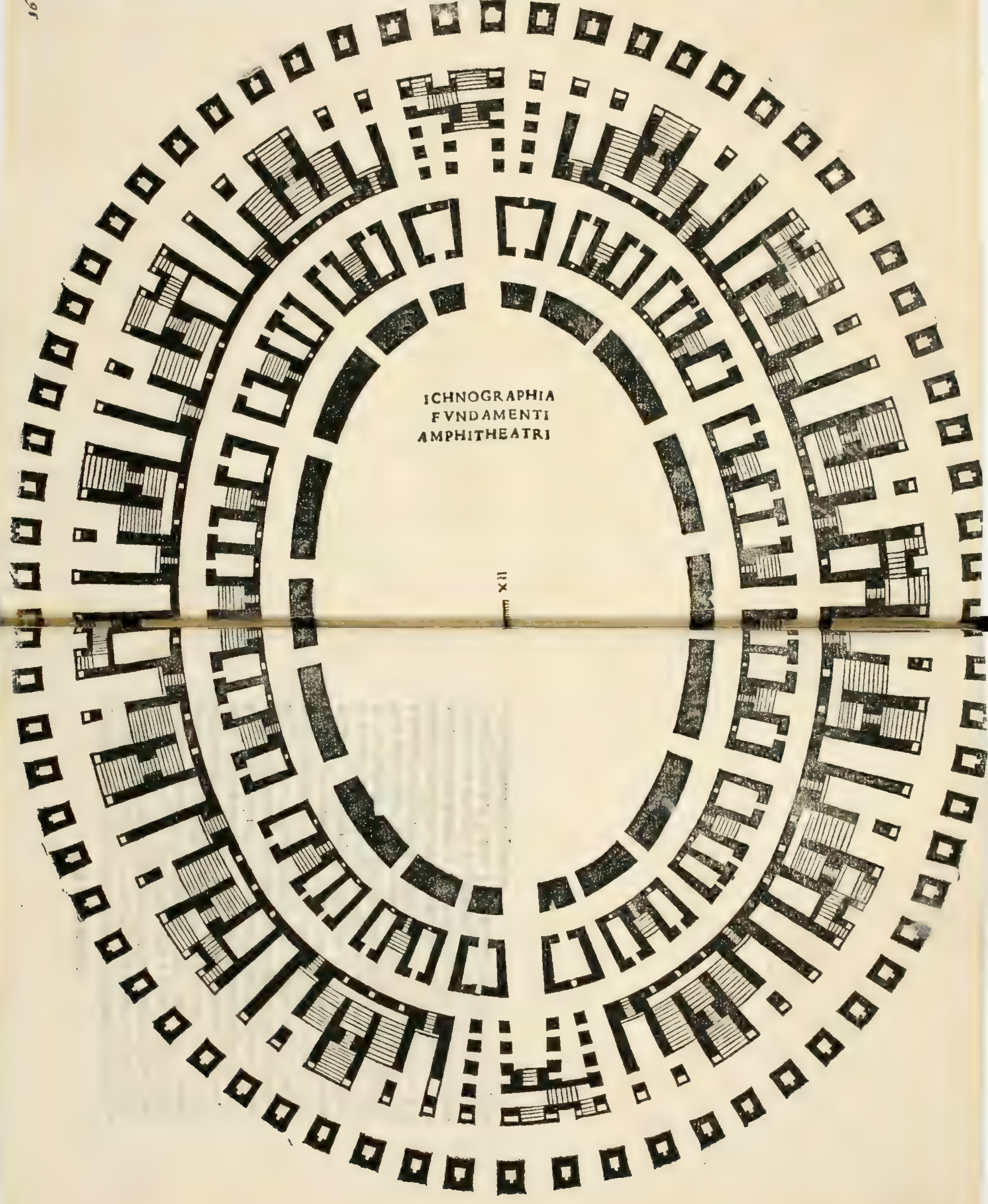
Cornel. tacit. lib. xix.

Dion lib. liiii

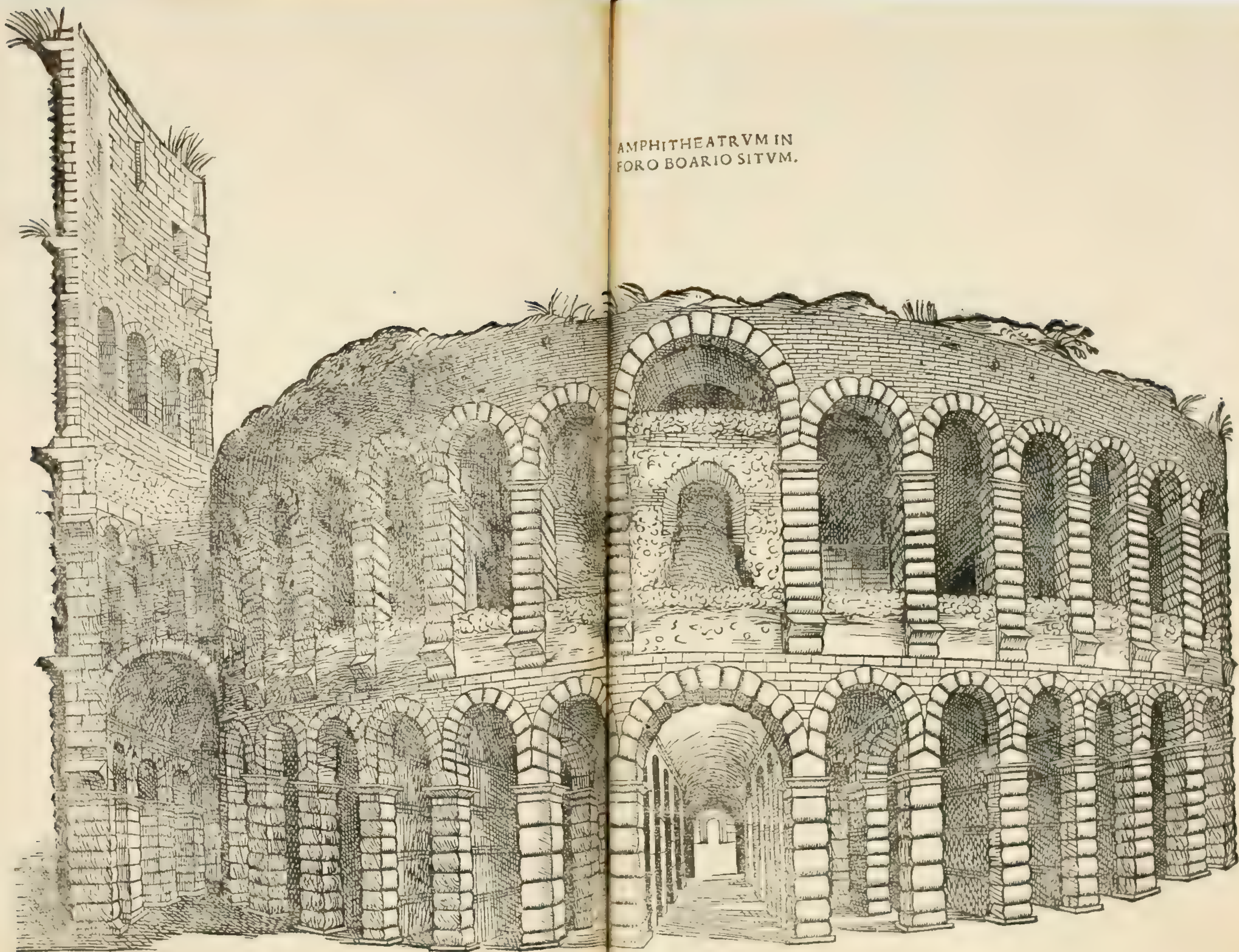
In eo incisis percipitur, factus fuit tempore Gnei Strabonis patris Pōpeii magni, q primus deduxit Colonias Transpadanas, vt refert Blundus de Roma triumphante, p Lucium Vitruuium architectum, qui fuit tēpore Caii Cęsaris, & subsequēter Octauiani Cæsaris, vt ex eius, in libros de architectura procemio, satis patet. Arcus vero in regione Leonum, cōstructus fuit. Pub. Valerio. Q. Cęcilio. Q. Seruilio. P. Cornelio, fortasse. IIII. viris, vt habet ex litteris in tabella ibi sculptis. Reliquæ etenim litteræ vetustate corrosæ, perlegi nō possunt. Attamen isti omnes fuerunt ante Plinii tempora, licet de his Plinius nusq̄ meminerit. Extant & aliæ rationes, quæ adduci possent, & consulto, breuitatis causa omittuntur, qm̄ oppositionem illam satis solutam puto. Sed adest Carottus noster. CAR. Omnia metitus diligentissime formam graphice expressam vobis tradam: vbi Amphitheatri ipsius, quum modo sit imperfectum. (parietem enim exteriorē, paruula parte excepta, deiectum videtis) perfectio cōtinebitur. TOR. Omnibus gratissimum feceris. CAR. Verum, quo figuram postmodum facilius sensu percipere possitis, rem totam paucis exponā. Huius igitur Amphitheatri celeberrimi paries, quem Alam appellant, exterior marmoreus, in tres Arcuum ordines mirandos diuisus, infimos scilicet, medios, & supremos altitudine incredibili, vt videre vobis datur, extollitur. quorum vniusquisque septuaginta duos cōtinet Arcus, Inter supremos quosque statuæ pulcherrimæ, vt vestigia edocent, erectæ erant. Supra arcuum ordines alius inerat ordo fenestrarum. LXXII. amplissimarum, aulis sanè ingentibus toti Amphitheatro circumductis deseruientium, vnde exterius, & interius patebat despectus, vt ex parte parietis adhuc existentis comprehendi potest. In parte vero infima, ordo porticuum triplex conspicitur, exteriorum scilicet, mediorum, & interiorum totum opus ambiētium, vnde per portas decem & octo datur aditus in ipsius interiorem planiciem, cuius longitudo perticarum. XXXVIIII. latitudo vero. XXII. & dimidiæ existit. IOA. opus hoc rotundum putarem. CAR. Falleris, quinimmo oualis est figurę, ab illius etenim planicie pro sedibus. XLII. insurgūt gradus, & per triplicem portarū ordinem, vt videre potestis ascenditur: Quarū quilibet constat numero. XVI. infimarum videlicet, mediarum, & supremarum: Ad infimas per exteriorem & mediam porticus: Ad medias per exteriorem infimam: Ad supremas per aliam porticum, exteriori porticui superpositam tendebatur, licet etiam in gradibus ipsis scalæ reperiantur vsq; ad supremam Amphitheatri partem vergētes. Cernitur & arcuum ipsorum duplex ordo, post exteriores ipsis ferè (vt videtis) æqualium, iuxta eorum ordinem positus, continēs

quilibet

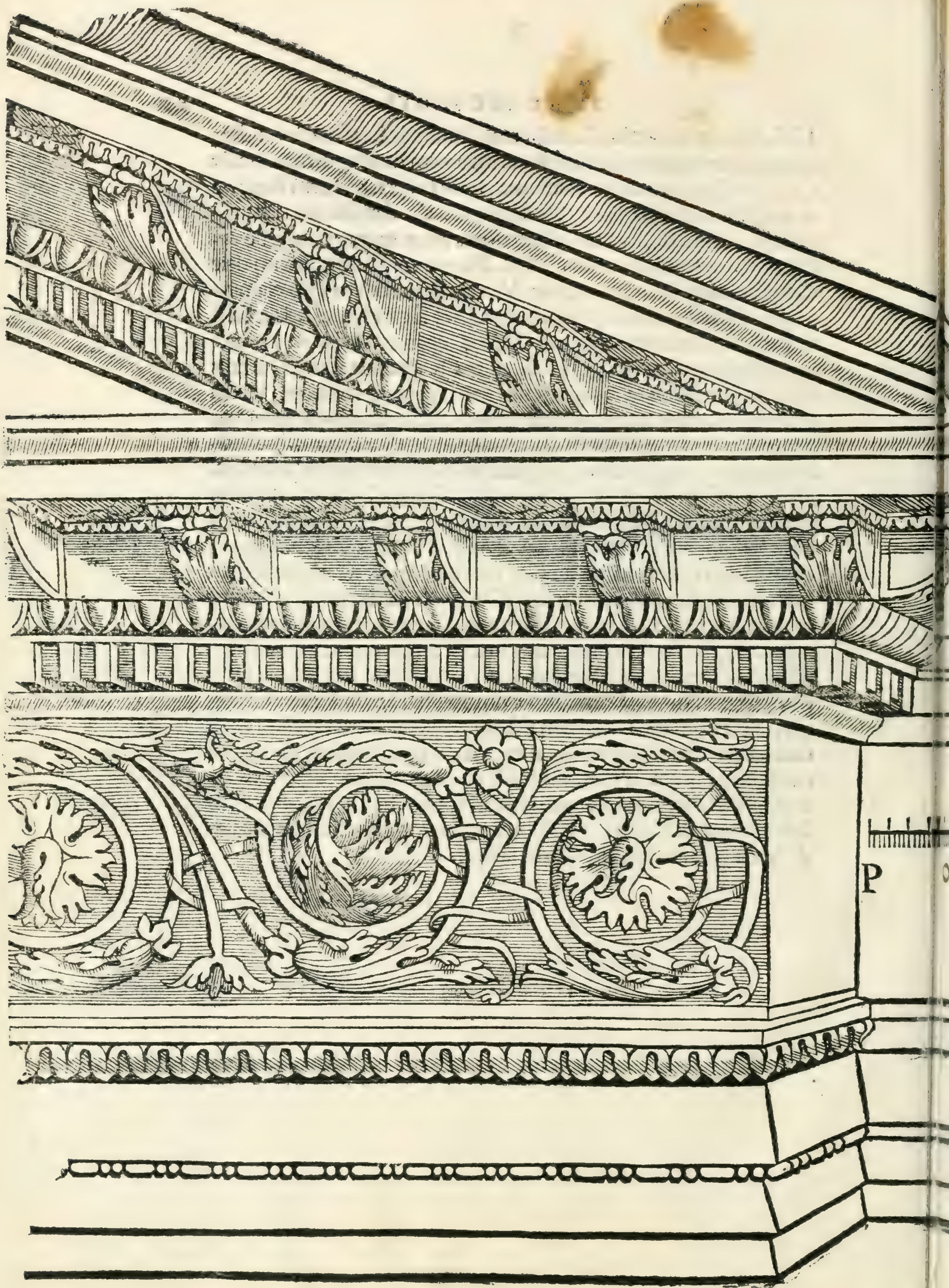
quilibet arcus.lxxii.quorum omnium & exteriorum numerus.ccc-
lx.reperitur. IOA. Magnus quidem Arcuũ numerus. Verum quot
nam hominum millia gradibus ipsis insidere poterant libenter nos-
sem. CAR. In gradibus ipsis hominum. 23184. Sessionem cõmo-
dam signari potuisse comperio, cuiq; hominũ spacio pedis cum di-
midio attributo,demptis etiam portarum spaciis,vt per eorum com
mẽsurationem colligi potest. Capacitas enim supremi gradus in cir
cuitu perticarum. clxxxiii. reperitur: Medii autem vigesimiprimi à
superiori descendendo perticarum.cxlii.cuilibet portarum latitudini
assignatis pedibus quinq; cum sesquipede: quæ quũ numero.xlviii.
sint,passus.xliiii.in se continent,quo numero duplicato,sic altitudi-
ne ipsorum duorum graduũ existente exeunt Perticæ. lxxxviii.gra
dibus itaque omnibus a primo ad vltimum reductis ad computum
medii,Perticę.5796.reperiunt,sicq; spatio pedis cũ dimidio cuilibet
homini assignato.23184. hominibus datur commoda sessio. Aderát
& Aulæ superius dictæ,capaces innumeræ multitudinis.in ipsa etiam
media planitie,multitudo inumerabilis hominũ continebať.rẽ itaq;
totam breuibus perstrictam habetis,verum in tabella,quá ad te To-
relle mittam,clarius omnia contemplari poteritis:Nunc autem quo
rem perficiam,domum pergam,habeo etenim & aliorum ædificio-
rum antiquorum exempla vrbis nostræ,quæ vobis offero,quum vo
lueritis,ostendere, Valete. TOR. Gratissimum feceris,meaq; opera,
tibi cum libuerit,vti poteris.

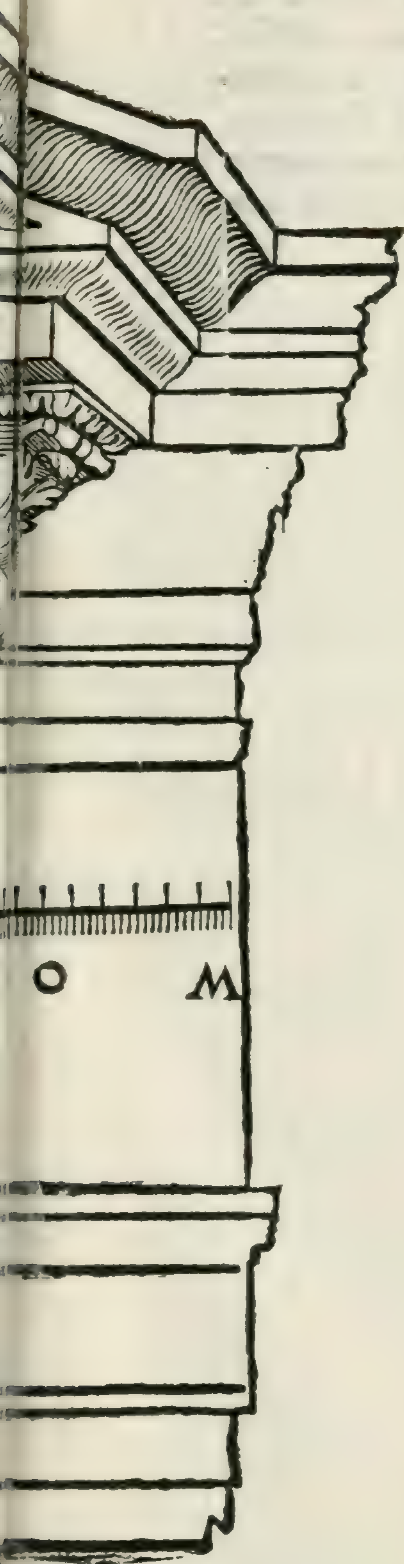

ICHNOGRAPHIA
FVNDAMENTI
AMPHITHEATRI
XII

F

AMPHITHEATRVM IN
FORO BOARIO SITVM.

IOA. Nos quoq; versus Castrũ vetus deambulemus. Paucis quidem apertissime tamen, vniuersam hanc ingentem molem demonstrauit Carottus: Quæ quum tot hominum millia caperet, vrbem hanc verè amplissimã fuisse coniici potest, quod & alia demõstrant. Hic itidem propè Castrum vetus pulcherrimus arcus in quo extant literæ: Hunc accuratè inspiciamus. TOR. Partim combustus, partim deiectus, sepultusq; sub terra videtur. Verum si per fossam inspiciamus, vsque ad basim videre poterimus. IOA. Hoc in latere satis a basi vsque ad summitatem cernitur. TOR. Duplex est arcus: animaduerte. quandoquidem in hac occidentali parte quatuor sunt columnæ striatæ, quarum extremæ in angulis sitæ, singulæ geminarum vicem præbent. quum & lateribus arcus ipsius, & faciei deseruiant: Inter has atque alias postibus adhærentes aderant in his (ita dixerim) ædiculis imagines magnitudinis (vt puto) hominis cum literis a dextris. M. Gauio. C. F. Macro. A sinistris autẽ. C. Gauio. C. F. Straboni: Oriẽtalis vero facies pulchrior. In hac etiã erãt imagines inter colũnas, A dextris litteræ legi possunt. Gauię. C. M. F. A sinistris vetustate, igneq; corrosæ legi recte non possunt, & hic in postibus vtrinque legitur L. Vitruuius. L. cerdo architectus. IOA. Non mirum hunc exactissime arcum cõstructum, quum Vitruuius ipse celeberrimus fuerit architectus. TOR. Epystilia, corona, cymatiũ, denticulus, ac reliqua subtilissime elaborata quum fuerint, necnon vetustate ferè deiecta facile conspici possunt, alias exactissime omnia in Tabella signata Carottus noster obtulit, cui multum debemus. Sed de Vitruuio illud considerandum fuerit diligentius, num idem sit putãdum, cui hic cognomentum additum est Cerdoni, & ille cuius de Architectura opus accuratissime conscriptum circunfertur. quum in vulgatis editionibus ille non Cerdonis sed Pollionis cognomentum obtineat. Sed de de hoc alias (si videbitur) erit disputatio.

P

IOA. Barbarorum moris est in omnia sæuire, nec a rebus sacris, imo nec a diis ipsis temperare: Tanta enim in Italos vsi sunt imanitate, vt habitatoribus interfectis, rebusq; eorum direptis, non solum ædificiis, vrbibusq;, sed ne deorum quidem templis pepercerint, immo igne ferroq; omnia solo æquare conati sunt, quod nostræ etiá clarissimæ vrbi, quum passim tot tantaq; ruinarum vestigia occurrant accidisse videmus. Ter enim solo æquatam plurima indicia demonstrát. TOR. Maximas calamitates huic nostræ vrbi a barbaris illatas credo, sed eos atrocissimas dedisse pœnas, vt plurimum legimus. Italiam enim barbarorum sepulchrum tandem fuisse in omnibus fere historiis traditur: In isto quoq; Veronensi agro innumerabilia barbarorum millia quis ignorat diuersis temporibus trucidata? IOA. Infinitam illorum stragé in agro Veronési factam legi. TOR. Ego proximis diebus elapsis, quũ Eutropium Pollionem percurrerem, in ipso trecenta barbarorum millia non procul a Benaco lacu in Lugana Sylua a Claudio successore Galieni deleta comperi. IOA. Est ne hic Galienus, de quo in isto arcu in hac curriculari via existente mẽtio? TOR. Est, sed Arcum per Galienum nequaquam erectũ puto, quum videatur antiquior. IOA. Immo putandum ab ipso Galieno erectum quũ magnificus sumptuosissimusq; sit: En geminas has portas cum columnis striatis pulcherrimis: inspicias illas duodecim fenestras: vide quam subtili arte epistylia, coronæ, cymatium, denticulus, sima, triglyphum, & reliqua omnia insculpta sint: Imperatoriá quippe maiestatem præsefert Arcus iste. TOR. Magnifice quidé, ac ingeniose cóstructus est: Verum cópago ipsa arcum multo tempore, ante Galienum erectum fuisse demóstrat. IOA. Sed cur has litteras Galieni noíe sculptas arbitraris? TOR. Litteras legemus, post causam inscriptionis narrabo: legas Ioánes. IOA. Colonia Augusta Verona noua Galieniana Valeriano. II. & Lucio Cós. muri Veronésiũ fabricati ex die. III. Noñ. Aprilis dedicati. Pr. Noñ. Decembris, iubente sanctissimo Galieno Augusto. N. insistéte Aur. Marcellino. V. P. Duc. Curante iulio Marcellino. TOR. Barbaros illos quos a Claudio trucidatos diximus, quũ per Tridétinas alpes in Italiam irruissent, vrbé hanc, quum prima obiiceretur, oppugnasse, incolisq; interfectis, eorumq; bonis ablatis, solo æquasse scietis, quibus postmodum deletis Galienus, quum vrbem instaurandam curaret nouis colonis inductis muros fabricari iussit, in quibus ædificiorum antiquissimorum, celeberrimorumq; operum ruinæ plurimæ inclusæ sunt, huncq; Arcum deiectum hic erigendum pro vrbis porta, & litteras inscribendas curauit. IAC. Hoc iam ego suasus, nunc deniq; cum Ioanne Nicola Ca-

Eutropius Pollio.

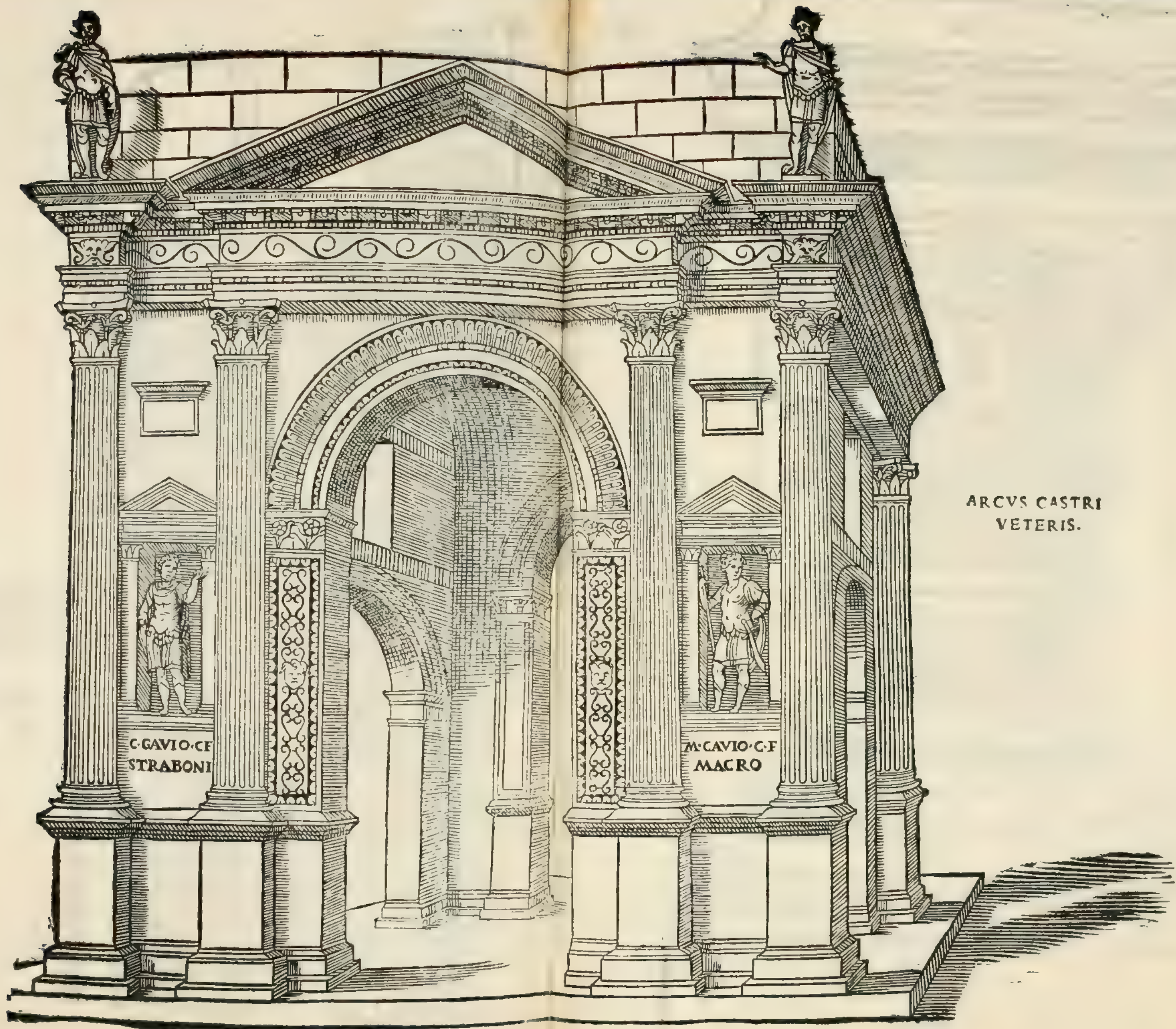
pella persuasus, facilius credo: quum in ipsis muris nonullæ Amphitheatri tabulæ cum numeris, plurimaq; ruinarum frusta adhuc videri possint. Mensibus quoque proximis dum pars quædam ipsorum murorum deiiceretur, in ipsis saxa litteris insculptis: imaginum frusta: lapis quidam ingens cum capite Megæræ sculpto, & quodam Tritone, plurimaq; alia vetustatem quandam intuitu dignam arguentia memini reperta. TOR. Hoc & ipse credo, præsertim etiam, quum Philippus Imperator. xxviiii. quando a Decii militibus fuit interfectus, Veronæ reperiretur: inter quē, & Valerianum, qui aliquot annos cum Galieno filio imperitauit, duo Imperatores hoc est. Decius, & Vibius Gallus annos quinq; tantum superuixere. Sed de his alias, nunc ad institutum opus redeamus.

L·

L·VITRVVIVS·
LL·CERDO·
ARCHITECTVS

P O M

ARCVS CASTRI
VETERIS.

A

A

P M

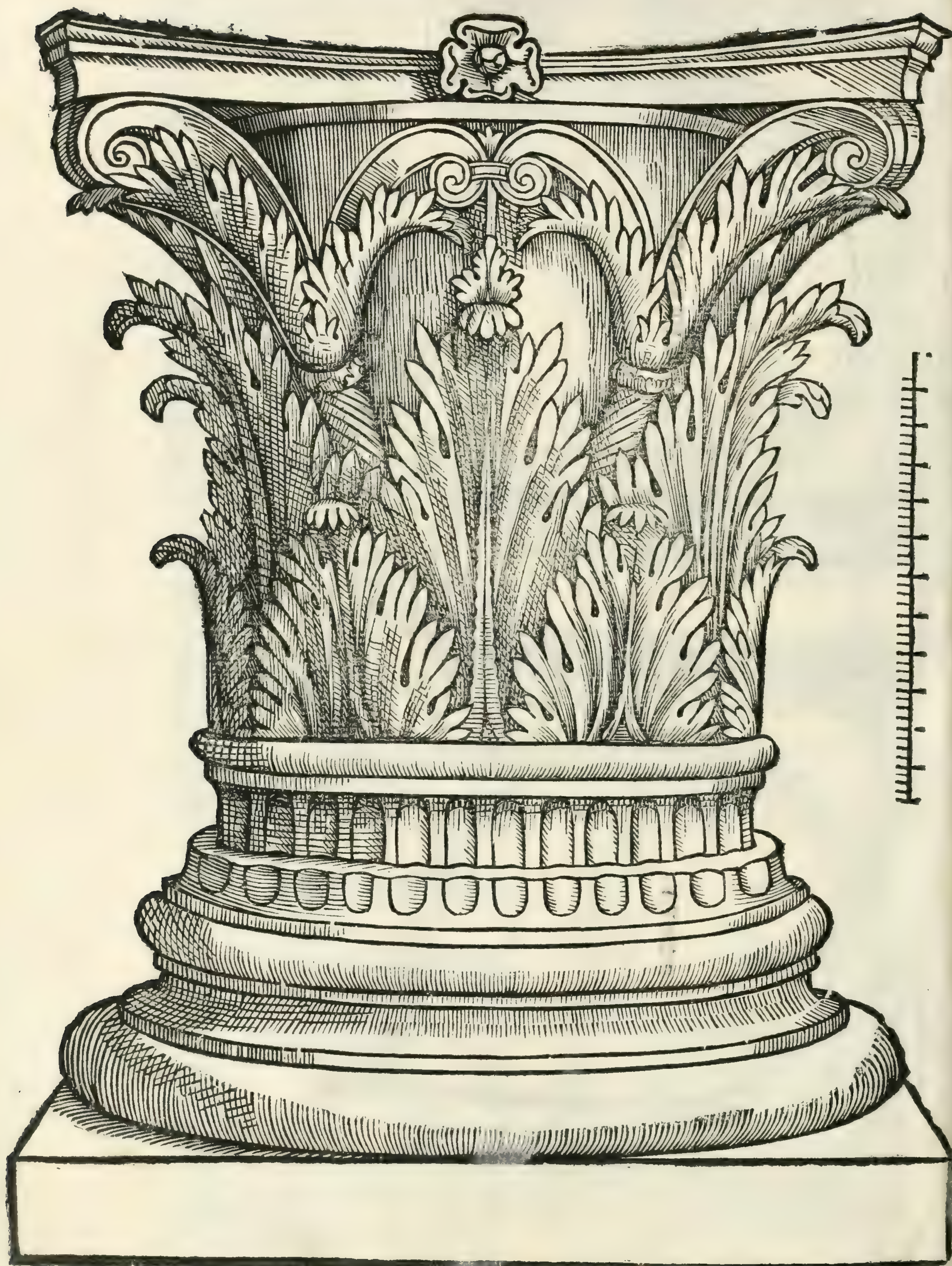
TOR. Pulcher eſt etiam hic propè exiſtens arcus. ſed nullæ inſculptæ ſunt litteræ auctorem indicantes, caput hoc Iouis Hámonis hoc in angulo infixum, clauis fornicis arcus erat. Totum in tabella pictum Carottus exhibiturum ſe pollicitus eſt, qualem antiquitus fuiſſe poteſt coniici.

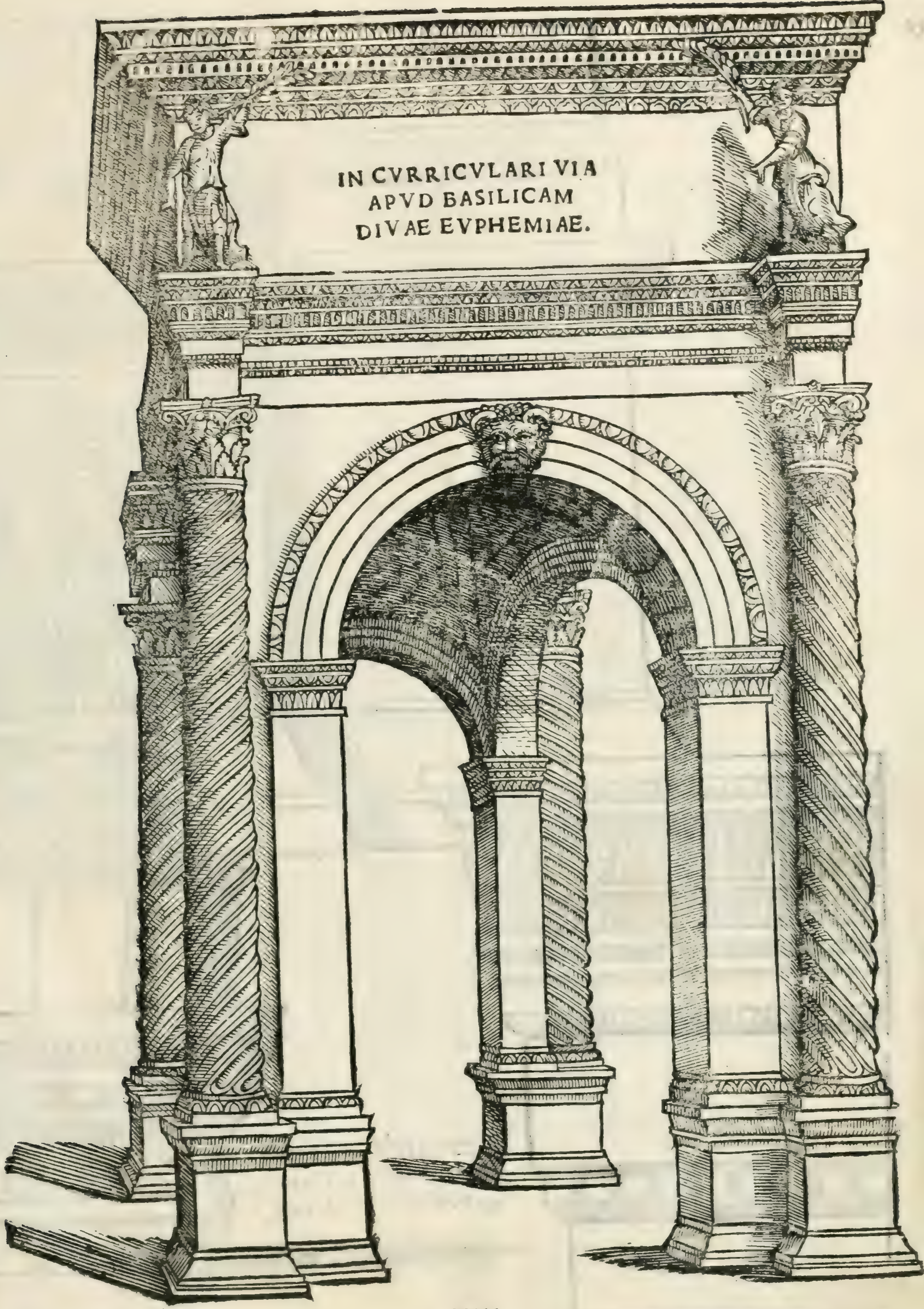
Colonia Augusta Verona noua Gallieniana Valeriano II. et Lucillo cos. muri Veronensium fabricati ex die III. Non. Aprilis dedicati.

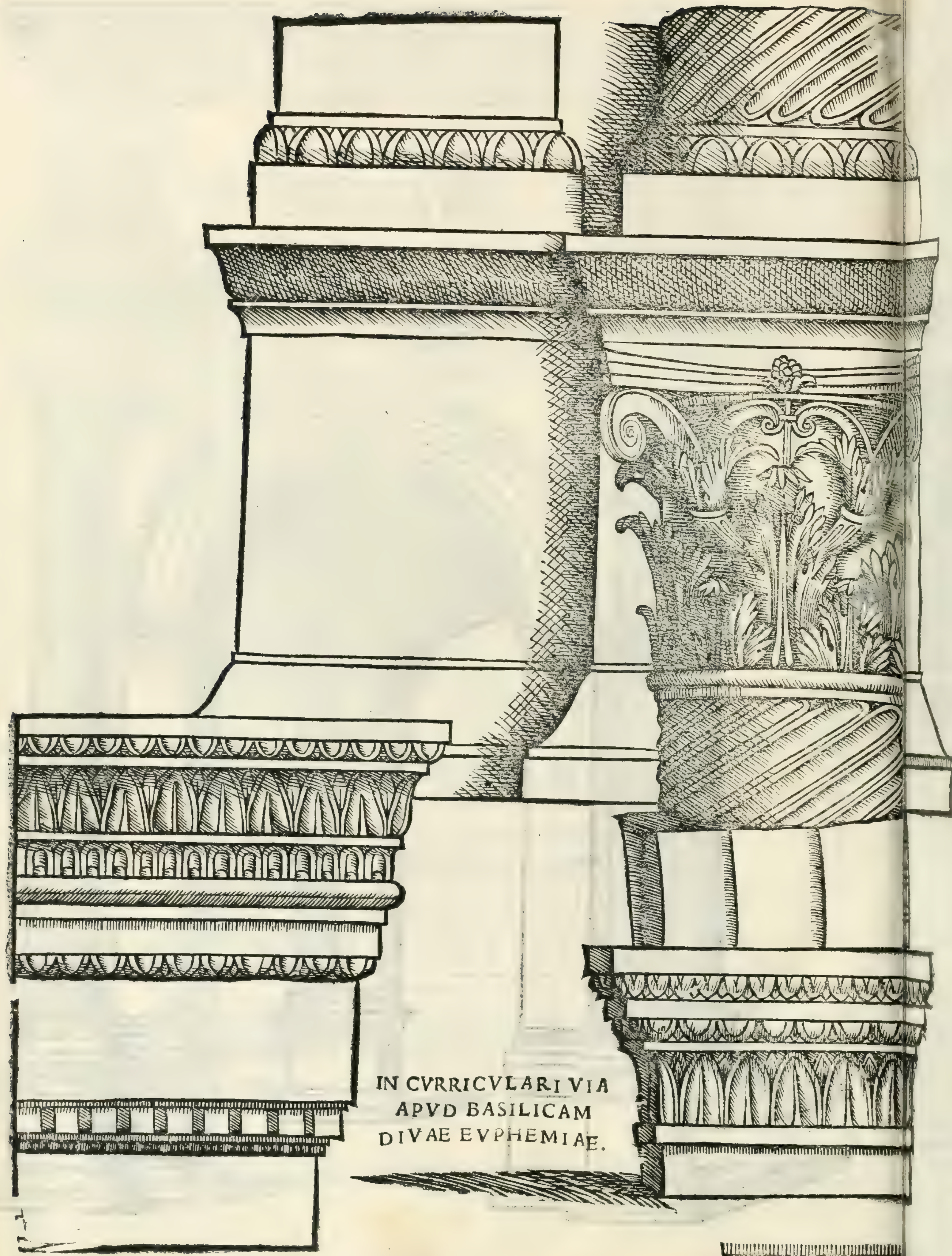
Pr. Non. Decembris Iubente sanctissimo Gallieno Augusto insistente Aur. Marcellino V P Duc. curante Iulio Marcellino.

PORTA BVRSAREA.

P

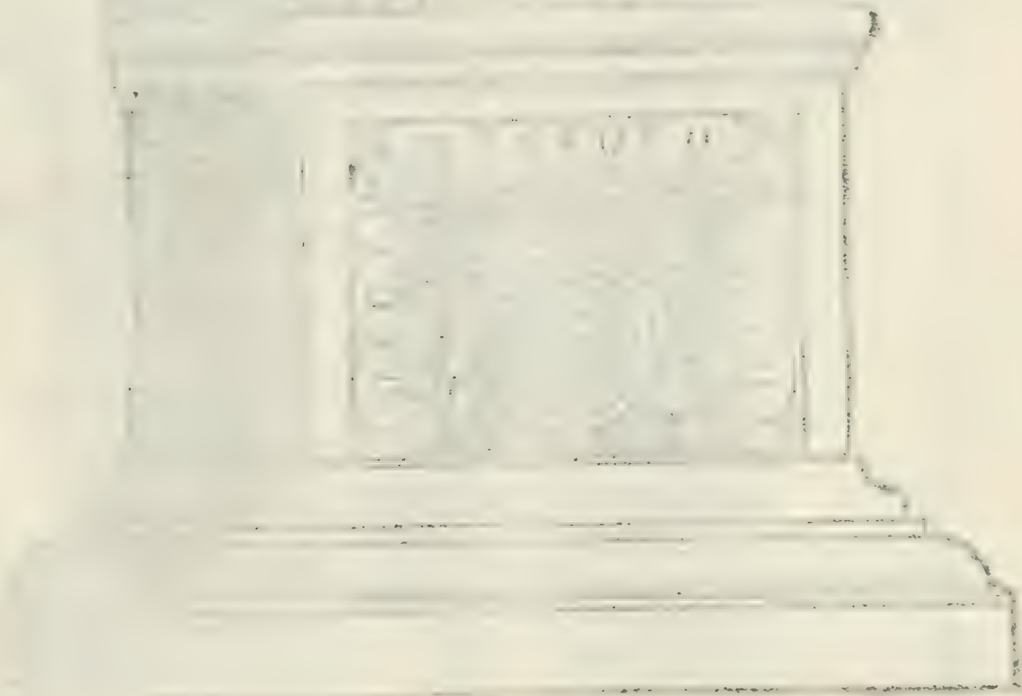

IN CVRRICVLARI VIA
APVD BASILICAM
DIVAE EVPHEMIAE.

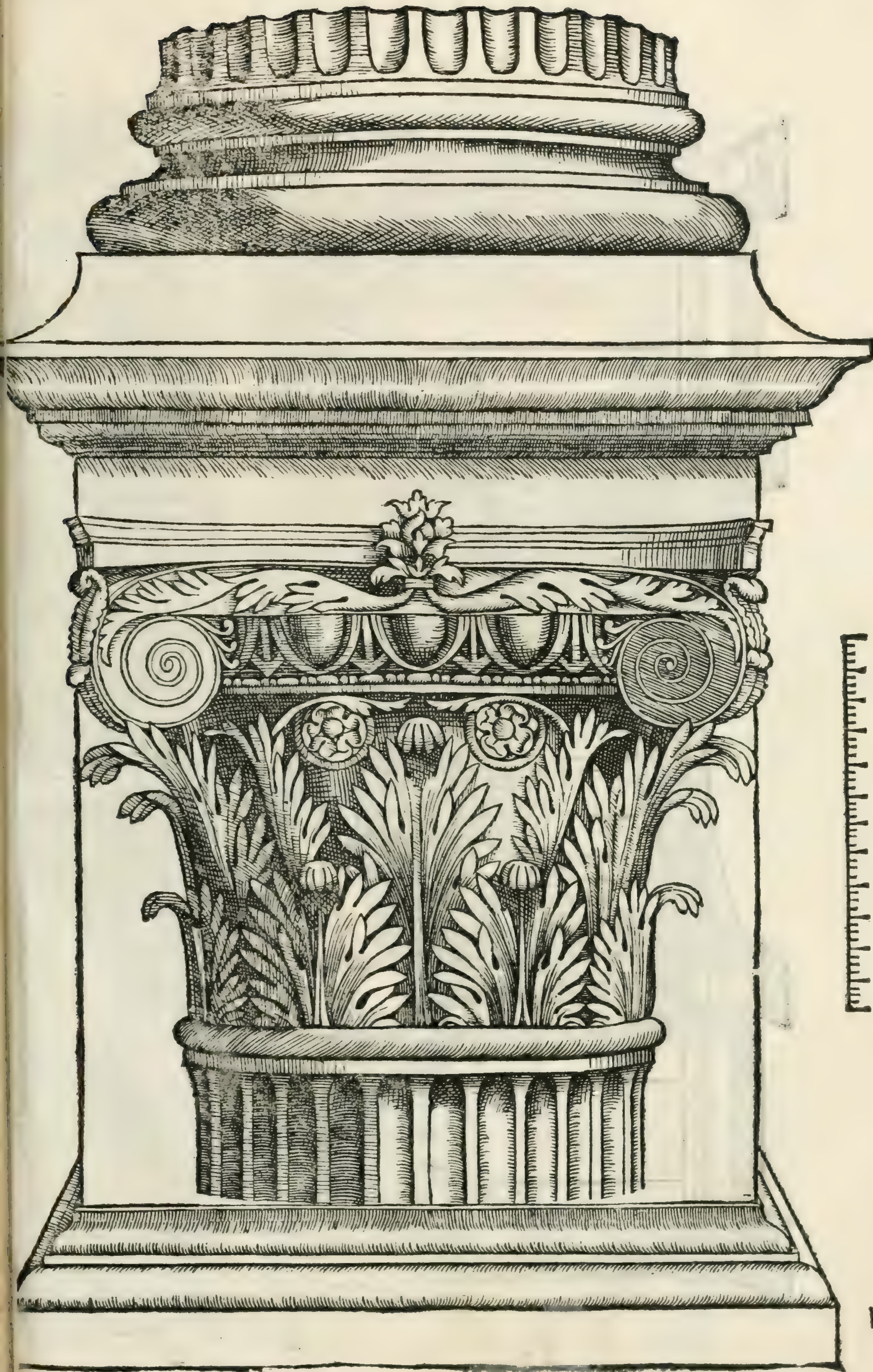

IN CVRRICVLARI VIA
APVD BASILICAM
DIVAE EVPHEMIAE.

IOA. Vellem alium quoq; in via leonum, qua in forum itur, existē tem videremus. TOR Accedamus, quum de hoc Arcu noster sermo sit ortus, memini me alias Suetonii Tranquilli in vita Vespasiani Augusti locum cōsiderasse, vbi de Flauiorum familia duas refert opiniones, quarum altera vrbe Spoletana oriundam, altera Transpadanam familiam ipsam Flauiorū asseuerat. & dum has litteras. T. Flauius. P. F. Noricus. IIII. vir. I. D. ipso in Arcu sculptas legerem, cogitaui, immo pro comperto propè habui ipsam familiam Veronensem fuisse. quia in multis locis, plurimisq; antiquis monumentis nedum in hoc arcu Flauiorum fit mētio: Vidistis etiam (vt arbitror) monumentum illud vetustissimum pulcherrimeq; elaboratum parieti domus nouæ Ioniorū affixum, in quo litteræ, quas dicam, legi possunt. Iunonibus Aug. Sac. Metellai de noie suo & Titi Flauii Hermetis viri sui. D. D. IOA. Plurimis in locis complura alia vidi Flauiorum memoriam seruantia litterasq; insculptas legi. quæ ne prolixiores simus omittemus. Verú quam pulcherrimus sit arcus iste videamus, qui totus est marmoreus, fenestrisq; multis decoratus. Sed ecce quam mirabilis sit sedes illa in sūmitate: doletq; Arcus istius dirutá esse partem. At picturam exactissime in Tabella expressam à Carotto videbimus, quemadmodum erat antiquitus. TOR. Quum igitur variis in locis saxa multa Flauiorum memoriam continentia reperiantur, dictis Tranquilli, & eius magnifici arcus litteris comprobātibus, quia in Transpadana sumus regione, familiam Flauiorum Veronensem fuisse omnibus patere existimo.

Suetonius Tranquillus in uita Vespasiani Augusti.

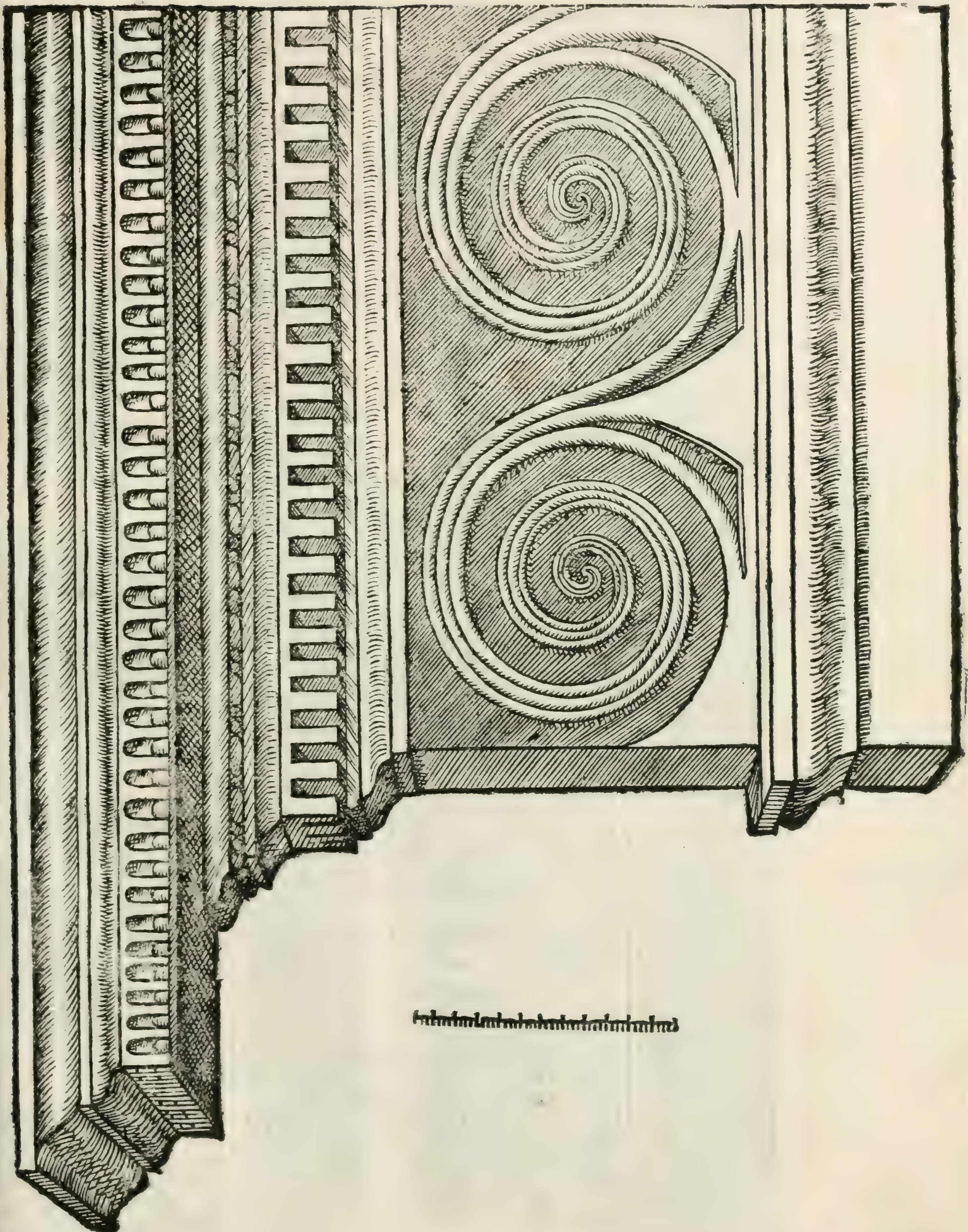

K

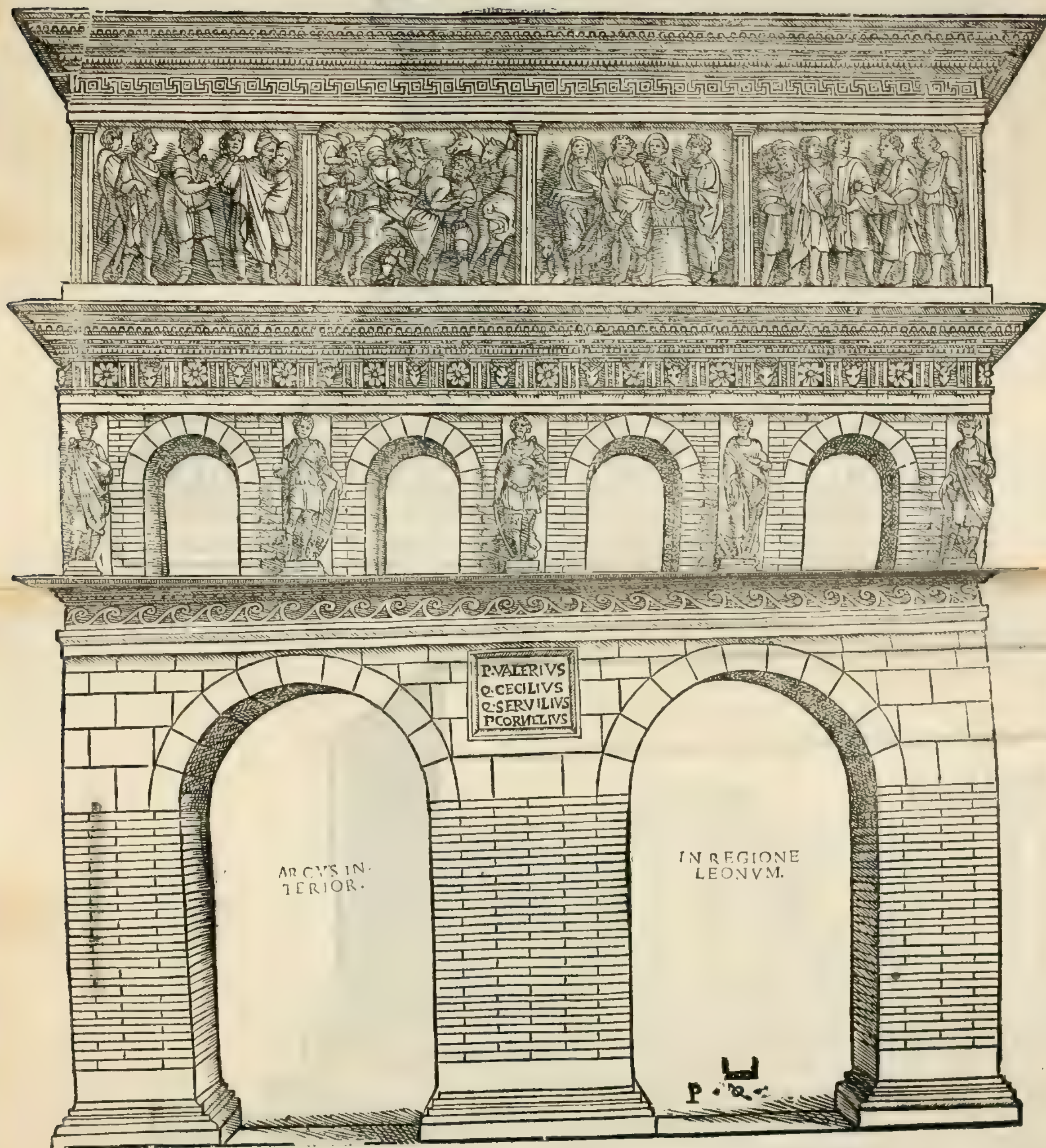

TI·FLAVIVS·P·F ORICVS·IIII·VIR·I·D
ARCVS AN-
TERIOR IN
REGIONE
LEONVM.

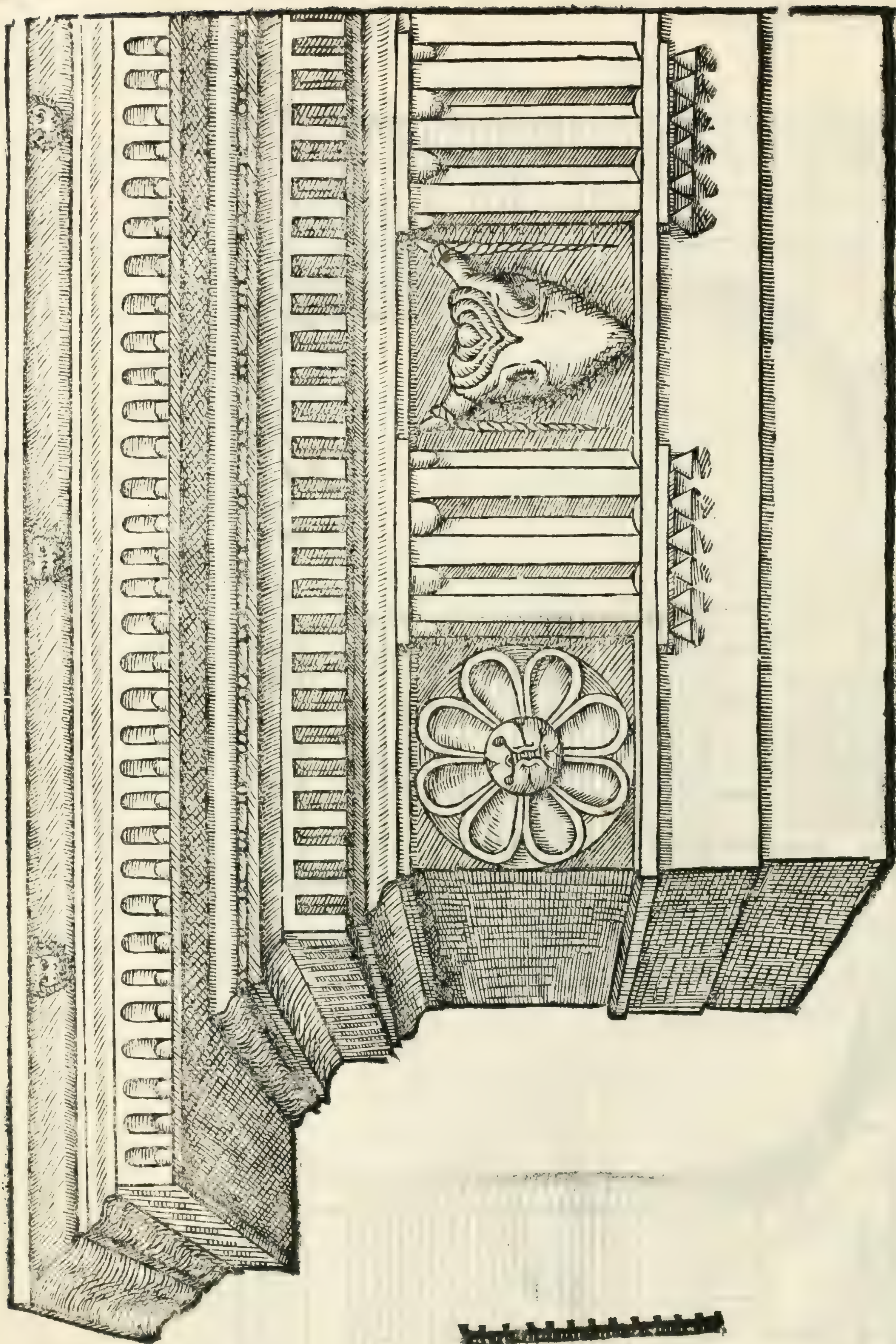
IOA. Posthunc, & hic alter erat, qui partim lateritius, partimq; marmoreus videtur antiquior: antiquo enim tempore in tanto vsu marmor non erat, sed latere cocto struebantur. TOR. Superioribus diebus dum paulo curiosius eum contemplarer, perspexi ibi esse Tabellam lapideam cuius pars exterior edaci tempore corrosa videbatur, non nullæq; litteræ cernebantur, sensus auté nullus elici poterat. Delecto itaq; pariete reliquo tabellæ ipsius adhærente litteræ paulo inferius subiiciendæ visæ fuere, quæ sunt. P. Valerius. Q. Cecilius. Q. Seruilius. P. Cornelius. Isti fuerunt tempore quo Hannibal Carthaginẽsium dux cum exercitu erat in Italia vt refert Eutropius, & inualuit opinio quædá cõstructũ fuisse in memoriá victoriæ habitæ a P. Cornelio ad ripam amnis Mintii agri veronensis cõtra Insubres, de qua meminit Liuius dicẽs. Insubres cum Cęnomanis super amnis Mintii ripas consederunt infra eum locum, quinq; passuum millia, & Cõsul Cornelius eidem flumini castra applicuit, inde mittẽdo in vicos Cęnomanorum Brixiamq;, quæ caput gentis erat, vt satis comperit, non ex authoritate seniorum iuuentutem in armis esse, nec publico consilio Insubrium defectioni Cęnomanos se adiunxisse, accitis ad se principibus, id agere, & moliri cœpit consul vt deficeret ab Insubribus Cęnomani, & signis sublatis aut domos redirẽt, aut ad Romanos transirent, & id quidem impetrari nequiuit, in id data fides consuli est, vt in acie aut quiescerẽt, aut si qua in re occasio fuisset, adiuuarẽt romanos, & ita conuenisse Insubres ignorabant. Suberat tamẽ quędá suspicio animis labare fidem sociorum. itaq; quum in aciem descendissent neutrum his cornu committere ausi, ne si dolo cessissent rem totam inclinarent, post signa eos in subsidiis secarunt. Consul principio pugnæ vouit ædem sospiti Iunoni, si eo die hostes fusi fugatiq; essent, à militibus clamor sublatus est compotem voti consulem se facturos, & impetus in hostes est factus. nõ tulerunt Insubres primũ concursum, quidam, & à Cænomanis terga repẽte in ipso certàmine agressis tumultũ ancipitem iniectum authores sunt, cæsaq; in medio quinq; & triginta millia hostium, quinq; millia & septingenti viui capti, & in his Amilcar pœnorũ Imperator, qui belli causa fuit, signa militaria. cxxx. & carpenta supra duo milia.

Eutropius lib. iii.

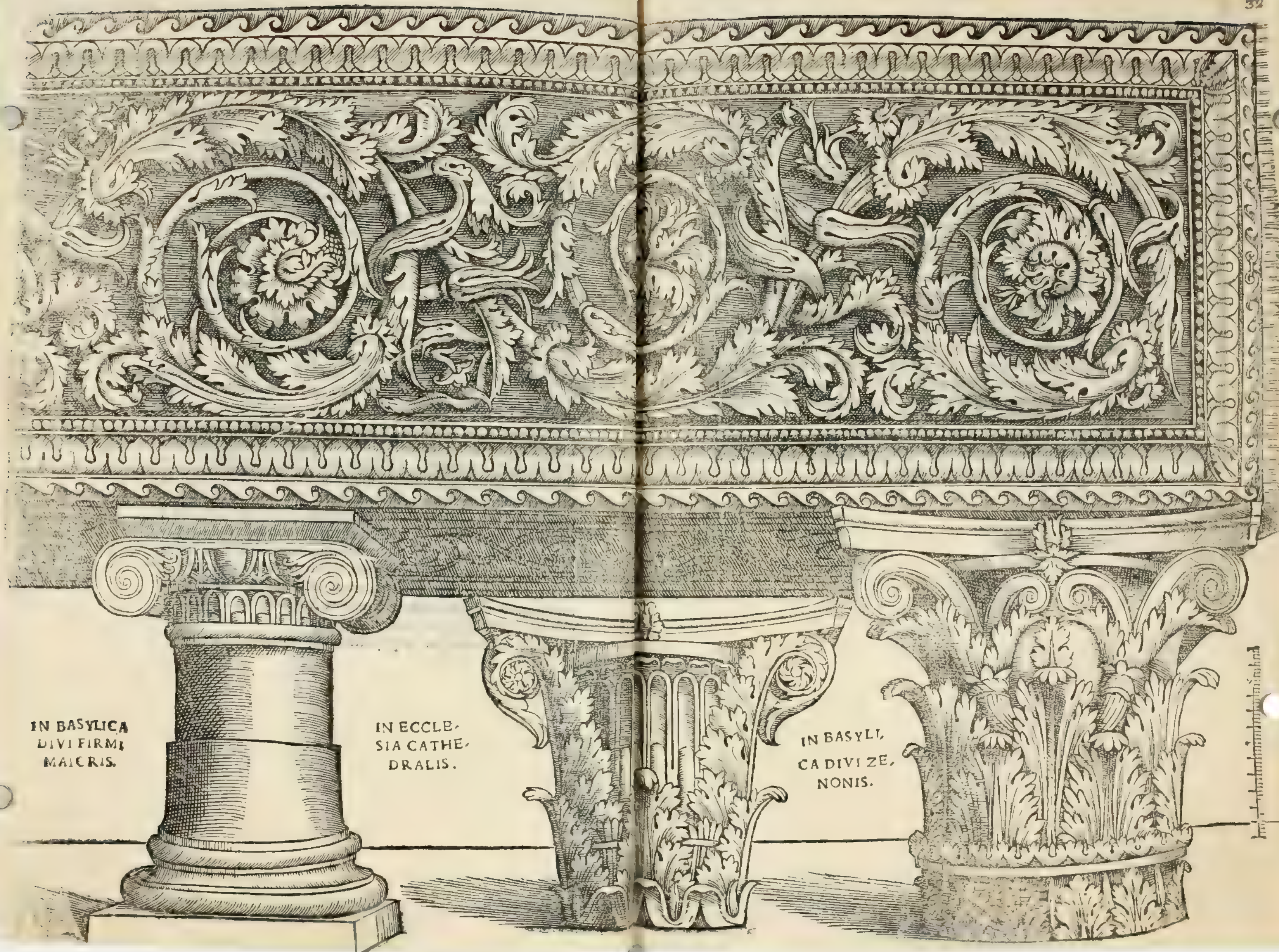
Liuius lib. ii. dec. iiii.

P.VALERIVS
Q.CECILIVS
Q.SERVILIVS
P.CORNELIVS
ARCVS IN-
TERIOR.
IN REGIONE
LEONVM.

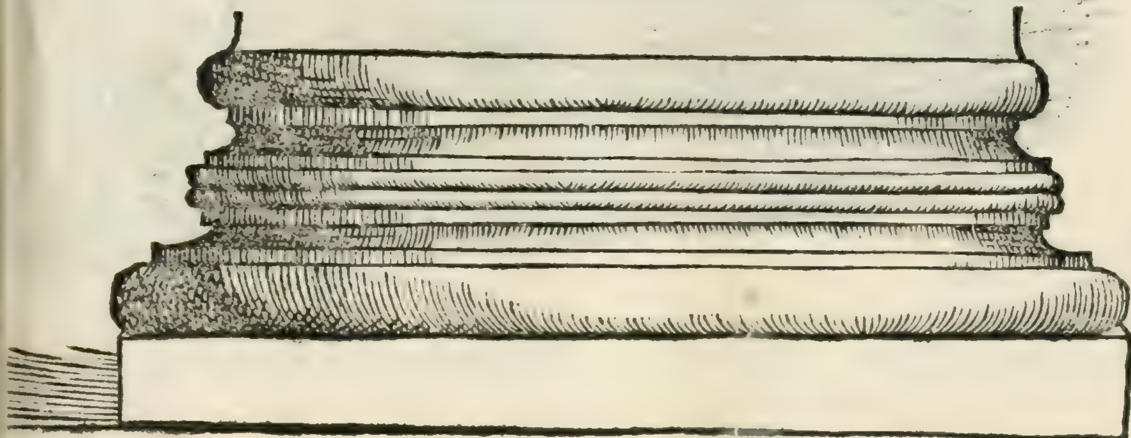
TOR. Iam agitur annus, ni fallor, quum aromatarius quidam iuxta beati Thomæ Templum cellam vinariam effodi mandasset, in terramq; decem pedes descensum esset, frustum columnæ marmoris pa rii satis amplæ crassitudinis suæ basidi affixæ inuenit, atque ibi aliarum sex columnarum non multum distantiũ vestigia, & frusta ma gna videbãtur. Imago quoq; marmorea cataphracti viri, pars etiam arcus vnius mirifice elaborati, frusta quamplurima simarũ, coronarum, denticulorum, stylobatorum, epistyliorum argutissime elaboratorum, cæterarumq; huiusmodi molium ibidem comperta fuere, & in alia cella vinaria contigua clauis arcus superius dicti potest cer ni: In illius quoq; inferiori parte aquilæ est insigne cũ Trophæo sub pedibus: Quæ cuncta, cum ædificiorum amplitudinem præseferant, aliisq; domibus propinquis talium ædificiorum ruinæ fuerint com pertæ, proculdubio mihi persuasi, C. Marium, qui solus primus om nium aquilæ signo vsus fuit, sæpe dictorum ædificiorum arcus, & Trophęi, authorem fuisse, ad memoriam stragis ab ipso, & Domitio Collega apud Atizonem Veronensis agri germanis illatæ. Quæ oĩa quũ sint pulcherrima antiqtatis ac maiestatis monumẽta memoratu digna, in Tabella a Carotto nostro me curante pingẽtur illius solita peritia. IOA. Et in fine leonũ vię, forũ versus (nec multũ distat locus iste a Templo diui Thomæ) memini dum quidam alius cellam vinariam effodi iussisset, maximi Arcus fundamẽta per decẽ pedũ men suram sub terra inuenta, quibus insunt Stylobatæ erecti, ruinarumq; vestigia multifaria aderant. Alia inuenta, & quæ indies inueniuntur enarrarem, sed breuitatis studiosus sermonis prolixitatẽ euitandam duco, nunc apud Ecclesiam Cathedralem marmorea illa colũna quadrata altitudinis pedũ viginti quatuor, mirabiliq; studio cœlata machinæ ingẽtis magnitudinem arguit, quod epistylium illud marmoreum in Trinitatis templo, duoq; alia in beati Zenonis basylica antiquissima, & ex pario marmore mirifice sculpta, opus magnificum innuunt: quẽadmodum non longe ab eo maximus ille, mirabilisq;. Numidici marmoris, seu Porphyritici, eiusq; basis generis eiusdẽ.

IN BASYLICA
DIVI FIRMI
MAICRIS.
IN ECCLE-
SIA CATHE-
DRALIS.
IN BASYLI-
CA DIVI ZE-
NONIS.

TOR. Sed quid isthæc narrare conamur. tota enim vrbe stant & alia ædificia passim admiratione digna in ciuium domibus, multis sæculis collabefacta. saxa etiam quamplura sculpta, monuméta vetusta denotantia, partim serie annorum semifracta, partimq; suo adhuc cum decore integra permanétia: priscorum nomina, veneranda quadam sæculorum maiestate continétia. quæ si vellem enarrare cũ tot tantaq; sint, vobis essem molestus longũ tempus cõterendo. nam nulla ferè vrbis parte effoditur, quin huiusmodi ædificiorum plurima, & ingentia frusta, & moles videantur, antiquitatem, amplitudinem, nobilitatemq; ciuitatis huius inclytæ arguétia. Quocirca Veronam vrbem Italiæ antiquissimam summaq; amplitudine fuisse negari nõ potest, vbi plura ædificiorum antiquiorum vestigia, quam in cæteris omnibus Italiæ locis (Romam semper excipio) inueniantur. Qui autem ædificiis his authores fuerint prorsus haberi non possunt tépo ris longinqtate, barbarorumq; irruptione, à qbus omnia igne ferroq; diruta, & solo æquata opinor. Ter enim combustam vrbem hác nostram (vt iterum dixi) soloq; æquatá fuisse ex ipsis ruinis percipitur, licet postea propter pulcherrimum loci situm, agrorumq; fœlicitaté, atq; omnium rerum affluentiam subinde instauratam videamus.

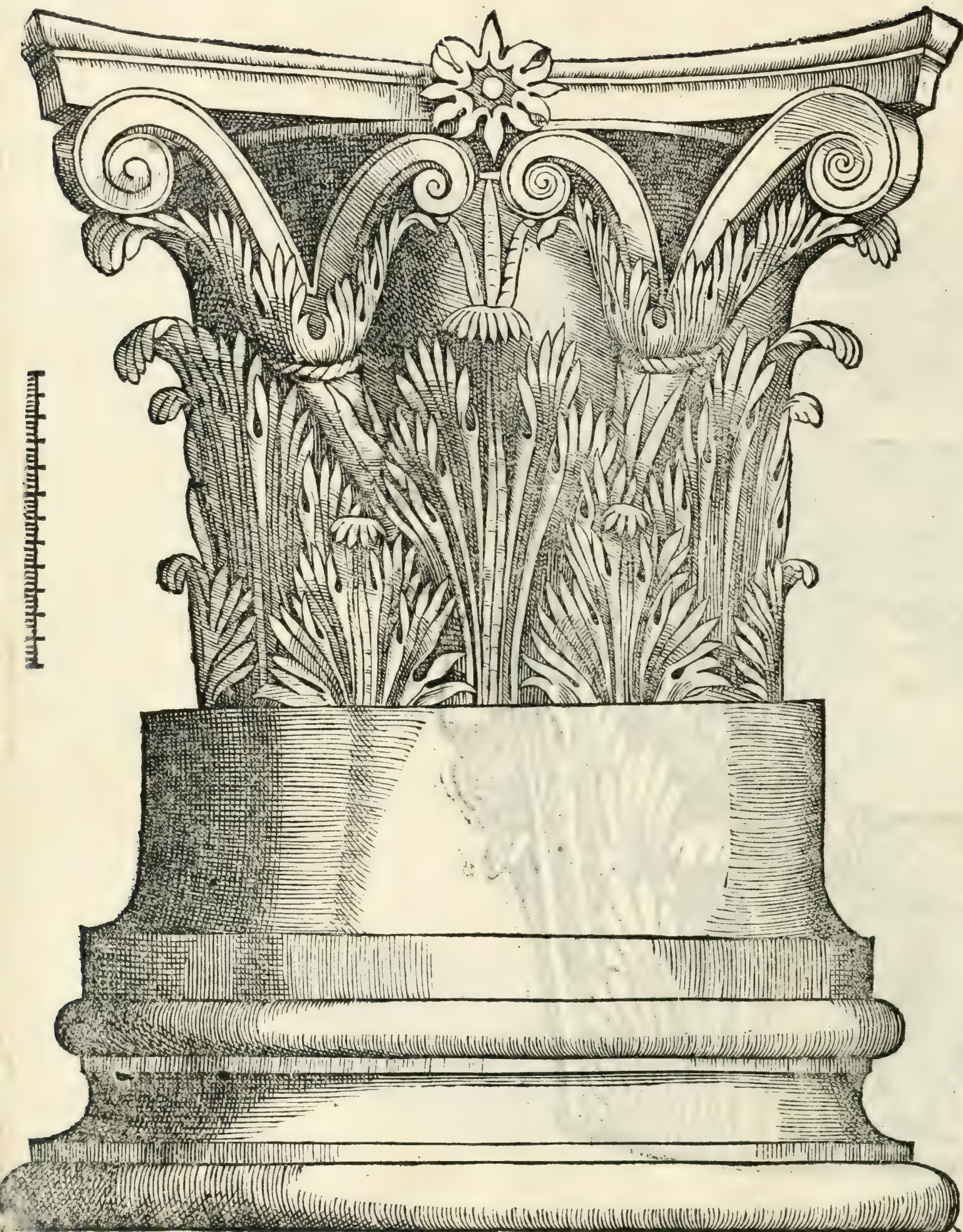
IOA. En Iam tuam domum Torelle, dum hæc inter nos commentamur imprudentes peruenimus: Vale igitur & qua opus fuerit, hora nos expecta. TOR. Vos quoq; valete.

IN VICO DIVI THOMAE.

PVD DIVAE TEM-
PLVM CECILIAE.

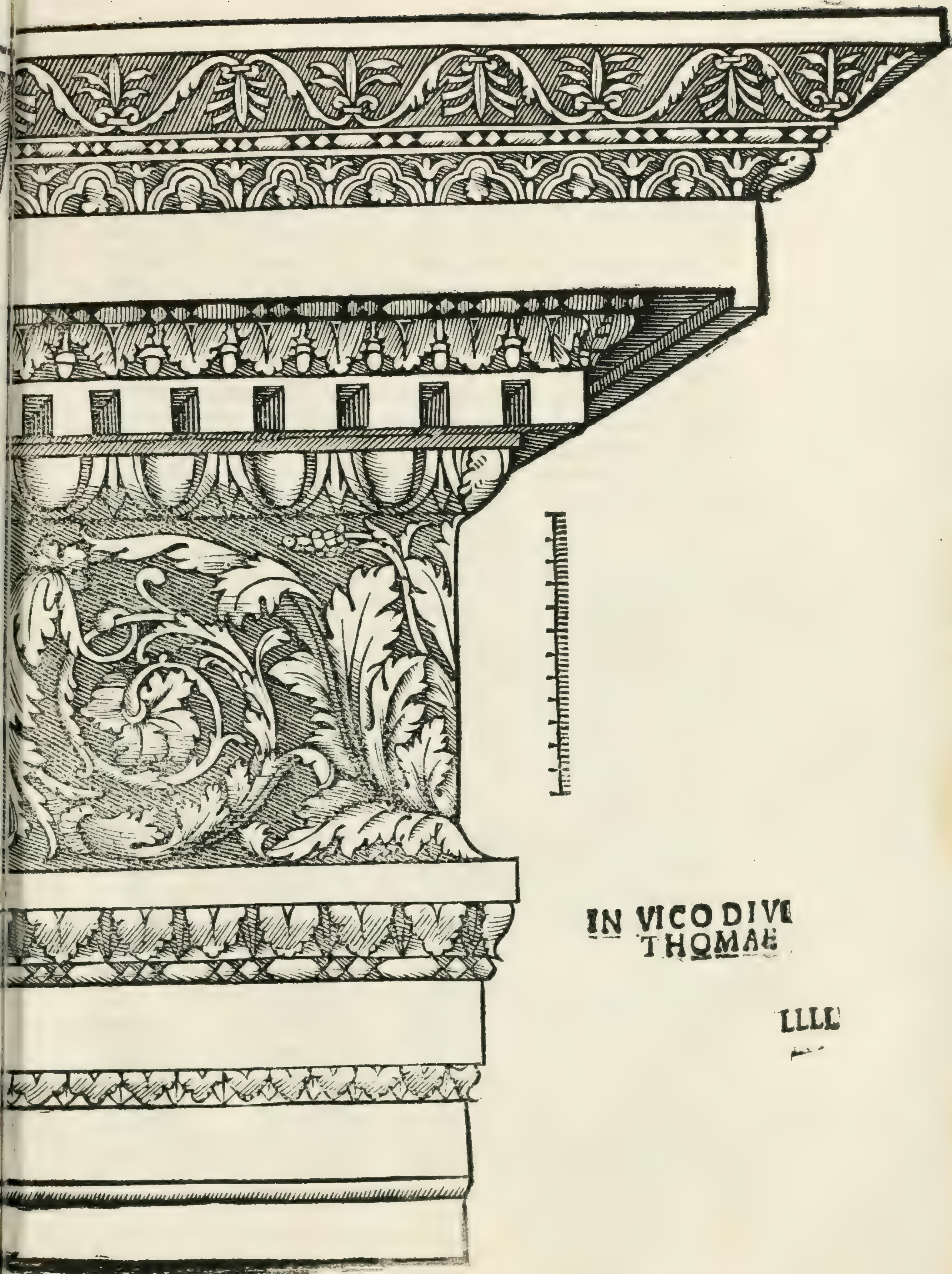

IN VICO DIVI THOMAE.

IN VICO DIVI
THOMAE

LLLL

CAR. Diebus proximis quum Theatri figuram exhibuissem, ipsiusq; dimensionem promisissem in præsentia pollicitis satisfaciens, rem totam paucis expediam. Sed ne circa perticã in mensuris aliquo capiamini errore, quũ eodẽ modo apud diuersos non habeatur, ipsius longitudinẽ, qua passim Veronẽsi ĩ agro vtimur, prius declarabo, admonẽs hæc oĩa ædificia, quæ in hoc volumine continent̃, hac me dimẽsum fuisse. Perticam igit̃ in sex partes, idest in sex pedes ita nunc, vt olim, nuncupatos, diuisam intelliges: quorum quilibet in duodecim particulas secatur, Vnciȩ nuncupant̃: quȩlibet vncia in quattuor partes, minuta appellata, diuiditur. His igitur hoc modo prȩmissis scias Theatrum ipsum ab vno cornu, vnde spirat Aquilo, ad aliud, vnde Aphricus, pedum. CCCLX. longitudinem continere. A parte vero in summitate montis existente, vnde Eurus emergit ad alteram, vsq; ad Athesim protensam Caurum versus. CCCXL. pedes in latitudine cõnumerantur. Huius suprema porticus in montis summitate constituta pedum. XXV. latitudinem, vt in ipsa ichnographia potest videri, occupat: Intercolumnia parietis porticus columnis tum rotundis, tum quadratis cum epistyliis doricis terminantur: Quarum rotundæ, ac lõgiores per duas partes extra quadratas breuiores exporrectæ sunt: Longiorum crassitudo pedis vnius, ac vnciarum quinq;. Altitudo vero pedũ tredecim, vnciarum duarum existit: Capitellum autem est vnciarum nouem: quibus longioribus columnis, vtrinque aliȩ angulares, latitudinis pedis vnius, vnciarum sex: crassitudinis vero vnciarum sex adhærent cum capitellis altis, vnciis duabus, minutis tribus cum dimidio. Istis vero aliæ angulares vnciarum quælibet decem in latitudine: in crassitudine vero vnciarum sex coniunguntur. Intercolumniorum autem spacium pedibus tribus, vnciis sex in latitudine includitur: excepto tamen quarto quolibet, vbi duæ tantũ angulares colũnæ adsunt crassitudinis pedum. II, vnciarum quinq;, lõgioribus colũnis inhærentes: Huius spaciũ est pedũ quinq;, vnciarũ triũ, sicut in figura videri potest: Sub hac aderat & alia porticus ĩ multa intercolũnia diuisa, quorũ tria fornicata cõspiciunt̃, alternatim tamẽ adsũt modo duo, modo sola angularia colũnia cũ epistyliis, doricis superioribus, nõ sine Symmetria, vt ĩ figura patet. Ex hac porticu ĩ ambulatorium, seu porticũ gradibus supereminentẽ per scalas descendebat̃, cuius latitudo intra colũnas est pedũ nouẽ. Graduũ deinde subsequit̃ ordo ad orchestram protẽsus. In orchestris pedũ decẽ modulus ĩuenit̃, vnde lineis diligẽter deductis dimetiẽtes totius Theatri cõmẽsurationẽ, ac Symmetriã ad Amussim repietis. Colũnȩ scœnȩ circũductȩ crassitudinis sunt pedũ duorũ, vnciarũ sex, extraq; p duas tertias in rotũditate exporrectæ cũ epistyliis doricis, colũnisq; angularibus, fornices

ſuos ſuſtinẽtibus cũ capitellis: Ianuarũ vero prĩcipaliũ,ꝑ quas in ꝓſcœniũ pertranſit̃,pedũ decẽ,vnciarũ ſex latitudo numerat̃:quæ qdẽ in capite ꝓſcœnii exiſtũt:In ſcœnam autẽ ꝑ tres portas ingreſſus patebat.Colũnæ autẽ quadratę in fluminis ripa conſtitutæ porticumq; ſuſtinentes,ſingulis lateribus ſex pedum latitudinem continent.

Amphitheatri figurã cũ vobis tradiderim:eius etiã(quo rẽ pfectius teneatis)dimẽſiones cognoſcetis: Primã itaq; angularẽ vel primi ambitus colũnã pedes ſex/vncias ſex/in craſſitudine,in latitudĩe vero pedes ſex cõplecti ſcietis:ſtrata duodecim pedes in latitudine ſunt:Secũda colũna ſecũdi ambitus quolibet latere pedes quatuor cõcludit in craſſitudine.Principales autẽ Ianuæ duæ reperiunt̃,ſingulæ vni cuiq; ipſius Amphitheatri capiti ĩſiſtẽtes:quarũ quælibet pedes duodecim, vncias ſex in latitudine,reliquę vero dextrorſum/ac ſiniſtrorſum his adhærentes pedũ vndecim/vnciarũ ſex latitudinẽ cõtinẽt:Reliquarũ autẽ quarũlibet latitudo eſt pedũ duodecim. Omnes vero(vt in ipſa Ichnographia videri poteſt)numero ſunt ſeptuaginta duæ:Altitudo a ſolo ad primæ porticus ſummitatẽ fornicis,ſunt pedes vigĩtiocto, ſecũdæ vero vigintiſeptem. Gradus numero ſunt quadraginta duo, qlibet altitudinis pedis vnius, vnciarũ duarũ,vno excepto circa mediũ exiſtente,cuius altitudo eſt pedũ duorũ/vnciarũ ſex: Scaligerorũ vero graduũ altitudo quorũlibet ſunt vnciæ ſeptẽ,latitudo autẽ omniũ pedes duo:Supremus autẽ eſt pedũ duorũ,vnciarũ ſex in latitudĩne:vbi Portius tertii ordinis ſtylobates colũnarũ inueniunt̃:Supereſt & quartus ordo vnde velamina extẽdebant̃,Amphitheatrum ipſum cooperiẽtia:Amphitheatri lõgitudo a ſecũda columna ad ſextã vigintiocto ſunt pedes,quæ ſexta colũna quolibet latere pedes duos contĩnet.Secũdæ vero ſtratæ pedũ nouẽ,vnciarũ ſex eſt latitudo. Septima colũna pedis vnius/vnciarũ ſex vno latere, alio vero pedũ duorũ eſt in latitudine:Primũ habitaculũ pedes decẽſeptem,vncias ſex, in lõgĩtudine ĩcludit.Colũna ſingulo latere vnciæ ſũt decẽocto. Tertia ſtrata ĩ latitudine pedes nouẽ,Colũnæ vero pedẽ vnũ,vncias ſex ĩ latitudine pedes qnq;/ĩ latitudine vero pedes ſex occupat: A nona colũna ad aliã nonã oppoſitã vacuũ/ſeu planicies cũ podio pedes.ccxliiii.capit, ab ipſa colũna parietis extrĩſeci ad vltimã colũnã intrĩſecã pedes xcii.vnciæ ſex numerant̃.Colligit̃ ergo ex iſtis totius Amphitheatrĩ lõgitudine pedũ.ccccxxix.vnde ipſius latitudinẽ ſcire cupiẽs,modulũ eius ſi ceperit. q pedes ſunt duodecim(vt in ipſius ichnographia patet)oẽm dimẽſionẽ,ac Symmetriã cõprehẽdet. Vt ſupioris arcus dĩmẽſionẽ cape poſſis,oẽs ipſius partes diuiſas in pedes/vncias/& minuta vt opus eſt,ſibiq; proportionata ſcies,Quãobrem omnia per te ipſum intelligere poteris,& ſic in aliis factum nõ te latebit.

DE VIRIS

PEDIS QVO VERONAE

DE VIRIS ILLVSTRIBVS VERONENSIBVS ANTIQVIS LIBER TERTIVS.

Ostridie, quum iidem ad me conuenissent, visum est cõcedendum in forum, visendæq; imagines illustrium illorum virorum, qui & viui magno ornamento huic ciuitati fuere, & nunc memoriã tam insignem inter mortales seruãt, seruabuntq; dum monumẽta litterarũ ꝑmanebũt. igit quũ eo conuenissemus, ac quæ in summo atrio curiæ collocata sunt simulacra ꝓspexissemus, qd est inqt Ioãnes Nicola Capella, Torelle, ꝙ Vitruuius oĩum primus dispositus est, de quo & illud libenter audirem, vnde nam constet veronensem fuisse Vitruuium. TOR. ꝙ primus locus Vitruuio datus sit, ego qdẽ nõ satis diuinare scio, nisi fortè ꝙ architectus architecto gratificari voluit, fuisse autẽ veronensem Vitruuiũ nullus (ꝙ ipse viderim) est antiquus Author q referat, nõ tamen paruifacienda ciuitatis opinio, quæ per vetustatẽ, & quasi per manus in ætates omnes emanauit veronensem fuisse Vitruuiũ, ita patres nostri semper, ita aui, ita proaui, ita ataui, & illorũ patres existimauere. ita quoq; & aliæ ciuitates putarũt semper. in qua cõmuni existimatione nescio qd solidæ veritatis semper inesse consueuerit, vt inscriptionẽ illam in arcu Castri veteris, heri a nobis visam ꝓtraseamus. IAC. Melius quidẽ hoc, q̃ de C. Plinio: Vitruuiũ enim nullæ nobis ciuitates inuidẽt. C. autẽ Pliniũ nõ desunt, q nobis inuidere studeant, ac etiã in litẽ vertãt. TOR. Id quidẽ factitant, sed diis certe inuitis, & ipso etiam Plinio: Multa enim sunt, quæ ciuẽ nobis nostrũ defendunt, è quibus omnia quæ passim iactata sunt relinquens, ꝙ ipsemet Catullum suum cõterraneũ vocet, ꝙ doctiss. Franciscus Petrarcha, ꝙ Pius Pontifex, ꝙ Erasmus vir eruditissimus veronensem eum appellent, ab instituto ipse nostro, idest ab antiquitatibus ciuitatis non discedam. cernitur in hortis comitum de Nogarolis saxum, partim quidẽ Anfractum, ita inscriptũ PLINIVS SECVNDVS, quod videbitis in monumentis antiquis. Porro secũdorum familiã veronensem fuisse ĩnumerabiles marmorũ inscriptiones manifestè ostendũt, quæ mox inter alia, quæ collegi, vrbis monumenta vobis demonstrare potero. IAC. Valerius quoque Catullus in suo carmine Sirmionem patriam suam fuisse scriptũ reliquit: Sirmio nanq; oppidum est veronense, in Benaci peninsula, & quanq̃ Sirmiũ etiam sit oppidum Dalmatiæ, Eusebius tamen Catullum Veronæ ortum scripsit. IOA. Adest etiã imago Aemilii Macri, qui de auium generatione, de serpentibus, & herbarum viribus opus reliquit veronen-

ſis vt ex titulo libri,& opere ipſo cõſtat. TOR. Sciatis etiam aliam illam imaginem ob Corneliũ nepotem chronographum ibi erectam fuiſſe. fuit enim & ipſe veronenſis vt refert Pius Papa in Aſiæ deſcriptione: nonnulla ſcripſit de viris illuſtribus, de temporibus, & libellũ quo litteratum ab erudito diſtinxit. Plinius certe ipſum Padi accolá fuiſſe aſſerit, & ſic ortũ ex oppido Hoſtiliç quod in littore Padi ſitũ eſt, quod quidem oppidum veronenſe vocat. C. Tacitus, & quanquá opus illius inueniri non potuerit, veronenſem tamen fuiſſe non dubito atq; maiores noſtros ſtatuam ei editiſſimo curiæ loco erexiſſe, vbi cæteras veronenſium illuſtrium virorum ſtatuas collocarant. IOA. Ex te vellem intelligere an alios ſcriptores veronenſes in antiquis libris iueneris, & eorũ nomina, ſi quos legiſti. TOR. Dũ percurrerem Plinii ſecũdi volumen, ipſum verbis iis vſum fuiſſe legi. iſta ſunt longinqua monumenta Tyberii, Caiiq; Græcorũ manus; quæ apud Pomponium ſecũdum, vatem, ciuemq; clariſſimum vidi: ex cuius dictis fuiſſe veronẽſem Pomponium ipſum colligo, quum ex ſecundorum familia fuerit, & nominatus a Plinio ciuis. Fuit etiá patria veronenſis Pacificus Archidiaconus, qui primus fuit inuẽtor Horologii nocturni, & compoſuit ſupra trecẽta volumina librorum, vt patet ex litteris in quodam mamore ſculptis in Eccleſia Cathedrali: Fuerũt & alii illuſtres viri, vt paſſim legitur apud authores, & maxime Blũdum de Italia illuſtrata, de qbus in præſentia cõmemorare nolo. IOA. multa diximus de origine & nobilitate ciuitatis, ſed qd de agro? TOR. Huius Ciuitatis noſtræ ager fœliciſſimus eſt frumento, vino, oleo, omniq; frugũ genere, lanis, ſerico, atq; aliis ad humanæ vitæ vſum pertinentibus nulli tandẽ Italiæ vrbi ſecunda eſt Verona, quam flumen Atheſis omniũ amœniſſimus interfluendo decorat. Decantatiſſimus Benacus carpionibus, lautiſſimisq; aliis piſcibus cunctis gratiſſimis vndiq;, breuiter omnes qui eá ſemel viderint ad ſe inuitat, atq; allicit. plurimi etiam riui, fluuiorum inſtar, agrum ipſum irrigantes, adeo reddunt fertilem, vt alienigenis, nedum habitantibus facile victum ſuppeditet. vt Blundus quoq; teſtatur, qui valde extollens agrum veronenſem, Tiodatum Oſtrogorũ regem grandem vini acinatici quantitatem Romam per flumen Atheſim vehi iuſſiſſe ſcriptũ reliquit. de quo Acinatico vino Caſſiodorus inquit. Vinum etenim illud colore purpureo, regio ſapore præcipuum, dulcedo eius ineffabili ſuauitate ſentitur, quod tamen tactus eius denſitate pingueſcat, vt carneus liquor, aut potio edibilis videat̃. Plinius etiam ſummopere Rheticum vinũ laudat, in Veronenſi inquit Rhetica falernis tantum à Vergilio poſthabita, & libro eodem de vitium

Blun. de Italia illuſtrata cap. de marca triuiſana.

Blundus.

Caſiodorus.

Plin. li. xiiii.

natura

natura tractans vuas agri Veronensis commendat: ante eum rheticis prior erat mensa. sed ciuitatis & agri copiosæ laudes a Ioanne Antonio Pantheo veronensi scriptæ sunt: libros eius legite: superuacaneum enim censeo ab eo scripta repetere. IAC. Cuius longitudinis, latitudinisue ager est veronensis? IOA. Longitudo veronensis agri a Septentrione & finibus Turbularum agri tridenti extendit in Meridiem ad Policinium ferrariensem agrum milliaria circiter. lxxx. Latitudo vero ab oriente, & agri vincentini finibus transeundo per vrbem in occidentem vsque ad Brixianum agrum: atque vbi maiori distantia, versus occidentem per circiter quadragies mille passus extenditur, licet alibi quoq; maior latitudo deprehẽdi possit. TOR. Nuper de Benaco & Syrmionis oppido noster fuit sermo, sed vnũ, quod est in medium proferẽdum, non retuli. in Syrmione ipso antiquissima & magna structura cernitur, & ibi perhibent antiquitus à Lucullo Romano nobili fuisse cõstructam, quãuis illic nihil de ipso scriptum vel sculptum videatur. magni etiam apparent fornices denotantes amplitudinem, regiamq; (vt ita dicam) maiestatem, vt quisquis viderit, facile illã coniectura assequi possit. IOA. Nec vrbs solũ, verum & illius ager antiquis monumentis est insignitus: erit quoq; honorificum, si aliqua ex notabilioribus picturæ, tuo ex Torelle voto, mandabuntur. TOR. Mirum in modum cupio, fieri vt quã ampla, & antiqua fuerit Ciuitas ipsa clarius pateat.

Ioannes Antonius Pantheus ueronẽsis.

VERONAE

DE HIS QVI POTITI FVERVNT DOMINIO CIVITATIS LIBER QVARTVS.

AC. Isthuc venimus data opera, quia nudius tertius dictum fuit Veronam ter a Barbaris combustam, & a Germanis direptam, terq; solo æquatam, a Galienoq; instauratam, vt qui nam alii ipsam desolati fuerint edoceres. TOR. Nihil Iacobe sub sole perpetuũ: pereunt cuncta longa temporis edacitate / atque ideo ipse quemadmodum vellem de eo, quod quæsisti, haudquaquam scientem te reddam, sed in Chronicis scriptum inueni, ab Antonio vero Imperatore Veronam, quum plane diruta / ac desolata esset, instauratã / ac pristinæ, quantum licuit dignitati restitutã: Et alibi legisse memini Verus Antonius, qui & Marcus Imperator Augustus Veronã reædificauit. Si autẽ quæras a quo fuerit prius euersa: a militibus Vespasiani euersam fuisse respõdebo, quũ eam tuerẽtur milites Vitellii, attestante Cor. Tacito, dum inqt. Verona quũ a militibus Vitellii custodiretur ab Antonio vno ex ducibus Vespasiani vallo est circundata: meminit etiam de illius ruina / sed hoc legi non datur, quia libri eiusdẽ vltra vigesimũ non inueniuntur, quemadmodũ historiæ Vespasiani finis: in quibus fortasse ciuitatis excidia scripta erant: sed si Verus Antonius eam instaurauit, ex hoc infertur antea illam fuisse euersam: a Vespasiano enim vsque ad Verum Antonium sex imperitarũt intermedii: hoc autem fecisse Verus Antonius, ideo videri potest, ꝙ primum ab illius antiquissima Verorum familia fuerat extructa, & translato imperio per Constantinum Imperatorem ab vrbe Roma Byzantiũ, quæ deinde ab eius nomine Constantinopolis est appellata, totus occidens cœpit deficere, & maxime incolæ Histri / seu Danubii / & Tanais, vsque ad Scythas inclusiue. Et licet multifariam tumultus ab ipsis populis concitati sint, multiq; ab impatoribus superati / maxime a Claudio. xxxi. Imperatore, tamen Arcadii / & Honorii tẽporibus / qui suo potiti sunt imperio ab anno Christi. cccccvii. vsq; ad annũ. cccccxi. Halaricus primus Gotthorum rex ab ipsis in Pannonia creatus, simul cum Radagasio altero Gotthorum duce ingressi sunt Italiam / Radagasiusq; Apenninum transgressus obuios habuit Vldim & Sariam Hunnorum / & Gotthorum duces, qui ad Romanorũ præsidia inclinauerãt, & ab eis interfectus, illiusq; perditus exercitus. vnde Halaricus alter rex manum illam Visogotthorum romanis stipendiis apud Cõstantinopolim assuetam, in Italiam traduxit: ex quo Arcadius & Honorius Stilicone præfecto in Italiã misso cũ exercitu cõtra Halaricum,

Corn. Tacit. lib. xix.

tandem

tandem cum eo pacē iniere.& postea contra pacis fœdera die Pascha tis contra eum irruperūt,Samuele Hæbreo duce existēte:qui Samuel in eo prælio occubuit Gotthorū parte interfecta,imperatorio exercitu fugato,reliquis captis.Halaricus his peractis ira accensus totá depopulatus est Italiá,vrbemq; Romá ingressus est,edicto,vt q ad sacra loca cōfugissent illæsi essent,omnibus prędæ concessis.& in illius locum Arnulphus rex successit, qui pace cū Arcadio, & Honorio Imperatoribus inita,totam tenuit Italiam, vt refert Blūdus. IOA. Nōdum tamen Veronæ euersores dixisti. TOR. Scias secundam fuisse euersionem Galieni tempore, vt nuper dictum est, Atilæ autē regis tertiam:Nam Atila Hūnorū rex(vt quidam aiunt) anno.ccccxxvii. Leonis primi Maximi pontificis tempore cum maximo Scytharū, exercitu Italiam ingressus est,& Aquileia,Altino,Cōcordia,Patauio, Vincentia,Verona, Mediolano,& Papia euersis,& habitantibus trucidatis,Tandē Leone ipso Pontifice suadente ex Italia recessit. IAC. Audiui langobardos,ac alios quoq; occidētales populos post Atilam in Italiam irrupisse. TOR. Hi fuerunt Halani qui ab occidēte Biorgo rege ducente in Italiam venerant,& à Retinere Imperatoris duce inter Benacum & Bergomum neci dati,quemadmodum libro eodē Blundus scriptum reliquit.post hos Odoacer Erulorū, & Tigulinorum dux Atilæ regis exercitus reliquias in Italiam deduxit,& posthabita Aquileia in Taruisinos, Vincentinos,& Brixianos venit, & Horeste Augustuli patre occiso,& Papia euersa Romam se contulit, & à Romanis ipsis rex dictus Italiæ. hæc itidē Blūdus. IAC. Quamobrē de Veronensibus non meminit? IOA. Tunc fortasse instaurata nō erat Verona,si nihil de ipsa dixit. IAC. Legitur etiá quod Ostrogotthi post ipsum Atilam in Italiam irrupere. TOR. Verum est,& eorū rege ducente Theodorico Imperatore Zenone assentiente,cum quo magna amicitia coniunctus erat. qui Theodoricus Odoacrum regem habuit obuium apud Aquileiam,eumq; prælio superauit,& Veronam venit. quam ciuibus sese dedentibus præsidiis suis firmauit, & in ea exposita præda iterum apud Hostiliam veronense oppidum cum eodem Odoacro certamen habuit, illumq; vicit, & tandem apud Rauennam interfecit, atq; Italiæ rex effectus est, Rauēnæq; ipsius anno.ccccclxiiii.ex hac vita migrauit,tumuloq; affectus,vt Blundus scripsit. IOA. Accuratè percæpi quomodo Theodoricus Veronam tenuit, sed a quo post Atilæ destructionem est reædificata? IAC. Puto a ciuibus & incolis refectam fuisse,quia nullus inuenitur alius instaurator. IOA. Dic sodes quonam pacto Gotthi ex Italia sunt pulsi. TOR. A Iustiniano, qui ab anno. D.xiiii. vsque

Blun.lib.s. dec.i.

Blun.lib.ii. dec.i.

Blun.lib.iii. dec.i.

ad annum.D.xxiiii.imperauit(vt perhibent)in Italiam missum fuisse Belisarium ducem cum exercitu ad fugandos Gotthos, qui multis conflictibus eis fusis,& Rauenæ duce eorum capto,rediit Cõstantinopolim.Reliqui Gotthi, qui in regione Tráspadana remanserát rege creato Ildoualdo íter eos nobili,tũc Veronæ cõmoráte,exercitu instaurato maximam partem Italiæ recuperarunt. Quamobrẽ Imperator Narsete Eunucho suo duce,aucto, ac corroborato exercitu in Italia Totilam eorũ regem interfecit,qui Ildoualdo successerat,Gotthis ex Italia penitus pulsis anno.D.lxiiii.vt apud Blundũ. IAC. Mihi gratum fuit scire Ildoualdum,qui tunc Veronæ dominabatur,nobilem inter Gotthos fuisse ab eis factũ regẽ,sed illud quoq; iucundũ foret,cognoscere quonam regimine vterentur veronenses Gotthis expulsis. TOR. Populari.Narses enim ciuitatem Veronam liberam dimisit,solũ nomine Imperatores recognoscens,vt refert Eutropius. IOA. Quænam aliæ gentes præter Gotthos in Italiam venere,ita vt pars eiusdem Lombardia vocetur? TOR. Langobardi, qui ab Oceano Germanico Albuino eorũ rege regnáte in Italiá venere,Veronaq; potiti sunt ciuibus annuẽtibus,vbi Albuinus sedẽ suá statuit,& dolo vxoris periit.de quo idẽ Blũdus meminit.Albuinus enim vxorẽ,diuitias,& regiá supellectilẽ ibidẽ habebat, cui defuncto successit Clesen, quo á suis Langobardis iugulato,& ab eisdẽ creatis triginta Tyránis íter sese Italiá partiti sunt,captisq; vrbibus,& oppidis Basilicas sacras ædes,ac Theatra,quę in ipsis regionibus erant multa,omneq; publicum ornamentũ deleuere:vt Blundus ipse,á quibus Lágobardis nomen sortita est Lõbardia. IOA. Scire etiá vellẽ quo pacto & isti Lágobardi sint ex Italia pulsi. TOR. Quũ Desiderius vltimus gentis illius Rex multa Ecclesiæ inferret detrimenta,Leo Põtifex anno.D.ccciiii.Quia græcorũ Imperator,& ipse male de fide sentiebat,romanis annuentibus Imperiũ transtulit ad Carolũ francorũ Regẽ,qui duobus exercitibus coniũctis in Italiam contra Desideriũ Langobardorum Regem venit,& parte copiarũ Papię relicta, vbi Desiderius ipse sedẽ regni habebat,cũ reliquo exercitu Veroná expugnaturus profectus est,quo missus fuerat Aldogesius a patre Desiderio.Sed vrbẽ omniũ quas Langobardi tenerent, munitissimá haud quaquá diu conatus obsidione potuit deuincere,sed eadem potitus est.vt Blundus:expugnataq; Papia,& Desiderio capto,ciuitatibus omnibus Lõbardię sub regimine Ecclesiæ relictis,vt legitur in vita Caroli,& Blũd.in prædicto opere,reuersus est in Galliá. IAC. Dicas Torelle cur imperium á Francia in Germanos fuerit tráslatũ:Legi enim Fœdericũ Imperatorẽ germanũ multũ detrimẽti intulisse & ciuitatibus Italię,& ipsi Romæ.

Blun.lib.iiii. dec.iiii.

Eutropius lib.viii.dec.i.

Blun.lib.viii. dec.i.

Blun.lib.viii. dec.i.

Bluo.lib.ii. dec.ii.

mæ. TOR. Imperium in Germanos fuit translatū anno. DCCCC LXXXIIII. Illis namq; temporibus Otho primus Saxoniæ dux Imperator electus, quum sedes Romana ab infidelibus infestaretur Apuliam inuadentibus, eos fudit, ac fugauit. & Ecclesia liberata a summo Pontifice Augusta corona est insignitus, imperiumq; in ipsum collatum & post multos Imperatores successit Fœdericus anno Christi. MCLXIIII. Qui Lombardia, & Piceno seu Marchia potitus est, præsidibus relictis ciuitatibus cunctis, qui præsides desciuerūt ab eis inito fœdere inter Patauinos, Vincentinos, & Veronenses, quod Veronensium fœdus vocatum fuit Venetis suadentibus. Id autem ægre ferens Imperator exercitum transmisit ad debellandos Veronenses, a quibus & sociis in fugam versus est, nunquam cum ipsis pugnam inire ausus, quem postmodum Cremonenses, Brixiani, Bergomates, & extorres Mediolanenses (Mediolanum enim ab ipso Imperatore solo æquatum fuerat) cum Veronensibus fœdere iuncti fusum fugatumq; ex Italia discedere coëgerunt, atque ipsi Mediolanenses Bellorum socii, populorum præsertim Cremonensium, Placentinorum, Veronensiumq; auxilio vrbem suam Mediolanū, vbi fuerat & nunc videmus, solito munitiorem reædificauerūt. vt Blundus refert. Et sic parta iterum libertate Veronam ciues rexere, quoad ex ambitione & dominandi cupiditate, orto inter ciues dissidio in cōtrarias factiones Ciuitas distracta est. Quarū alteri Comites sancti Bonifacii, alteri Mōticulorum familia præerat, ex quo ferrum acuētes ad arma deuenere: Monticuliq; factionis Comitum viribus succūbere coacti Eccellinū, qui e Romano dictus Taruisensi in auxilium suum euocauerunt. Qui multo instructo exercitu, Monticulis ipsis implorātibus Comitum factionem contriuit, Turres, propugnacula, & Oppida disiecit, eosdemq; Monticulos victores reddidit, à quibus, & à populo præfectus est dictus: Qui vti immanis Tyrannus primis Mōticulorū conuocatis in Palatiū, trucidatisq;, reliquos factionis eiusdē interfici iussit, nec infantibus quidē parcens, turres, & propugnacula eorum dirui mandans Tyrānus effectus, omnē Ciuitatis nobilitatē e medio sustulit, atq; vno die ciuiū duo milia iussit interfici. nulloq; abstinens facinore Dei nutu tandē propè Abduam flumē occisus est, & mox Sōcini sepultus, vt Blundus ait. Ob cuius mortē ad populare regimē redacta est ciuitas nobilibus sublatis, sub vmbra Romanæ Ecclesiæ. Vnde quum in ciuitate familiæ essent Scaligeræ appellatæ à populo Mastinus Scaliger ex eis est electus prætor: Et sic effecta est nobilis familia ipsa, Comites vero sancti Bonifacii in patriā reuertentes Mastinū ipsum interfecerunt anno. M.CCLXII. Quibus comitibus expulsis ab

Blun. lib. v. dec. ii.

eodem populo,& Albertus Scaliger iá dicti Mastini frater totius populi Dux est delectus die.XXVII.Octobris.M.CCLXXVII.Cui tertio loco successit Bartholameus septimo Maii.M.CCCI. Deinde Albuinus. M.CCCIII.Et post ipsum Canis grandis vrbi dominatus est:qui corporis fluxu obiit Taruisii,ante tamen ob eius præstans regimen acquisito dominio Vincentiæ, Pataui, Taruisii, Feltri, Belluni, Brixiæ, Parmæ, Rhegii, & Luçe, vltra Veroná. deinde successit Albertus secūdus. M.CCCXXIX. qui cum gratia populi obiit,se namq; à dominio abstinuerat.Idcirco Mastinus secundus imperio itidé successit die.xxvi. Iulii.M.CCCXXIX. Quáuis ætate foret iunior.Postmodū successit Canis grádis secūdus,dictus,canis Rabidus:quo occiso à Cane Signorio fratre iuxta sanctæ Euphemiæ cimiteriū die.xiiii. Decébris. M.CCCLIX.successit eidé Canis Signorius,nūcupatus Canis Franciscus, qui fuit supramodum pecuniis abundans, & obiit die.xvii. Decembris. M.CCCLIX.Bartholameo, & Antonio filiis relictis.Quo Bartholameo occiso per percussorem a fratre Antonio imissum die.xii.Iulii.M.CCC. LXXXI. Antonius solus dominari cœpit.Sed à Ioanne Galeatio Vicecomite regno priuatus est,die,quo,mése Decébri celebratur Dies festus sancti Lucæ: & sic finitum fuit dominium Scaligerorū. M.CCC. XCVII. Hoc náque præuiderat idem Ioannes Galeatius asserens,quotiéscunq; Canes inter se dissiderét Scalam ruituram. IAC. Quo nam pacto Galeatius ille,dominiū Ciuitatis nostræ est assecutus? TOR. Ioannes ille Galeatius Vicecomes,Mediolani Dux,poténti dominio Scaligeros sic rixantes prospiciés, fraterno sanguine manus polluentes,cura regiminis in subditos omissa,exercitum Veroná duxit, quá obtinuit non repugnáte Antonio,qui transfugit ad Venetos. Et ipse Ioannes Galeatius annos. xviii. Veronæ dominatus est, vbi Castrū diui Petri, Castrum itidem diui Felicis, & vrbiculam,instar ciuitatis exstrui fecit,vt in Chronicis habet, & Blundo. Quo defuncto,eiusq; præsidio expulso, Gulielmus filius Canis grandis secundi,suadentibus Pandulpho Malatesta, Venetis, & Francisco Carrariensi, Veroná recepit cum Brunorio, & Antonio filiis suis, qui per portam Campi Martii ingressus est,& p eá quę Orelia dicit.die.vii.Aprilis.MCCCC III.Et.XIX.eiusdé mésis,Dominus,Veronæ dictus est in Epistylio fori. Franciscus Carrariensis per portam diui Antonii à cursu Veronæ Ciuitatem intrauit. A quo Gulielmus prædictus.xxi. mésis prænominati veneno nefandissimæ morti est traditus, filiiq; ipsius in carceribus in castro Montis silicis,oppidi Patauini crudelissime conclusi. Sicq; regimine potitus est,& Dominio ciuitatis Franciscus Carrariensis per annum cum dimidio tantū. Quia iustissimi Veneti mortem

Blundus lib. x.dec.ii.

Gulielmi

Gulielmi Scaligeri tam deformem moleste ferẽtes Marchione Mantuæ in eorum exercitus ducem adducto, Veronam vrbem petiere. Quam cum ciuibus initis pactis ingressi sunt die beati Ioannis Baptistæ. M.CCCCV. Licet anno. M.CCCCXXXVIII. à Nicolao Picenino pręfecto exercitus ducis Mediolani noctu vrbem ingresso, tribus diebus vexati fuerint, eo tamen fugato, & iterum dominio acquisito, (nã arces nondum expugnatæ, in fide permanserant) in eorum statu pacifico regnarunt vsq; ad annum. M D IX. & mense Maii. Quo imperio Maximiliani Cæsaris addita est illi, septem annis imperantis finitis mense Ianuario. M D XVII. Quo ab ipso Maximiliano Cæsare Venetis eisdem est restituta: Qui Deo, totiq; populo pergrati, vsq; in præsens illius potiuntur Dominio.

DE MONVMENTIS ANTIQVIS CIVITATIS ET AGRI LIBER QVINTVS.

Apud basylicam diui Firmi Maioris.

In fundamento Campanilis Diui Proculi Veronæ.

TVRPILIO Q. F. POB. Q. TVRPILIO Q. F. POB. NGO. I. D. AVO. MACRO FRATRI TVRPILIA Q. F. SECVNDA NGO.

In domo Aurelii Burgetti.

SECVNDA ANNIA. L. F. HIC.

In Oppido montis Aurei.

LELIAE CLEMENTINE VXORI INCOMPARABILI. Q. F. SECVNDVS MARITVS, ET SIBI VIVVS FECIT.
FVNCTA IACES HIC, SED VIVIS, VIVESQVE SECVNDO LELLA TVO. DEBENT NEC BENEFACTA MORI.
TE TELLVS SANCTOSQVE PRECOR PRO CONIVGE MANES VOS ITE PLACIDI. TV LEVIS OSSA TEGAS.
VIXIT ANN. XXVII.

Prope oppidum prædictum in domo illorum de Bataleis.

M. VCINCIVS. P. F. SIBI. ET P. CINCIO PATRI. ET CALIDAI SECVNDAI MATRI TESTAMENTO FIERI IVSSIT.

Iuxta Benacum.

L. AQVILIVS SECVNDVS. L. AQVILIO CHARITONI. ET PVBLICAE VENERIAE PARENTIBVS PIENT. LIBERE LIBERTAB.

Prope castrum Suauii in quodam Phano.

V. F. L. VICTORIVS. L. F. FESTVS. Q. VICTORIVS. L. F. SEVERVS. VI. VIRI. AVG. SIBI. ET CASIAE SEX. F. MAXIMAE COMMINIAE. L. F. FESTAE CATIAE. M. F. SECVNDAE VXORIBVS. ET L. VICTORIO. Q. F. FESTO FILIIS.

In Templo montis aurei.

SEDES. M. OCTAVIO. M. F. APRININ VALERIO. L. F. FIRMO MELIO AVCTO LIBERTO.

Prope montem aureum.

MINERVAE AVGVSTAE PAPIRI THREPTVS. ET PREPVSA. V. S. L. D. D. D.

In templo diui Fidentii.

I. O. M. P. OCTAVIVS PATROBIVS. ET ATTIA. MOSCHIS. ET P. OCTAVIVS ATTIANVS IMPER.

In Lobiano Pago,& in oppidum Leonici translatam.

SEX. ATILIVS. M. F. SERANVS PROCONSV. EX SENATVSCONSVLTO INTER ATTESTINOS. ET VINCENTINOS FINES TERMINOS STATVIT.

In Calderiano Pago.

GADIVS MAGVLLA. H. SECVM NON HABET IVNONIS BALNEA, SED HABET OMNIA.
BALNEA. VINA. VENVS CORRVMPVNT CORPORA NOSTRA SED VITAM FACIVNT B. V. V.

Ibidem in quodam monumento.

QVAE MVLTVM SYRENARVM CANTV DVLCIOR
ET QVO AD BACCHVM IN SODALICIIS MAGIS AVREA VENERE
QVAE ELOQVI VOCE CLARIOR IRVNDINE
ET QVAE AD IVNONIS FONTES CAELESTIA SOLATIA CAPIENT
HIC TVRPILIA IACET BISIO LINQVENS LACHRIMAS CVI FVERAT SOLATIVM. A, PVERITIA. ILLA AVTEM TANTAM DEMVM INOPINATE DISIVNXIT AMICITIAM.

In parietibus Balneorum Calderii.

V. IVNONI SACR. F.

PETRONIO PROBO VE. TOTIVS ADMIRATIONIS. V. PROCONS. AFFRICAE. ET PRAETORIO ILLYRICI PRAEF. GRAECIAE GALLIAE. II. PRAEF. PRAET. GALLIAE ATQVE AFFRICAE PRAEF. VERON. III. CONS. ORDINARIO CIVI EXIMIAE BONITATIS DISERTISSIM. ATQVE OMNIBVS REBVS ERVDITISS. FVNDAMENTA MVROSQVE AB SOLO FACIVNDOS CVRAVER. IDEMQVE PROBAVER. IN TERRAM FVNDAMENTA DE SVA PECVNIA LARIB. DANT. COSSO CORNELIO LENTVLO. L. PISONE AVGVRE CONS. VOTO SOLVTO.

Ibidem in quodam sepulchro iacente in ualle ab antiquis nuncupata Turpiliana.

DIS. IOVI ET IVNONIB. MANIB.
TI. FLAVIVS. R. IIII. VIR. I. D. C. ET PL. GRATO INVITAE SVAE NVLLI MALEDIX. ƆO. OMH. D. I. M. H.
IN AGRO. S. OMNI. H. M. H. N. S.

In oppido Hostiliæ in templo
diui Laurentii.

V. F.

STATIA ꓘ. FREQVENS SIBI, ET STATIAE. M. L. ICONAE
MATRI. M. STATIO ꓘ. MODESTO FRATRIBVS
ET M. STATIO VERECVNDO COLIBERT.

In Pago Sandrati.

D. M.

OCTAVIVS MARCELLIANVS FIRM. NAVIRAL. OCTA-
VIO FIRMIO MARCELLIANO FRATRIBVS. M. ET
VIRAIA PATERNA CONIVGI PIENTISSM. B. M.

In Pago, Scaligerorum.

D. M.

S. MERCVRIO MAGNO D. S. FRATRI SVB CL. PRESI-
DE PRO TRANSP. C. T. F. TRIB. MIL. TRIVM VI-
CTOR. III. PR. Q. C. ET CN. POM. CONS.

Prope Benacum.

D. S.

HERCVLI, ET IVNONIBVS AVG. VALERIVS SEVERVS
ET CLODIA CORNELIANA PRO. L. VALERIANO
CORNELIANA. V. S. L. M.

Ibidem.

SEX. CALVISIVS SATVRNINVS SIBI, ET CALVISIAE
SATVRNINAE CONIVGI DEFVNCTAE, ET CALVISIIS
FIRMIONI, ET VALENTIONI FILIIS, ET NVRIBVS
ET NEPOTIBVS, ET PRONEPOTIBVS EIVS.

Ibidem.

D. M.

CASSIAE. M. F. FESTAE CLODIA RESTITVTA FILIAE
DVLCISSIMAE. QVAE VIXIT AN. XXXIII. DIES
XLI. ET Q. MINVTIVS MACER CONIVGI
KARISSIMAE VIVVS DEDIT.

Ibidem.

M. VERINIVS. P. F. RAIMVS VI. VIR. AVG. BAP. PIO
APHOLETO VI. VIR. AVG. II. GRATVITO AMI-
CO TERENTIAE PISTAE SORORI MESSIAE
PERPVSAE VXORI.

Ibidem.

P. POSTHVMIO PRIMIONI POSTHVMIAE
QVARTAE A. B. M.

In peninsula Svrmionis.

S. PRO SALVTE L. SEPTIMII SEVERINI PATRONI. L.
SEPTIMIVS FAELICE. EX VOTO N. H. V. N. AVG.

In quodam templo Gardæ.

D. M.

SEX. NAVINIVS. SEX. L. APOLLONIVS CON-
CORD. SIBI ET SVIS IN FR. P. XXXVI.
RETRO P. XX.

Ibidem in Parietibus.

P. EPPIVS. P. F. FAB. RVFVS MIL. COHOR. II. PRAEF.
F. I. ARBITR.

In pariete templi diui Zenonis
prope Benacum.

ANETAE ANIMAE INNOCENTISSIMAE LOC. TREBIENSI.
VS MAX. VALERIANAE MATRI CARISS. QVAE VIX. AN.
XXXV. D. VIII. ET LOC. LVCILIANO FRATRI
NOBILISSIMO. QVI VIX. AN. II.
MEN. II. D. XXIIII.

Extra Veronam in horto sancti Georgii.

L. OCTAVIO. L. F. PRO. SEVERANO. QVI VIX. AN. XXI.
DIEBVS XXIX. L. OCTAVIVS SEVERVS, ET TRATERIA
SEVERA PARENTES INFOELICISSIMI FILIO
DESIDERATISSIMO.

Extra templum diui Dionysii.

LEG. XV. APEL. LX. VII. AFER. DECV. XXVI.

In hortulo Basylicæ nigrariani Pagi.

AVRELIAE PIERIDEX. VXORI PVDICISSIMAE
AVRL. NICITA.

Ibidem in maximo sepulchro.

CN. ARRIVS. CN. F. CAESTRONIVS. IIII. VIR. I. D. V. F. A.
P. Q. AER SIBI, ET CLODIAE HEDONI CONIVGI
SANCTISSIMAE CVM QVA VIX. AN. XXXIX.

In Pago diui Petri incariliani.

MER. SACR.
SVM DEVS, ALATIS QVI CRVRIBVS AETHERA CARPO,
QVEM PEPERIT SVMMO LVCIDA MAIA IOVI.

In templo diui Odorici iacentis
in castro rupto.

VESTAE Q. CASSIVS. M. F. VARVS V. S. L. M.

In cimiterio eiusdem templi.

Q. P. Q. F. CAPITONI DOMITIA. L. CLARA.
V. F. H. M. H. N. S.

In Triniaco.

V. F.
SEX. CLODIO FESTO VI. VIR. AVGVST. ET AGGORRIAE
MARCELLAE VXORI EIVS, ET CLODIAE AMANDAE
LIB. LICINIVS PAT.

In Pago Grecano.

NOVELLIA. Q. F. SEVERA. C. LAELIVS OPTATVS.
T. F. I.

Ibidem in templo.

L. ANIVS TESTAMENTO FIERI IVSSIT.

In ualle Polycella.

L. OCTAVIO. L. F. PROB. SEVERIANO LEG. QVI VIX.
AN. XXI DIEBVS XXIX. L. OCTAVIVS SEVERVS
ET TRATORIA.

In pariete templi diui Petri summæ campaneæ.

CRATIA. C. F. MINERVAE. V. S. L. M.

In penu templi diui Proculi Veronæ.

L. F. MAXIMAE. F. ET Q. C. VALERIO. L. F.
FESTO. L. VALERIO.

In eodem Templo.

Q. CORNELIAE. C. I. RVFIALI. C. QVINTIVS ANDREA.

Ibidem.

L. OCTAVIVS. L. F. IOB. MARCELLINVS BENEFICIARIVS PRAETOR. P. B. L. VOCATVS. T. F. I.

In templo diui Zenonis Oratorii.

C. MARTIVS TERMI. L. CALISTIVS. VI. VIR. ET AV-RELIA. PL. C. L. EVCHE. VIM. FEC. H. M. H. N. S.

Veronæ apud templum diui. Siluestri.

L. CASSIVS. L. L. SVNVARIVS. V. S. L. M. L. D. D. D.

Veronæ in contrata diui Andreæ in domo Reuerendi. D. Christophori Placentini.

OCTAVIA .Ɔ L. HILARA. V. F. SIBI, ET L. COELIO. L. L. STATVARI VIRO SVO. ET L. COELIO. L. F. FIRMO FILIO. H. M. H. N. S.

Ibidem in templo diui Zenonis.

D. M.

VERONIAE CHARITAE. QVAE VIX. ANN.

Ibidem.

M. CINTVLLVS. L. F. PROB. SEVERVS MILES. COH. V. PR. SIBI, ET COLONATI. P. F. MAXIMAE MATRI.

Ibidem in Cimiterio.

QVARTVA HIC VIDVA VIX. AN. LXXX. MARCELLINVS CARISSIMVS FRATER CARISSIMAE SORORI, ET PIENTISSIMAE MERITAE FECIT, QVEM OMNIS ECCLESIA DILIGEBAT.

Ibidem in curia diui zenonis.

V. F. M. GAVIVS SEVERVS SIBI, ET CORNELIAE EPIMELIAE CONIVGI OPTIMAE BENEMERENTI. ET. M. GAVIO SEVE-RO, ET CORNELIAE RESTITVTAE.

Ibidem in Cimiterio.

MARCEL. VERECONDI, ET CAESIAE FVNAM. C. CONIVGI EIVS ADONDANVS LELIVS MAXIMVS ADENS. ET VA-LERIA MARCELLINA FRATRI. B. M.

Ibidem.

C. QVINTIVS HERMA SIBI, ET T. HEDISTAE QVINTAE CONTVBERNALI IN FRON. P. XIII. IN AGRO. P. XVI.

Ibidem.

V. F. L. SCEVINVS. L. L. QVADRATVS SIBI, ET AVCTAE SORORI SVAE. D. M.

Ibidem in horto.

D. M.

L. NOVEL. RACDAM. T. F. I.

In porta Bursareorum in inferiori parte.

COLONIA AVGVSTA VERONA NOVA GALIENIANA VALE-RIANO II. ET LVCILIO CONSS. MVRI VERONENSIVM FABRICATI EX DIE III. NON. APRILIVM DEDICATI. NON. PR. DECEMBRIS, IVBENTE SANCTISSIMO GA-LIENO. AVG. N. INSISTENTE AVR. MARCELLINO. V. P. DVC. DVC. CVRANTE IVL. MARCELLINO.

In penu iuxta portam Bursaream.

GN. CORNELIVS. Q. CORVINI. L. MERITVS. VI. VIR. AVG. SIBI CLODIAE TONNIANAE. L. CRESTAE SOLI CONTVBERNALI.

Iuxta portam Bursaream in domo olim Cathaneorum.

AN. CHRISTI. CCLHI. IMP. DIVVS PHILIPPVS SENIOR VERONAE ET ROMAE IVNIOR A. SATELITIBVS INTERFINIVNTVR.

Ibidem extra templum diui Michaelis ad portas.

C. VIBIO EVTICIAE VIBIAE POTENTI. L. L. PARENTIBVS C. VIBIO APIRODIS PATRVO VIBIAE APHROSIDIAE AVI. C. VIBIVS CALISTIO.

Ibidem in Templo.

V. F. L. VALENTIVS EVTHYCHVS SIBI ET L. VALENTIO SENECTIONI PATRONO SANCTISSIMO.

In Metropolitano, seu Cathedrali ecclesia Veronæ in monumento marmoreo diui Theodori.

P. IVLIV. APOLONIVS SIBI, ET ATTIAE VALERIAE CONIVGI OBSEQVENTISSIMAE VIVVS PARAVIT, ET EIVSQVE DEI CORP. IN ARCHA CONDIDIT, ET LOCVM SERVIO DEDICAVIT.

In Episcopatu Veronæ.

L. GAVII VINDICIS POMP. CONS. C. F. VALERIAE M. PVLLI G. GANI FABLIAE. T. F. C. COMISIAE AVG. III. ARIADNES.

In Cimiterio diuæ Cęciliæ Veronæ.

V. F. P. CECILIVS EMPIRODIVS VI. VIR. AVG. CALCVLATOR IVSTINAE SELENAE VXORI, ET SIBI.

In domo Marchionum de Malaspinis Veronæ.

D M

AEDONI SECVTORIS PVGV. VIII. EX ACCINA ARIANILLAE. QVI VIX AN. XXVI.

In Xenodochio diuæ Agnetis.

AELIO DILECTO. Q. MATER FECIT.

In uico diui apostoli, in domo Bernardini a Gypso Veronæ.

V. F.

M. QVINTIVS P. F. POB. MODERATVS P. QVINTIO POLLIONI PATRI ROMANIA IMOVIAI.

In porticu Variorum, Veronæ in uia noua.

C. C. V. IN. FR. P. XII. IN. AG. P. XL.

In uia noua.

GN. SERVILIVS GN. L. SPVRIVS. V. F.

In cimiterio Templi diui Proculi in quodam tumulo antiquissimo Veronæ.

C. GAVI C. E. QVI VIX. XLIII. M. X. C. GAVIVS MENDOROSVS FILIO PIISSIMO PATER INFOELIX. AEQVIVS N. FVERAT VOS HOC MIHI FECISSE ET SIBI.

In fundamento templi diuæ Liberæ Veronæ

C. CORNELIVS MELIBOEVS SIBI, ET SENTIAI ELIDIMEDICAI CONTVBERN. SENTIAI.

In Arce diui Petri: Veronæ.

C. CORNELIO Ↄ. L. MONTANO.

Apud diuum Ioannem in Valle Veronæ.

SATVRNO AVG. SACRVM M. CASSIVS FIRMVS V. S. L. M.

In pauimento diuæ Mariæ
in Organis Veronæ.

V. F. C. DIDIVS FHRONIMVS ATHISIAE PRIMVS AC CONIVGI KARISSIMAE VIX. ANN. XXXV. CVM VIRO X XVIII.

Ibidem in domo Lucii Domicii
Cerdonis Veronen̄.

D. M.

VESTIDIAE Q. F. FIRMINAE.

Apud Templum diui Nazarii Veronen̄.

V. F. N. M. N. S. M. TRAVVIVS CHAIIVS SIBI, ET LIVIAE PSCHE.

In pariete domus Variorum Veronæ.

AVGVSTVS SACR. PROBVS VI. VIR. AV. M. L. P. D. D.

In muro domus magistri Baptistæ Aromatarii
ad sanctum Marcum.

VERONIAE CASIAE HELIODORVS CASIANVS FILII MATRI PIENTISS. ET HELIODORVS VERONENS CONIVGI.

In Arcu Leonum.

TI. FLAVVIVS. P. F. NORICVS IIII. VIR. I. D.

IIII In Angulo horti crucifixi.

LOC. SEPVLTVRAE XX. LIB. REG. TRANPAD. THEO POMPVS. ARI. D. S. P. ET TRYONIVS. ET Q. SICINI.

Apud Pontem Nauium.

V. F.

GAVIA. V. Q. L. F. PRIMA SIBI. ET POLICLITO SIVE. SERVO. SIVE. LIBERTO MEO. ET. L. CALPVRNIO VEGETO.

Apud pontem nauium in domo
Balthassaris Auantii.

HIRMIVS OCTAVIVS CARATTIA ET. FESTA COROL. LINA C. VALERIO SVRO ET SIBI PARTEM P. XXX.

In Puteali Leonum.

IRMIVS FAVST. V. F. L. L. FA. Q. L. SPECV.

In Leonum Vico, in domo Mazantorum.

V. F.

L. APPIVS SABINI. LIB. CINNAMVS TORPENTI M. RO. MAE VIR. AVG. SIBI.

In Templo sanctæ Cæciliæ sub altare diui Donati.

DEO AVG. T. LAPPONI DOMITIA CASSIA V. S. L. M. L. D. D. D.

In Aede diui Stephani ante
altare septem fratrum.

D. M.

C. CALVENTI FIRMINI CVRATORES INSTRVMENT. VERONS. EX NVMERO COLLEG. FBR.

In leonum

In leonum uico apud Mazantorum domum.

D.
IT. DOMIT. AIIC. F. MAXIMAI
N. S.

In Fano sanctorum Firmi,& Rustici

D. M.
MATRONIAE MATERNINAE CONIVGI DVLCIS-
SIMAE. VIXIT ANNOS. XXIII.

In Aede diui Proculi.

D. LIVIAE M. VENVSTAE
M. LIVIVS FORTVNATVS LIBERTE ET VXORI
BENEMERENTI ANN. XXIII. M. VII. D. XVII.

Ibidem.

V. F.
COR. AP. F. FE. BI. ET. L VAL LI F. BVR LIO AI
LVALI ESTO LVALE IRO II. N. S. DEI IVNO.

Ibidem.

MVRIATIVS ZOSIMVS.

Ibidem.

LIBERTVS FAC. CVR.

Ibidem.

Q. C. A F. I C PHOTINO VESTIARIO NICEPHORVS.
LB. PATRON. OPTIM. ET. SIBI. V. F.

In Templo sanctorum Firmi,& Rustici.

CORNELAE RESTITVTAE P. POMPONIVS HERMES
CONIVG. DVLCIS ET. CORNELIAE FENGVSAE
SOCR. SANCTISSIMAE ET SIBI.

In fundamento,campanilis diui Firmi Maioris.

P. GRAECINIO P. F. POB LACONI ORNAMEN-
TIS CONSVLARIBVS.

In domo Nob.Co.Philippini de mileis.

Q. HORTENSIVS ASIATICVS.

In domo Nob. Thomei de Turcis quadratus lapis inuentus, qui infraſcriptas continet litteras.

MANVMISS.	AVENIAE	VIXIT. ANN.	ΘΕΑ
ALVMNA. ANN.	BASSARIDIS	XXV. MEN. III.	ΧΑΡΙΣ
IIII. DIER. XVII. A	FILIAE. OPTIM.	DIEB. XIIII	ΒΑΣΣΑΡΙΣ
MAVENA. MACRO	M. GAVIVS	OMNI SENSV	
SPLEND. EQ. R.	CORNELIVS	VITA PIETATE	
OMNI. HONORE	AGATHE. MER	PERFECTISSIM	
FVNCTO	AVENIANVS		
	OMNI INIVRIA		
	DEBILITATVS		

In Inclauſtro diui Zenonis.

SEMPRONIVS C. F. POB. REITA

In Platea diui Zenonis.

VALERIAE C. F. MAXIMAE HERENNIA. P. F.
AVGVRINA FILIAE. PIISSIMAE
ET SIBI.

In Phano diui Zenonis.

C. H. C.
LOCVS ASSIGNATVS MONVMENTO. IN QVO
EST AEDICLA PRIAPI INFR. P. LXX.
IN AGRO LXX.

In ſtabulis diui Zenonis.

SEX. SALANIVS. P. F. MANDAT
MILES. LEG. XV.

In Aede diui Zenonis Oratoris.

C. MARCIVS THERMI. L. CALLISTVS VI. VIR. ET
AEMILIA. PL. C. L. EVCHE. VIVI. FEC.
H. M. H. N. S.

Ibidem.

CASTRICIAI POSILLAI.

In domo Co. de Nogarolis.

PLINIVS SECVNDVS AVG. MARRCIVIAE MARCELLAE MATRI POSTERI. PATRIAE
MATRI MARCELLAE.
T. F. I.

In hostio curiæ pauperum.

MAGISTRI
M. LICINIVS. M. F. PVSILIO SEX. VISPANIVS.
M. F. CLEMENS Q. CASSIVS. C. F. NIGER
MINISTRI
BLANDVS C. AFINI ASCLAE. SER. MVRRANVS.
P. CLODI TVRPIONIS. SER. AVCTVS. M. FABRICI
HILARI. SER. COMVITVM. REFECERVNT.
TECTVM PARIETES ALEVARVNT. VALVAS LIMEN.
DE SVA PECVNIA. LARIBVS. DANT. COSSO
CORNELIO LENTVLO. L. PISONE
AVGVRE COS.

In cimiterio diui Nicolai.

LOCO PVBLICO. DAT. D. D. PARCIS. AVG. SACR.
L. CASSIVS. VERVCI. F. NIGRINVS.
VI. AVG. V. S. L. M.

Apud pontem lapidis in muro illorum de Ionis.

IVNONIBVS AVG. SAC. METELLAI. DE NOMINE
SVO. ET. T. FLAVII HERMETIS VIRI SVI.
D. D.

In curia piscatoria apud Macellum.

D. M.
M. TVRPILI CASSIANI FILIVS PATR. PIENT.

Apud diuum Aegidium.

C. CORNELIVS. CL. HANN. IIIIII. VIR. SIBI ET CASTO
ET DOMESTICO. L. T. F. I.

In Aede sanctæ Crucis.

CLAVDIAE TI. F. MARCELLINAE BELLICI. SOLERTIS
CO. M. ET Q. HORTENSI. PAVLINVS.
ET FIRMVS.

In Ecclesia diuæ Mariæ Solaratæ.

DIIS. MAN. VERECVNDI DELICATI. VIXIT. ANN. XVIII.
M. II. D. XI. C. VESIVS. MARTIALIS.

Extra Aedem diui Vitalis.

HELPIDI. L. IPHIDI. L. P. SERVILIO
P. L. PLACIDIO.

In domo Clementis apud diuum Clementem.

D. M. ET MEMORAI VALERIAE VALERIANAE
C. MAECIVS ATILIANVS VXORIS. ET MAECIL
FRONTO ET ATILIANA MATRI.

In foro boario In porticu Ruffini a campanea.

V. F.

C. ATISIVS. C. L. FELIX C. ATISIVS C. L. GAMVS BE. ET

V. F.

CASSIA. C. F. EXORATA SIBI. ET CASSIAE C. F.
PRISCAE ET ANTONIAE. L. F. MARCEL-
LAE ET SYNTROPO. PVBLICO IN.
FRON. P. XXV. IN AGR. P. XXXI.

Extra Phanum diuorum apostolorum in Aedicla maiori.

SEIAE CHARITE QVAE. VIXIT ANNOS. XVIIII.
M. VII. Q. CATIVS. NICEPHORVS.
CONIVGI BENE MERENTI.

Intra pontes castri ueteris in porta Geminata.

L. VITRVVIVS. L. L. CREDO ARCHITECTVS.

Apud Templum diuæ Fœlicitatis

STEDIAE. PAVLINAE. L. CANTINVS. HERMIP-
PVS CONIVGI. INCOMPARABILI.

Apud Aedem diui Thomæ in domo Casalauoniorum.

ET. M. AVDASIO SVAVI. SODALI.

Ibidem.

L. DECIVS BLASTVS SEMPRONAI LEONTIDI
SORORI BENEMERENTI.
H.

In domo Sp. ll. doctoris. D. Taurelli Saraynæ.

D. M.

GENEROSO RETIARIO INVICTO PVGNARVM
XXVII. N. ALEXANDRIN. QVI
PVGNAVIT. VI R.

Ibidem.

DIS MANIBVS STATIA SEVERA P. F.
T. F. I. CVR. LIB.

Ibidem.

F.

P. STATIO L. F. DENTONI PATRI. CASSIAI. Q. F.
MAXIMAE MATRI STATAI P. F. SEVERA
MAECANAE A. F. SECVNDAE AVIAE.

In Viridario nobilis. Co. Galeotti Nogarolæ.

TARQVINIA. Ͻ L. FAVSTA. S. V. L. D.

C. FICARIVS. H. M. H.

EX TESTAMENTO P. SACIDI. Q. F. POB. PATRIS
P. SACIDI. P. F. AN. VI. M. SACIDI. P. F. AN. IIII.

Apud ædem diuæ Euphemiæ in ripa atriana.

Q. VANNIVS BALBVS.

Apud ædem diuæ Mariæ solaratæ in angulo Rubeorum.

VETO RELIQVIAS. P. VERONVS CALLISTVS
HOMO. OPTIM. HIC. IACET.

In cimiterio diui Petri Incarnarii.

MINERVAE SACR. C. CASSIVS. L. F. IVSTVS.
VI. VIR. AVG. ET LAELIA LOGAS.

Ibidem.

CLAVDIAE. L. FIL. PRIMAE L. CALPVRNVS L. FIL.
MARCELLVS. VI. VIR. AVG. CONIVGI ET SIBI

Iuxta templum diui Quirici.
SEX. FADIE. L. BATHVLLO ANNOR. XV.

In Vico diuæ Euphemiæ.
DEO. MAGNO. ÆTERN. L. STATIVS. DIODORVS. QVOT SE.
PRECIBVS COMPOTEM FECISSET V. S. L. M.

Extra templum diuæ Mariæ in organis.
N. RECESSV. XXXX. CVRA. XYSTI.
Ibidem.
V. DIS. MANIB. F. CVRTIÆ. C. F. PROCILLÆ PATRONÆ.
OPTIMÆ PALFIO. ALENNIO. MAXIMO CVRTIO.
PROCILLÆ CVRTIA. CALIPOLIS. LIB. ET
SIBI ET LIB. SVIS VTRIVSQ. SEXVS.

Apud templum diui Faustini.
AVIAI. PRISCAI VXORI. ET CALIDIAI. TYCHE CONTVBER
NALI. H. M. H. N. S. N. FRON. P. XXIIII. INF.

Ibidem.
D. P.
L. ANTISTIVS. VITVLVS CVM SVIS IMP. POS.

Apud ædem diuæ Anastasiæ in domo pithatorum.
V. F.
FIRMIA. L. F. SERENA SIBI. ET M. CASSIO. M. F. FIRMO.

In templo diuæ Mariæ a frata.
SEX. RVBRIO. SEX. F. POB. FESTO FLAMIN.
ROMÆ. ET AVG. D. D.
Apud Phanum diui Iacobi pignei in domo
Sp.D.Dionysii Cæpuleii.
C. SERVIL. CÆPIONI. CONCEN. ET TRIVMPHALI. PATRIÆ
LIBER. DECVR. VERONEN. OB IVD. RESTITVTA M. S.

L. TENATIO P. F. VIRO BLANDIA. C. M. F.
In æde diui Syluestri.
V. F.
GN. DOMITIVS EVPHROSINVS SIBI. ET. FLAVIÆ
MAXIMÆ VXORI. OPTIM.

Apud templum diuæ Anastasiæ.
C. ATTIO. C. F. POB. C. XILO FILIO SVO.
Extra ecclesiam cathedralem.
V. S.
MAVRICIVS. L. VPORVS. AVG.
N. I.
Apud ecclesiam cathedralem.
Q. CÆSIO. Q. F. POB. SIGNIF. M. CÆSIO. Q. F. POB.
VETERANIS LEG. XIIII. GEMIN. Q.
CÆCIVS. Q. L. PRIMVS.

CRESCENS SIBI ET AVFILLENNE
PRIMIGENITE, LIB.

Apud Aedem diui Andreæ in domo Triuellorum.

GAVIA VALERIAE VAL. GAVIAN FILIO. ET SIBI
IVN. IVN. REG. SACR. P. VITVLLIVS PHI-
LOLOGVS. VI. VIR. AVG. INFERIO.

Apud templum diuæ Mariæ scalarum.

M. AVDASIVS. M. L. TITVRVS. V. F. ANTISTAE. ET
S. P. F. QVINTAI. VXORI. ECASTRVCIAI.
Q. SALASIO. Q. F. POB. LVCILIAE. VX. SORORI
EIVS AVLLVS. L. FECIT. ET SIBI.

In Aede diui Laurentii in quodam sepulchro.

D M. METELLVS HAD M.
V RIANVS SIBI MAGIS F.
TER COLLEGI. CENTONARIORVM CANDIDATVS
EX DECRETO AEORVM LOCVS EMPTVS.

Sub ponte Nouo.

M. NONIO M. F. POB. MVCIANO P. DELHIO
PEREGRINO TRIB. MIL. LEG. X. FR.
ET QVEST. AED. PR. LEG. PROPR.
PROVINCIAE. ASIE PATRONO.
D D

In domo Francisci a bobus.

CAECILIAE CHRYSIDI. ET AMICETO.

In domo Co. Ioannis Francisci de Iustis.

MATRI RVFRIAI. C. EXORATAI VXORI.

Ibidem.

V. F.
P. VERONIS AMPHION SIBI ET MAGIAE. IESTAE
CONIVGI BENEMERENTI ET SVIS.

In domo Co. Raymundi Turriensis.

OCTAVIAE C. F. ET SOR. CARISSIMAE ET SIBI.

Ibidem.

L. ANNIVS. C. F. POB. SIBI. ET M. ANNIO. C. F.
FRATRI. FIERI TESTAMENTO. IVSSIT.
PROBAVERE DIOMEDES. ET
ANTHVS. LIBERTI.

Iu Aede diui Petri Cariani.

D. N. CONSTANTINVS. MAXIMVS.
VIIII. P. XXXX.

In templo diui Martini buris.

C. CAESIVS C. F. AGRIPPA.

In suburbio diui Georgii.

M. TENATIVS. L. F. TESTAMENTO FIERI IVSSIT.

In ecclesia uallis Gotthar. æ.

IOVI O. M.

Sub Ara diui Bernabæ extra portam diui Georgii.

C. CLODIVS L. AFINIVS
P. F. P. F.
MARIANVS C. CELER
Piscantinæ
L. TENATIVS M. F. VARVS

Extra Templum Paronæ

M. TENATIVS. C. F. NIGER. SIBI. ET C. TENATIO
P. F. PATRI DOMITIAI. C. F. SECVNDAI
MATRI C. TENATIO. C. F.
PROEO FRATRI.
T. F. I.

Extra portam diui Georgii in loco ubi dicitur uallis Dõnica in monte Caluario.

P. VALERIVS. SPVRI. F. MONTANVS. VIVVS.
FECIT MATRI. ET PATRI. ILARIONI
SVRIA. DOMETIA. ET SVIS.

In Peninsula Syrmionis.

MARIONI ESDACCI. F. ET VESGASAE BITTIONIS.
FIL. ET ARRVNTIO MARIONIS. F. PRISCVS
MARIONIS. F. PARENTIBVS.
ET. FRATRI.

Ibidem.

SEX. LAETIL. FAB. QVARTIO. VI. VIR. AVG. SEX.
LAETIL. VALENTIONI. ET RVFAE RAVCVLAE. FIL.
PARENTIB. ET SIBI, ET FESTAE IANVARI. FIL.
VXORI SEX. LAETIL. SECVNDO LAETIL.
PRIMVLAE. FILIIS ET LAETILIAE
FIRMINAE NVRVM.

In monte Mariano in quodam sacrario.

D. M.
PORTIAE IVSTAE CONIVGI. INNOCENTISSIMAE
C. OCTAVIVS FIRMIVS.

In Phano quintiani sub Ara.

D. M.
SEIAE SYNETITIAE M. AGVSTVS HYPATVS

In porta templi diui Michaelis extra portas.

VIBIO. EVTYCI. ET VIBIAE. POTENT.
L. L PARENTIB.
C. VIBIO APIRODIS PATRVO. VIBIAE APHRODISIAE.
AVI. C. VIBIVS. CALISTIO.

In platea Quinti

L. CORNELIVS L. F. PAVPER V. F. SIBI. ET ATTIAE.
SECVNDAE VXORI. ET MAXIMAE FILIAE
IN. FR. XXV. IN AG. P. XVI.

Extra fanum diui Rochi.

V. F.

M. POBLICIVS LINVS SIBI. ET POBLICIAI.
ATTICAI VXORI.

In hoftio phani fancti Martini in uallis apiacie.

VARILLAE SORORI CORNELIVS FAVOR
T. F. I.

In muro ecclefiæ Campalani.

L. TR. VTTEDI. VS. P. F. PVB. SIBI. ET. SECVNDAE.
BAEBLAE C. F.
V. F.

Ibidem.

P. TRVTTEDIO P. F. TERTIO. FRATRI PVB.

Ibidem.

P. TRVTTEDIO. P. L. PHILOMVSO. PATRI MAGIAE.
M. F. MAXIMAE MATRI.

Ibidem.

C. CAECILIVS. NYMPHIVS. SIBI. ET MAECIAE. GEMELLAE.
CONTVBERN CAECILIAE. MECIANAE FILIAE.
H. M. H. N. S.

In ualle agria templo diui Zenonis.

CALLISTAE. VIXIT ANN. XIX. DYSTRIS. FILIA.
ET SIBI V. F.

Herbiciani.

M. TRAVIVS M. F. SAVFEIVS SABINVS.
L. TENATIVS. M. F.

Arceti in templo diui Michaelis.

V. F.

M. VERONIVS EPAPIRODITVS VI. VIR. AVG. MAGOLI.
F. GICNT. VERONIAE. CALLISTE.

Ad abbatiam uillæ nouæ.

L. OCTAVIO. L. F. POB. SEVERIANO. LEG. QVI VIXIT.
ANNIS. XXI. DIEBVS XXVIIII. L. OCTAVIVS
SEVERVS. ET TRATORIA SEVERA. PARENTES
INFELICISSIMI FILIO. DESIDERATISSIM.

Ibidem.

IHAMNA. GALES. QNNA. GALLE C. OCTAVIVS
M. F. CAPITO.

Cerete in agro.

D. M.

P. HOSTILIO. P. F. POB. CAMPANO. VENATORI. P. HOSTI-
LIVS. TERTIVS DECVRIO. VERONAE. ET ABIDIA.
MAXIMA. PARENTES FIL. PIISSIM. ET SIBI
QVI VIXIT ANN. XXV. D. XXV.
SINE CRIMINE. VITE FLORENTES. ANNOS.
MORS IPSA. ERIPVIT.
VIVITE. FELICES. MONEO. MORS OMNIB. INSTAT.
EXEMPLVM A NOBIS. DISCITE QVI LEGITIS.

Fumanis.

G. VALERIVS. G. F. CLEMENS.

In caftro

In castro rupto.

Q. PONTIO. Q. F. CAPITONI DOMITIA. L.
CLARA V. F. H. M. H. N. S.

In templo D. stephani Insulæ scalarum.

MERCVRIO V. S. L. M. M. SCAEVILIVS CORNEOLVS.

Volargnis in templo diui Martini.

Q. NIGIDIVS FESTI. F. TERTIVS.

Ibidem.

L. EGNATIVS. L. F. NIGER.

In æde diui Georgii uallis polycellæ.

L. VALERIVS.

Ibidem.

PARCIS AVG. P. FALERIVS TROPHIMVS ORNAMENTIS
DECVRIONALIB. RESTITVTOR. R. VER.

Ibidem.

SEXT. CARIAVS SEXT. FIL. FIRMINVS FLAMEN. ET
POMPONSIA PONTI. FIL. SEVERA. FLAM.

Ibidem.

L. VALERIVS. L. F. COXFINVS.

Ibidem.

CVSLANO. SAC. L. OCTAVIVS C. F. CRASSVS L. C.
OCTAVI. L. F. MARTIALIS ET MACER.

Ibidem.

L. OCTAVIO. L. F. STABERIN. CAPITONI C. OCTA-
VIVS. CAPITO. PATRVVS. POSIT.

Ibidem.

V. F.

C. CLODIVS. FIRMIN. FALERIAE VENERIAE. VXOR. B. M.
ET FALERIAE VALERIANAE FILIAE PIISSIM. ET SIBI.

In columna in templo diuæ Mariæ in Syrmione.

IMP. CAES. S. DN. FL. CL. IVLIANO SEMP. AVG. PM. IMP. VII.
COSS. III. BONO. R. P. NATO. PATRI. PATRIAE PROCONSS.

In angulo cimiterii dicti templi.

P. CLODIO. PL.

In cimiterio diui Saluatoris dicti loci

IOVI L. AESIVS VRBAN. V. S. L. M.

Ibidem.

C. BETVTIVS. ENCOLPVS MERCVR. RED.

In æde diui Ambrosii uallis Polycellæ.

Q. VEVO MESSI. F. SEVERVS.

Ibidem.

CALPVRNIA L. F. PRISCA SIBI. ET L. CALPVRNIO QVA-
DRATO. PATRI VALERIAE. C F. SECVNDAE MATRI.
L. CALPVRNIO PVDENTI. FRATRI IIIIII. VIR AVG.

Ibidem.

V. F.

SVLPICIA. EVTYCHA SIBI. ET C. SVLPICI. PHILO-
GYRO. LIB. OPTIMO. ET RVTILIO RESTI-
TVTO CONTVBERNALI.

Coloniolæ.

IMP. CAES. MAVR. MAXENTIO. P. FIL.
INVICTO. AVG. M. PXI IXCLW.

Ibidem.

V. F.

SEX. GAVIVS. SEX. F. AN. LXXXX. TERTIA. VXOR. AN. XXX.
Q. FRATER. AN. XL. OPTATVS. F. AN. XX.
Q. FILIVS. AN. XX.

Ibidem.

IMP. CAES. FL. VAL. CONSTANTIO. M. P. VIII.

Ibidem.

SEX. IVENF. SVAVIS DIANAE. LVCIF. LVNAE.

Ibidem.

L. POSTVMIVS. FACILIS. T. KRREIVS. VALENS.
LINTIONES. APOLL. D. P. S. D. L. D. P.

Ibidem.

V. F.
L. VITTORIVS. L. F. FESTVS Q. VITTORIVS. L. F. SEVERVS
VI. VIR. AVG. SIBI ET CASSIÆ SEX. F. MAXIMÆ CO-
MINÆ. L. F. FESTÆ CATIÆ. M. F. SECVN-
DÆ VXORIBVS. ET L. VITTORIO.
L. F. FEROC. C. VITTORIO. L. FESTO. Q. VITTORIO. Q. F.
FESTO FILIIS IVRIS AVO.

Ibidem.

HERCVLI. Q. EVFEMVS Q. F. OVF. LVCVLIVS
AEO. VI. VIR. V. S. L. M.

Ibidem.

L. GEMINVS L. F. MESSIVS. VI. VIR. CVRATOR.
AERARI MEDIOL. HERCVLI. V. S. L. M.

Ibidem.

I. O. M.
C. CASSIVS. C. L. THYRSVS VI. VIR. V. S. L. M.

Ibidem.

V. F.
Q. CANPILIVS. Q. F. VIRILLIO. VI. VIR. IVN. SIBI. ET TATI-
NIÆ. M. F. VERAE VXORI. Q. CAMPILIO PATRI
CASTRICIÆ. CONDEXVÆ MATRI.

Ibidem.

NVMINI MERCVR. SACR. P. LICINIVS SATVRNINVS. P. S. F.

Ibidem.

L. GALLIO. L. F. ROM. COHORTE. II. MV. GELIVS FRATER.
Q. CÆCILIO. C. F. MATERLO IMPERATORI. ITALICI
QVEI ARGEIS. NEGOCIANTVR. Q. VOLTEIOS
Q. L. MENODORVS. M. P. L. F. EROS.

In Pago Portus dicto.

L. ANNIVS G. ENETI VOS DECVR. VERON. SIBI. ET L. ANNIO
HARPALO. ET ANNIÆ. G. ENI. SI PARENTIB. ET L. AN-
NIO MARCELLINO PATRI. ET VALERIAE. HOEBADI
VXORI QVÆ ICIND. CVRAV.

Ibidem.

GAVIA. C. F. RVLIA VIVA SIBI FECIT. ET M. VALERIO
CRISPINO FILIO. Ɔ. LEG. VII.

Florani.

M. VARIVS. VARI. F. MAXIMVS.

Ibidem.

Q. CAICILIO CISIACO. SEPTICIO PICAI.CAICILIANO PROCVR.
AVGVSTOR. ET PROLEG. PROVINCIAI RATIAI ET VINDELIC.
ET VALLIS. POENIN. AVGVRI FLAMINI. DIVI. AVG. ET
ROMAI C. LIGVRIVS. L. F. VOL. ASPER. Ɔ.
COH. I. CRINGENVOR.

Ad Abbatiam uillæ nouæ.

PARCIS AVG. P. VALERIVS TROPHIMVS ORNAMEN-
TIS DECVRIONALIB. RESTITVTOR. R. VER.

Pollioni.

CORNELIA. M. F. MARCELLA ANN. IIII.

Ad fontem diuæ Mariæ in ſtellis.

P. POMPONIVS CORNELIANVS ET IVLIA MAGIA
CVM IVLIANO ET MAGIANO. FILIIS
A SOLO REFECERVNT.

Ibidem.

POMPONIAE ARISTOCLIAE ALVMNAE.

In muris eccleſiæ Gardæ.

D. M.

C. IVL. EVHEMERO. COR. MARCIANE. MARITO
POSVIT ET IVL. MAXIMVS. ET COR. MAR-
CIANVS. PATRI. ET SIBI.

Ibidem.

D. M.

P. VELIO. GENITALI. P. VELIO HYGINO. VELIAE.
RVFINIAE. VELLIAE. HYGINAE. ALE-
XANDER. LIB. ET SIBI.

In Malceſino.

MATRI DEVM ET ISIDI G. MENATIVS. G FILIVS
FAB. SEVERVS FANVM REFECIT ET PRONAVM
DE SVO FECIT. EX VOTO.

In Tuſculano Riperiæ.

IMP. CAP. DIVI M. ANTONINI. PIL. GERM. SARM. FIL.
DIVI ANTONINI. PIL. NEP. DIVI HADR. P. PRONEP.
DIVI TRAIAN. PARTHIC. ABNEP. DIVI.
NERVAE ABNEP. L. SEPTIMIO
SEVERO PIO PERTINACI. AVG. ARABICO. ADIABENI-
CO PONT. MAX. D. TRIB POT. III IMP. VII.
COS. II. P.P. PROCOS. DESIGN.
BENACENSES.

Ibidem.

IMP. CAES. AVG. ANTONINI.
PIL. FIL. DIVI HADRIANI. NEP. DIVI TRAIANI PARTHI-
CI PRONEP. DIVI NERVAE ABNEP. M. AVRELIO ANTO-
NINO. AVG. ARMENIRCO PONT. MAX. TRIB. POTEST.
XVIIII. IMP. II. COS. III. BENACENSES.

Ibidem.

VICTORIÆ PRO SALVTE. Q. MINICI. MACR.
SEX. CABINASIVS. PRIMVS EX VOTO.

Ibidem.

SEX. LÆTILIO SEX. FIL. FAB. FIRMINO. VI. VIR. AVG.
LÆTILIÆ VERA ET SECVNDA FRATRI PIISIMO.

Ibidem.

NEPTVN. AVG. SACRVM PRO SALVTE L. SEPTIMI SEVERIANI
PATRONI L. SEPTIMIVS FELICIO EX VOTO.

Ibidem.

I. O. M. HELVI A. FORTVN.

Ibidem.

M. TERENTIVS PYRAMVS. VI. VIR. AVG. L. APPIO APHOBETO
VI. VIR. AVG. II. GRATVITO AMICO TERENTIÆ PIÆ
SORORI MESSIÆ ECVSÆ.

V. S. F. I.

AP. POSTVMIO. PRIMIONI POSTVMIÆ QVARTÆ. A. B. M.

DE INTERPRETATIONE LITERARVM ANTIQVARVM LIBER SEXTVS.

Aulus & aliquando Aut/Agrum/Arenis/ Aurum/Alii/Ais/ Argento/Alteri/Aere/Apollinis/Ad/Apud/Ante/Agri/Actioné/Ager/Agimur/Agimus/Auctoritate/Augusto/Arbitratu/Altari/Absenti.

A. I.	A Iudice, uel anuis/uel unus.
A. N.	Ancus, uel Anus.
A L.	Alumnus.
A P.	Apud.
A F.	Affricanus.
A A.	Augusta.
A A.	Augustalis uel Augusti.
A T.	Autem.
A G.	Agrum uel agit uel agile.
AC. uel ACO	Actionem.
A M.	Amicus
A K.	ad Kalendas
A L.	Aulo Liberto/ uel alia Lex.
A.F.	Aulus filius/ uel Alio Facto
A. H.	Alius homo
A.C	Alius ciuis.
A.O.	Alii omnes.
A.A.	Apud agrum, uel Aurum, uel Argentum.
A.N.	Ante noctem.
APP.	Appicus, Appellat.
ABS.	Absolutio.
AGR.	Agrum.
AED..	Aedes, uel ædilitas/uel ædificium/uel ædiles.
A. A C.	Ante audita causa.
A.C V.	A claro uiro.
AM.P.	Amabilis persona.
ATQ.	Atq;.
A.B.V.	A bono uiro.
A.Q.F.	Auli Quinti filii.
AVG.	Augustus/Augusti/uel Augusto/uel Augur.
AVR.	Aurelius/uel Aurei.
ANT.	Ante/uel Antea.
AVC. uel ATR.	Auctoritas.
AM.N.	Amicus noster.
AP.N.	Apud nos.
AER.	Aeres/ærarii/ærarius/uel ærarium.
ACT.	Actor.
AGT.	Agitur
ALA.	Alia.
ADP.	Adoptiuus.
ARG.	Argentum.
ADI.	Adiutor uel adimo.
APP.	Appius/Appone uel Appellat.
ACC.	Acceperant, uel acceptat.
AN.M.	Actionem mandat.
AD.L.	Ad locum.
AD.F.	Ad finem.
AD.E.	Ad exactorem, uel effectorem.
AL.E.	Arbitrium litis existimandæ in legibus actionum.

A.D.P. Ante diem pridie,
A.P.Q. Ad pedes quinq;,uel Auli Publii Quinti.
ACCE. Actiue.
APPS. Apposui.
ANN. Annorum/annis/uel annos.
A.A.L.M. Apud agrum locum monumenti.
ACCON. uel ACCIN. Actionem.
ADI.P. Adiutor prouinciæ/uel patriæ/uel populi
AB.V.C. Ab urbe condita.
AMN. uel AMS. Amantissimus.
ADOP.uel ADP. Adoptiuus.
A.P.R.C. Anno post Romam conditam.
AED. Ædile.
ÆQ.P. Æqualis persona.
ÆR.P Ære publico.
ARM.P. Arma publica.
AD QSR. Ad quæstorem.
AT.R.TP. Ad turrem Tarpeiam.
A.N.MT. Actionem mandati.
ANT.T.C. Ante Terminum constitutum.
A.T.M.D.O. Aio te mihi dare oportere,in legibus actionibus
ALA. LG. Alia lege.
A.A A.F.F. Ære argento auro flato,uel flauo feriunto.
ÆDIL.PL. Ædilis plebis.
ÆDL.CVR. Ædilis currulis.
A.A.A.F.F. Q. TI. Auri argenti æris flati fabricæ quirinalis Tiberii.
A.M.O.III.T. Agri monumenti optimi tertii Titi.
AC.D.Q.TI.P. Actione dotis,quæ tibi petitur.
ACVB. A VGG. A cubiculo Augustorum uel Augusti.
ÆRE.COLL. Ære collato.
A.O.V.FE.D.S.E.M.Q.M.C.S. Alii omnibus uiuentes fecerunt de suo ære monumenta, quæ monumenta consulum sententia.
A.MR. A maioribus.
A. Ignorantiam militis denotat.
AFF. Africæ.
A.B. Alia bona.
A.TE. A Tergo.
B. Brutus/uel bonus/Bene/uel Bñficiũ/uel balbus
B. Bustum.
B.S Bonus.
BO.uel BB.uel BR. Bonorum.
B. Balbos/uel bene.
BE. Beneficium.
BF. Bona fide uel fortuna,uel benefecit.
[illegible] Bona femina,uel filia.
B R. Britannicus,uel bonorum.
B.S. Bene satisfecit.
B.I. Bonum iudicium.uel bona inuenimus.
B.H. Bonus hæres/uel bonus homo,uel bona hæreditaria.
B.E. Bonus est/uel bona eius.
B.P. Bonorum possessore.
B.M. Bene meritorum,uel bonæ memoriæ,uel benemerenti.
B.L. Bona lex.

B.M.P.	Bene merenti posuit.
B.R.	Bonus rector.
B.Q.	Bona questa.
B.C.	Bonum concessum.
B.D.	Bonum datum.
B.A.	Bonam actionem/uel bonis auibus uel auspiciis.
B.V.	Bonus uir/uel bona uestra/uel bene uixit/uel bonus uenditor.
B.P.	Bona possessio/uel bona paterna/uel patria/uel bonum publicũ.
B.P.	Bona possessio.
BLS.uel BL.	Balbus.
BRT.	Britannicus.
B.F.C.	Bona fide contractum.
B.AV.	Bonis auspiciis.
B.MA.	Bona materna.
B.CA.	Bona caduca.
B.IT.	Bona instrumenta.
B.LB.	Bonorum liberti,uel liberi.
BFC.	Beneficium.
B.AC.	Bona actio.
B.GR.	Bona gratia.
B.CD.	Bona cauenda.
B.MN.	Bona munera.
B.F.P.	Bonæ fidei possessor.
BAL.	Balbus.
BRVT.	Brutus,uel brutius.
B.H.M.	Bona hic mutiñs,uel manus.
BEAT.	Beatus.
BOIS.	Bonis uel bonitas.
B.HRT.	Bonorum hereditas.
BNGS.	Benignitas.
BNTM.	Bonitatem.
B.M.P.F.uel P.uel C.	Benemerenti publice fecit uel posuit/uel curauit
B.M.M.P.	Benemerenti monumento posuit.
B.R.P.N.	Bono reipublicæ nato.
B.ER.ST.	Bona eorum seruata,uel seruatum.
BERGOM.	Bergomensis.
B.N.	Bona nostra.
B.O.	Bene optime.
B.T.	Bonum terminum.
C.	Caius,siue Gaius/quia C.pro G.utebantur antiqui, & aliquando Cornelius Cæsar. Censor, Consul, Ciceroni, Conseruator, Clarissimo,coniunctum.Coloni,Contrarium, Ciues, cũ Ciuibus, Causa, Curauit,Custos,Currules,Consulto,Cernimus,Consertum,Circulum,Commissum,Concessum,Constructum,conuectum, constituta,Curande,Conscripti.Cauetur,Conspicio.
CC.	Circumcirca.
CC.	Consilium cœpit,uel causa cognita, uel consilium Cæsaris,& aliquando causa Conuentu,& contractum cõtrarium,& calumniæ causa in edictis perpetuis.
C.C.C.	Censa ciuium capita.
CL.	Claudius uel clarus uel clodius uel colonia.
C.L.	Caius libertus,uel Caii liberti.
ↄL.	Cum iberta uel libertate.
ↄL.uel.ↄI.	Caia liberta.
ↄO.uel C.uel CSI.	Controuersia.

CO. Coniugi uel coitu.
CM. Cum,uel Comis.
C.M. Causa mortis,uel Cæsar maximus.
ƆT. Contractum.
C.R. Ciues Romani.
C.B. Ciuis bonus,uel commune bonum.
C.V. Clarissimo uiro,uel centum uirum in edictis perpetuis.
C.F. Cæl.filius.
C.C.F. Caius Caii filius.
CA.CAM. Camillus.
CAR. Carissimus.
CA.M. Causa mortis.
CLM. Clamorem.
CLS. Clarissimus.
C.E.D. Coniunctum esse dicitur in edictis perpetuis.
CN. Gneus.
C.N. Ciues nostri,uel ciuis noster.
CA. Causa.
C. Contra.
COLL.uel COL coloni,colonia,collega,collegæ,uel collegium.
C.E.C. Coloni eius coloniæ.
C.C.C T.P. Trecenti terræ pedes.
COS. Consul,consiliarius,consularis,uel consules.
C.CR. Contrarium contractum.
COR. Cornelius,uel coruinus.
CR. Critici.
CRIS. Crispus.
CS. Consiliarius/uel cōis/uel consul/uel coruibus.
CS. Consiliarius.
C.S. Consulis sententia.
CT. Causat,uel cæcitas.
CR. Criticus/uel certe/uel creticū/uel cur/cripus/uel cōtractū/cōtrariū
C.P. Ciuis publicus.
COP. Copiarum.
CVI.uel CIS. Cuius.
CTA. Citra.
CES. Cælsus.
CLM. Cœlum.
CTR. Cæterum.
ƆSS. Consules.
ƆI. Coniacus/uel coniacenti/& si erit.L.autem.C.ipse iacet/interpretatur:ut apparet i littera I.
Ɔ.scripta per contrarium in aliquibus locis reperitur significans Caiam.
C.R. Ciuis romanus.
C.R.C.P. Cuius rei causa promittis.
C.C.EE. Causa contraria esse.
CEN.A. Censoris arbitratu.
CON.uel CS. Consul.
C.LIB. Caius libertus.
Ɔ.L.K Cum libertate cariss.ma.
CVR. Curator,curauit/curionum uel currulis.
CENT. Centura,uel centurionum.
CENS.P. Censor perpetuus.
CN.ARR. Gneus arrius.
CÆS.AVG. Cæsar Augustus.
CON.OP. coniugi optimæ.

CO M.OB. comitia obdriaca.
COSS. SS. uel S. conseruis suis.
COSS.DESG. consules designati.
COLL.FABR. collegium fabrum.
COLL.DENDR. collegium dendrophorum.
CIT. ciuitas.
CRTS. Curtius.
CEPT. Cœperunt.
CIPP. cippum, idest terminum.
CRTVS. Circuitus.
CÆSS. uel CSS. cæsareos uel cæsaribus.
C.I.CÆS. caius iulius Cæsar.
ↃI.F. clarissima fœmina.
ↃI.FI. clarissima filia.
CONS. consiliarius.
CTR.M. Citra murum.
C P.S.E. causa posuit sui edicti.
CONS. consul.
CVRAT. curatori.
CVM.P. cum pietate.
CHAR. uel X. carissima.
CONTAB. contabiæ.
CRESCENT. crescentiæ.
COMENS. comensis/uel comensalis.
C.LDBM.S. Causam laudabilemque suam.
CENTO. centurio.
CENTN. centuriones.
Ↄ.LIB. cum libertus.
CL.V. claro, uel clarissimo uiro.
CON. consules.
ↃCII. conciliaret.
COMM. commilitones.
COL. colibet, uel cuilibet, quia o loco u utebãtur antiq
C.O. ciuitas omnis.
C.H. custos hæredum.
CVS. custos.
CLV. clusinus.
C.D.D. cum decreto decurionuu.
CORR. correctori.
CC.MM. ducentorum millium.
COELI. cœlius.
COS.CAP. consul capuani.
CONG..DAT.POP. congiarium iterum dato populo.
CONTVB. contubernali.
C REGIEN.P.R.FID. ciuitas regiensium populo romano fidelissima.
C D. Quadringenta.
C.NS. uel CENS.P. censor perpetuus.
C. credimus.
Ↄ. cũ, contra, uel corona.
COP. copiarum.
C.S.C P.T.M. cum senatu consulto publice, teneri mandauit.
C.V.P.V.D.D. consul quinquies prætor, quinquies diis dantibus.
CV. curam
CN.L. Gnei libertus.
CVL. cultores.
CONIV. coniunxit.
C.CON. contrarium contractum.

D. Diuus

Diuus/decius/diis/decus/diutius/dies/deuotus/diuino/dicit/decē/ dedit/dicauit/dolum/dotem/dat/de/dono/denunciandi/durauit/ data/& dominus/& dealis/dicendi/dum/des/deinceps/dicto/dixi/ dabo/dedita/dotata.dixit/uel damnat.

ɑ. Dira/damnat/dulcissimo/decēnales/do.
DM. Diuum/deum/uel demum/uel dulcissimus
DB. Debitis.
DO. Donatio.
DD. Dixerunt,uel dederunt.
DI. Dictator.
DE. Decius.
DL. Delego.
DN. Dominus.

DF. Defunctus.
DFTS
DR. Drusus.
D.Q. Diisque uel diis Quirinalibus.
D.H. Donauit hæredibus.
D.G. Donauit gratis.
D.B. Data bona.
D.V. Deuotus uestæ/uel uir/uel uestis/uel uestræ/uel diis uolentibus
D.A. Durauit annos/uel diuus Augustus.
D.N. Domino nostro.
D.M. Diis manibus domus mortui/uel dolū malū/& dignus memoriæ
D.F. Dotem fecit/uel diui filius.
D.D. Dono dedit/deo domestico/deinde/dotis datio, uel deo dicauit/ uel diis dantibus,uel decreto decurionum.
D.P. Dii patrii uel penates/diuus Pius/dotem petit/uel deuota prouincia/uel deo perpetuo,diis paternis.
D.L. Dat laudes/uel legem/uel de lego/uel donauit locum.
D.T.uel DT. Duntaxat.
DS.V. De suis sensibus/uel de sententia senatus.
DAT. Daticus,uel datum.
DPO. Deposito.
DEC. Decuria.
DOT. Dotem uel dotis.
DO.T. Dono testimonii
DD. Dedicarunt/uel dedimus/uel dedere,dedimini.
DD.M. Dedimus mercedem.
D.M.S. Diis manibus sacrum.
D.D.S. Diis deabus sacris.
D.L.S. Diis laribus sacrum.
D.I.M. Diis inferis maledictis.
D.P.S. Diis perpetuis sacrum/uel diis penatibus sacrum.
D.S.P. De suis pecuniis/uel deo soli posuit.
D.R.S. Dicauit re salua.
D.DD. Dono dedere.
D.Q.Q. Deuotique Quirinalis/dominique quirinales,deorumque quirinaliū.
D NN. Dominus.
DISP. Dispensator.
D.GR. Dedit gratis.
D.L.D.P. Diis locum dedit publice.
D.M. Dolum malum.
DIL. Dilectissimus seruus.
D.S.M.P. De se meritus posuit.

D.IM.S. Diis immortalibus ſacrum.
D.IMM. Diis immortalibus.
D.D.D.F.uel FF. De dono dei fecit,uel fecerunt.
D.E.R.I.C. De ea re iudicium conſtitutum.
D.S.B.H.S.S. De ſuis bonis hoc ſibi ſumpſerunt.
D.D.L.M. Dono dedit libero munere.
DECVR. Decurio,uel decurſio.
D.D.M.M. Diuos manes.
D.P.S.D.L.D.P. De pecunia ſua diis locum dedit publice.
D.D.NN. Dominis noſtris.
D.PP. De perpetuo.uel diis penatibus,uel patriis.
D.D.D. Datus decreto decurionum.
D.D.D.D. Dignum deo donum dicauit.
DICT.uel DIC. Dictator.
DEST. Deſtinato.
DES. Deſignauit,uel deſignatus.
DVL.uel DM. Dulciſſimus,uel dulciſſima.
D.M.AE. De magno æterno.
DVC.DVC. Ducum ductore,uel ductorum ductor.
DEC.DEC. Decem decani,decreto decurionum.
D.Q.R. De qua re.
D.Q.S. De quo ſupra.
D.C.S. De conſulum ſententia.
D.C.A.uel D.A.C. Diuus Auguſtus Cæſar,uel diuo cæſari Auguſto.
D.DD. Deo dedicauit.
D.PL. Deo Plutoni.
D.S.I.A. Deo ſoli inuicto altari.
D.AVG. Deo uel diuo Auguſto.
D.PEC.R. De pecuniis repetundis.
D.M.F.V.C. Doli mali fraudisue cauſa.in edictis perpetuis.
D.T.S.P. Diem tertium ſiue perendinum.
DIG.M. Dignus memoriæ.
DOMIC.COS.XIII.LVD.SACR.F.C. Domitius conſul decimus tertius,ſacros ludos faciundos curauit.
DESIG. Deſignati.
D.P.S.F.D. De pecunia ſua fieri dicauit.
DCB. Decembris.
DAM. Damnato.
D.O. Diis omnibus.
DP.S. Depoſuit ſibi.
D.R.M. Dicauit Romæ monumentum.
DOM. Domo domus uel domui.
D.L.D.L.D.D.D. Dat laudes dicto loco dato decreto decurionum,uel dignum Deo dicatum.
D.P.D. Diis perpetuis dicauit.
DID. Didius.

E

E. Etiam/ætas/edicta/eſſe/erit/eſto/eſt/eius.
E. Eius/uel ex/et/ea/ecce/exactos/exiſtimandos.
EI.
E.
ET. Eſt.
EC. Ecce.
ER. Erit/erunt/uel ærarii.
EG. Aeger/uel erga.
EO Ego.
EP.uel EPI. Epiſtola.
E
ƎT Et.
T

EL. Elucorum,uel electus.
E.E. Eius ætas.
E.H. Eius hæres.
E.L.. Edita lex,eius locus.
E.M Eiusmodi.
ET. Etiam.
E N uel N.C Etiam nunc.
E.F. Eius fecit,uel eius filius.
EE.P. Esse possunt.
EP.M. Epistolam misit.
EQ.R. Æques romanus,uel æquestri romano.
EX.R. Exactis regibus,uel exempla romana.
EDX. Eduxi.
EOR. Eorum.
ED C. Ediles curules.
EDIL.CVR. Edilis currulis.
E.C F. Etiam cum fratre/uel eius causa fecit,uel ex causa feci
EXCVR. Excursio.
E.I.M.C.V. Ex iure manu consertum uocauit. (In iure ciuili in legibus
E.H.O.L.N.R. Eius hac omnibus lege nihilũ rogat. &plebiscitis.
EX.DO.AVG. Ex domo Augusti.
EQ.M.SP.POM. Equitum magister Spurius Pompeianus.
EX.COMM.CÆS. Ex commilitonibus Cæsaris.
EQ.R.V.PRIM.P. Equestri romano quinto primipilo.
EXCI. Excitatis.
EMP. Emptor.
EX.S.C. Ex senatusconsulto.
EVCH. Euchius.i.bonus filius.
EQVIT. Equitum.
EXACT. Exactori.
EQ.OR. Equestris ordinis.
EX.PED. Ex pedibus.
ENET. Enetius.
E.T.Q. Est tempus quærendi.
EX.H. Ex hæres.
E.B. Eius bona.
E.D. Eius domus.

F

F. Fuluius/fabius/filius/fieri/fati/factũ / fecit/fides/ fraudis/fabre/ferro/flamma/frigore/famæ/ fuit/ fœlix/fatorum/uel ficus/uel frater.
FS. Fratres,uel familias.
FF. Fratres/uel fecerunt/uel fundauerunt.
FA. Familias,uel filia.
FF.uel FT. Fecerunt.
FL Flauius,uel flauia.
FR, Fronte,uel fratres,uel forum.
FE. Feliciter.
FI. filius.
Ǝ.. filia.
FO forte.
FC. fecit.
FB. fabia.
Ⅎ.uel Ǝ.uel F. Et dicitur digamma.
F.F. fabrefactum filia fecit,uel fieri fecit.
F.M. fieri mandauit,uel fati munus, uel filius Marci.
F.C. fidei commissum,fiduciæ cã,uel fraudis. In edictis perpetuis creditoris uel faciũdum curauit.

F.I. fieri iuſſit,
F.P. fides promiſſa,forma publica.
F.D. fides data.
F.H. Filius hæres.
FAV. faunus.
FID. fidei uel fide.
FLO. flori.
FVL. fuluius.
FSS. falſitas.
FVS. fauſtus.
FRA. frater.
FRD. fraude.
FFA. femina.
F.&.H. filius & hæres.
FVNC. functus.
FLA. flauius.
F.FA.uel FS. filius familias.
FR.F.uel F.FI. fratres filius.
FOR. forte,fortis,fortuna,foras,uel forum.
FR.I. forum uilium.
FR.L. forum Liuium.
F.M.I. fati munus impleuit.
F.F.F. flauii filius fecit. fortior fortuna fato,fortius fortuna fatum.
FR.S. forum Sempronii.
F.E.D. factum eſſe dicitur. (In edictis perpetuis.
F.V.C. fraudisue cauſa,uel fidei ueſtræ commiſſum.
F.N.C. fieri nobis commiſſum.
FAC. facto,uel faciundo.
FAB. fabius,fabrus,fabrorum,uel fabricius.
FVR. furius.
FLAM. flaminius.
FLACC. flaccus.
F.I.L.IN.F. fieri iuſſit locus in fronte.
FOR.RED fortunæ redditum.
FABR. fabricius,fabrorum,uel fabri.
F.D.Q.M. Flamen dialis/quirinalis/martialis.
FOR.R. forum boarium.
FOR.T. forum tranſitorum.
FOR.FL. forum flaminium.
F.R.P.C. fiſcus reipublicæ cauſa.
F.L.II. fatorum legionis ſecundæ.
FAC.C. faciundum curauit.
FOR.RED. fortuna reduce.
F.L. fecit locus.
F.E. fides eius.
F.N. fides noſtra.
F.P.D.L.M. fecit publice decreto decurionū locus monumenti.

G

G. Caius/genus/genius/gaudium/gratia/gloria/genere/geſtus.
GG. Geſſerunt.
GR. gratis/uel gerit.
GM. germanicus.
G.R. genus regum,genus rerum,uel regium.
G.S. genio ſacrum.
G.L. gaius libertus.
GL.RR.uel R. gloria romanorum.
G.AVG. genio Auguſti.

GLA.uel.GL. gloria.
GL.P. Gloria parentum,uel patriæ,uel populi.
GERM.uel GER. germánicus,uel germánibus.
GN.R.S. genus romani ſenatus.
GL.E.R. gloria exercitus romani.
GRAC. graccus.
GERM.DAC. germánico.
GLA.S.H.INT. gloria ſua hic intus.
GLA.N.L. gloria nominis latini.
GVS. gauiſus.
GRS. gradus,uel granum.
GR.D. gratis dedit.
GM.F. germánicus frater.
GAL. galliæ.
GDM. gladium.
GENT. gentilium.
GOTH. gotthicus.
GEMIN. geminus.
G.LHVM. gloria humana.
GLA.R.S. gloria romani ſenatus.
GE. gerebat.

H

H. Hic/hæc/hoc/uel hac/hora/honeſto/hęredes/& homo/& aliquando honor.
H. Honor/honos/& honeſto.
H. hora/hæres.
H.H. honeſtus homo/uel hæreditas.
HO. homo.
H.B. hora bona.
H.O.I. honeſto optimo ioui.
HOS. hoſtis.
H.L.D. hunc locum dedit.
H.B.F. homo bonæ fidei
H.M. hora mala.
H.P. hora peſſima/uel prima/uel honeſta perſona.
H.S. hora ſecunda,herculis ſacrum/uel hæc ſcit. (In edictis pפpetuis
H.P. hic poſuit uel poſſint.
HC. hunc.
HB.uel HI. ubi,uel hibi.
HE. hunde uel heredibus.
HR. hic requieſcit,uel honeſta ratio.
HMS. humilis.
HVS. huius.
HSS. honeſtas.
HSS. hoſtibus.
H.L. hic locus,honeſtus locus.
HS. habendas,& aliquando ſextertia.
H.V. honeſtus uir,honeſta uita/& hora quinta.
H.M. honeſta mulier.
H.F.uel ꝗ.ꝗ.P.H dr̄ aliqn̄ honeſta fœmina,uel hic fūdauit
H.M. honeſta mulier.
H.FF. hic fundauerunt,uel fabricauerunt.
H.HER. hæreditas hæres/uel hærarii.
I.uel C quia dicitur dalia græcus/quia loco.H.ponebatur.
HVDS. Humidus.
H.L.M. Hic locus monumenti.
H.M.SS.HH.EX.N.S. Hoc monumento ſuis hęredibus ex natione ſtranea
HADR. Hadrianus.
HERM. Hermonius.

H.S.DD. Hoc sacrum dederunt.
H.POSS. Hæreditatis possessor.
HER.S. Herculi sacrum, uel hæres sacra.
H.R.I.P. Hic requiescit in pace.
H.S.E. Hic sepultus est.
H.S.S. Hic sepulti sunt, uel hoc sibi sepulchrum.
H.S.V.F.M. Hoc sibi uiuens fieri mandauit.
H.M.V.S.P. Hoc monumentum uiuens sibi posuit.
H.M.H.N.S. Hoc monumētū hæredes nō sequūtur.
H.L.N. Honesto loco natus.
H.DD. Hic dedicauerunt/uel dedicamini.
H.M.S.M. Hic mater sua mortua/uel hora mala sumpsit moram.
H L H N T. Hic locus hæredes non transcendunt.
H.SPL.M.AV. Hæc sepultura modo aucta.
H.I.HI. Hæreditatio iure huius.
H.AED.Q.C.AMR.P.R PFEC. Hoc ædificium quod cernimus amoribus populi Romani perfectum.
H.I. Hæreditario iure.
H L.N. Honesto loco natus.
HS. Ases.
HH. Heredibus.

I

I In, ioui/iupiter. Iulius/iuris/iura/iure/iuribus iussic iudex. Iuxta/iuditiū/iuenit/īpleuit/īmortalibus/ Inferis/ibi/iurisdictio/inter.
I.uel.II. In, ibi.
II.uel.I. iterum.
IA.uel.IA. Intra, uel interea.
I.D. Interdum.
Iↄ. iacet/uel iacens/& si erit.ↄ.ante.I. coniacens interpretatur, ut apparet A.C.
IA.P. intra pontem, uel prouinciam.
IA.L. Intra locum, uel limitem.
IA.T.C. Intra tempus constitutum.
ID. idus.
I.D. In dimidio iuris dicendi, iuri dicundo, in domino, ioui dicatum, uel inferis diis.
I.C. iurisconsultū, uel intra circulū, uel iulius Cæsar.
I.T. Iure testamenti.
I.L. Iure legis.
I.uel.I. inter.
I.R. Iure rogauit/uel iure Romano.
I.P. In possessione, in prouincia, uel iustus possessor, uel ius potentium.
I.S. Iudiciū soluit, uel in senatu. (In edictis perpetuis.
I.F. Iulii filius, uel in foro.
I.F. In foro.
I.E. Iudex esto.
IVD. Iudicium.
I.O.M H.AVG.SACR. Ioui optimo maximo honesto Augusto sacrum.
I.L.S. In loco sacro.
I.S D. In feris diis.
I.S.C. in senatu consulto.
I.S.R. in senatu romano.
I.L.A. in loco absenti.
I L.D. in loco diuino.
I.L.P. in loco publico, uel priuato.

I.L.R. In loco religioso.
I.PS. In possessione.
IA.C.uel.I.C. Intra circulum.
I.PTO. In puteo.
IIIII uel.IIIII.uel.IIIII.VIR. Sextum uir,uel sexium uir.
IMP. Imperator,uel imperatori,uel imperante.
IMPP. Imperatores
IVVEN. Iuuentutis.
IVR.D. Iuris dictio.
I.TBA In tabula.
I.BLN In balneo.
I.CPO. In cipa so.
I.FNT. In fenestra.
I.PRTO. In prato.
I.VLL. In ualle.
I.SCL. In scala.
I.EDM. In ædem.
I.QRC. In quercu.
IXT.L. Iuxta lacum.
I.MNT. Iuxta montem.
IVT.FLM. Iuxta flumen.
IXT.PRIM. Iuxta parietem.
I.D.P.S.P. In diẽ tertiũ siue perendinũ, in legibus cõibus.
IN.TVT.NS.N.D. In tutela nostri nominis dedit.
I.FNT. In fontem.
I.FO.AD. In foro adriano.
I.FO.N. In foro Neruæ.
I.FO.C. In foro Cæsaris.
I.FO.P. In foro pacis,uel palladis.
I.FO.TR. In foro Traiani.
I.FO.IV. In foro iulii.
I.FO.BO. in foro boario.
I.FO.L. in foro Liuii,uel Lucii.
I.FO.S. In foro Sempronii.
I.FO.FLAM. In foro flaminii,uel flaminio.
I.F.PR. In foro pro rostris.
I.I.N.Q.Q. In iustis nuptiis quęsitos quæsitus
I.D.PE.uel F. Iure dicendo præerit,uel præfuit.
I.D.C. Iuris dicendi causa.
I.C.E.V. Iuxta causa esse uidetur. In edictis perpetuis.
IN.F.P.LAT. In fronte pedes latitudinis.
IN.AG.P. In agro pedes uel pedum.
I.D.I.D. Iudicium dabo iurisdictio.
IVN. Iuniorum.
INCL. Incola,uel incolæ.
II.VIR. duum uir.
III.VIR.uel.III.trium uir.
IIII.uel IIII.uir.Quatrum uir.
IIIII.uel.IIIII.Quintum uir.
IIIIII uel IIIIII.IIIIII.Sextum uir.
I.FO.POP. In foro populi,uel Pompilii.
I.O.M.IM. Ioui optimo maximo immortali.
I.DICT.PP. Iulius dictator perpetuus.
λ. Imperitiam significat.
IT. Item.
I.H. Iustus homo.

I.V. Iustus uir.
I.N Q. Iustis nuptiisq;.
I.D.P. Iuri dicendo præerat, uel præfuit. In edictis perpetuis
I.E.P.H. in edictis perpetuis hæc.
I.A.A.H.A.T.N.D.O. In legibus actionibus hęc aio te nihil dare oportere.
I.L.F. Iuris legis fecit.

K

K Caput pro duo cappa iuncta, uel kalendis. Carthago, capite,
KL. uel KL. Calendæ.
k. Cardo.
ꓘ Cariſſima.
kª. uel ka. Caſtra.
kA. Cariſſima.
kk. Cariſſimi.
k.Q. Calendis quintilis.
k.S. Calendis ſextilis.
k.D. Capite diminutus.
k.T. Capite tonſus.
k.C. Capite ciſus, uel Carthago ciuitas.
k P. Cardo poſitus, uel caſtra ponit.
k.M. Cardo magnus, uel maximus.
k.F. Cardo finalis.
k DD. Caſtra dedicantia.
k IAN. Calendis Ianuarii.
kOSS M. Commiſſum.
kOM. Compoſitum.
kAR. Carthago, uel cardo, uel cariſſimus.

L

L. Lucius, luciæ/lucia/liuius. Libertus/lilius. Locus/ludus/laribus/lex/lege latini lego.
L.F. Lucii filius.
L.C. Lucius cornelius, uel lege cautur, uel latini coloni
L.T. Lucius Tatius, uel legem tulit.
L.V. Lege uetat.
L.P. Locus pius, uel proprius, uel publicus, uel propitius uel lege Punitus, uel Lucius Piſo.
L.H. Locum hunc, uel locus hęredum.
L.D. Locum deditum, uel locum dedit, uel diuinum.
L.S. Locum, uel laribus ſacrum.
L.L. Liuii libertus uel lucii liberti.
L.B. Lucius bonus, uel brutus.
L.R. Lucius religioſus, uel lex romana.
L.IC. Loca incerta.
LIA. Liuia.
LIB. Librarum/libertus/libertas.
LEL. Lelius.
L.L.L. Lucius libertus, uel lucii lelii locus.
L.M. uel MV. Lucius murena.
L.G. uel LEG. Legauit uel legem.
LEG. Legio, legione, uel legionis.
L.S. uel. D. Lucum ſacrum uel deditum.
L.S C. Locus ſacer.
L.AP. Ludus Apollinis.
L.EM. Locus emptus.
L.CIN. Lex Cinthia.
L.PR. Loco priuato.

L.PV.uel PVB. Loco publico.
L.VI.uel I. Lex uiua,uel Iulia.
L.D.uel LE.D. Legem dat,uel dedit.
L.AG. Lex agraria.
L.S.PAL. Locus sacri palatii.
LA.C. Latini Coloni.
L.VOC. Lex uoconia.
L.P.C.R. Latini prisci ciues Romani.
LC.DIV. Lucrum diuinum.
L.DD. Lucius dedit.
L.Q.S. Lucius quo supra.
L.B.P. Locus bene possessus.
L.I.I. Locus in iure.
L.I.I.Q. Locus in iure quæsitus.
L.IMP. Locus imperialis.
L.M.D. Locū mortuū dedit,ul locus monumēti dicatus
L.AQ. Locus acquisitus.
LITIB.I. Litibus iudicandis.
L.C.M.I. Lucius cornelius monumento iussit.
L.T.F.I.uel M. Locus testamenti fieri iussit,uel mandauit.
L.M.L. Lucii Murenæ locus.
LIBER. Libertatibus.
LIBER.D. Libere donata.
L.A.D. Locus alteri datus.
L.AN. Quinquaginta annis.
L.E.D. Lege eius data,uel damnat.
L.R.V. Lex Ro uetat.
LVD.SÆC. Ludus sæcularis.
L.P.D.D.D. Locus plebi,uel publicus datus decreto decurionū
L.DIV. Locus diuinus.
L.D.D. Locum diis dedicauit,uel locū dono dederunt.
LVS. Lusius
L.D.A.B.M. Locum dedit Aulus benemeritus.
L.I.D.A.C. Lex Iulia de adulteriis coercendis. In iuris ciuilis legibus, & plebiscitis.
L.LVC.Q.F. Lucius Luccius Quinti filius.
LIB. Libras,uel Ases apud antiquos.
L.N. Lucii nepos.
LL. Legibus.
LAT. Latina.
L.O. Legas omnibus.
L.BM.D. Locus benemerenti dedit.
L.M. Locus monumenti.
LV. Quinquagintaquinqꝫ.
L.S.M.C. Locum sibi monumento concessum.
L.R.Q. Locus religiosus quæsitus.

M

M. Marcus/mulier/male/millia/mensa/mēsę/mēsis militiæ/memorię.magnus maximus/maceria/manibus,monumentum mandauit/uel misso/uel Marius.
M. Modo.
W. Mulier.
MA. Macuuius/uel magnus/uel manu.
M.C. Marcus celor uel marcus cicero & monumētū ꝯdidit,ul ꝯsecutū
MM. Militis militibus & aliquando monumentum.
MV.uel M. Mutius.
M.L. Militis locus.Marcus libertus.
M.B.uel W.B. Mulier bona.

M.N.uel.M.N.	Milia numerum/uel meo nomine.
M.I.	Maximo Ioui.
MS.	Mensis uel mensibus.
M.R.	Militiæ rauēnatis,uel miles rarus,uel romanus.
M.H.	Magnus homo.
MG.	Magis,uel magister.
M F.	Marci filius/male fidus/mutii filius/me fecit.
MIL.	Milci,uel militum.
MC.uel.M.	Mihi.
MT.	Mater.
M.D.	Manibus diis.
M.V.	Manibus uiuens,uel monumentum.
M.X.	Menses decem.
MISS.	Missione.
M.PA.	Marcus Pacuuius.
MOD.	Modia.
M.V.S.	Monumentum uiuens sibi.
MCM.	Mecum.
MISS.	Missimus,uel missis.
MER.	Mercurius.
M.S.P.	Memoriæ suæ posuit.
M.C.P.	Maceria centum pedum.
MED.	Medicus.
M.T.C.	Marci Tullii Ciceronis.
MAX.	Maximus.
MVN.	Municipia/uel municipium/uel munere.
M.F.P.	Male fidei possessor/uel monumentū fecit publice.
MV.F.	Mutii filius. In legibus actionibus.
MAG.	Magistratus.
MNF.L.	Manifestus locus.
MER.S.	Mercurio sacrum.
MAG.EQ.	Magister equitum.
M.FI.	Mala fide.
M.FI.P.	Mala fide possessor.
MNT.uel MNE.	Moneta.
MM.L.	Monumentum loci.
MMT.	Memento.
MLTS.	Milites.
M.POP.	Marcus popilius.
M.POS.uel P.	Mensa posita.
M.MAN.	Marcus manibus.
M.AEM.	Marcus Aemilius.
M.MIL.	Magister militiæ.
MLTM.	multum.
MANI.	manilius.
M.VAL.	marcus ualerius.
M.PXI.	monumentum pedes undecim.
MAVRIC.	mauritius.
M.REG.	militiæ Rhegiensium.
MVL.P uel.W.Q.	Mulier pessima.
M.E.M.D.D.E.	Municipiis eius municipii dare dn̄atus esto. In iure ciuili &
ML.CL.PR.RA.	multum clemens præsens rarus. legibus plebiscitis.
M.LEP.C.REG.INST.	Marcus Lepidus ciuitatem regii instaurauit.
M.OP.EL.SEV.	Marcus optimus electus seuerus.
ME.	Meis.
M.T.	Marcus Tullius.
M E.M.	Municeps eius municipii.
MOPEL SEV	Mopelius seuerus.

N

N. Non/nos/nostrum/noli/nobis/Nero/Neptuno/Nonius/natus/nepos/nunc/nonis/neq;/negas/nuptiis/nobili/nũmus/nũmorum/nominis/nihilum.
N. Nomine/numismatis/numero.
N. Nisi.
N. Nihil.
N. Nos.
N. Nam.
NC. Nunc.
NN. Nostrorum,uel nostris.
NM. Nomeniæ
NQ.uel N.Q. Neq;,uel nusquam.
N.G. Nobilis genere.
N.H. Natus homo.
NAT. Natiuitate/natus/uel natalia/uel natione.
NAV. Naues/uel nauibus.
NVP. Nuptias.
NR. Nero.
N.L. Nominis latini,uel non licet.
NON. Nonarum,uel nonis.
N.CL. Nero claudius.
N.F.N. Nobili familia natus.
NV.V. Nunc uult.
N.F.C. Nostræ fidei commissum.
NEP.S.uel.N.S. Neptuni sacrum.
NEP. Neptis,uel Neptunus.
N.K.C. Non calumniæ causa. In edictis perpetuis.
NOB.G.N. Nobili genere natus.
NOB.F.N. Nobili familia natus.
NATOR. Natorum.
N.MACR. Nonius macrinus.
NEPTVN. Neptunalia.
N.N. Nostri nominis.
NOBB. Nobilibus,uel nobilis.
N.C.A.P.R. Nobis concessum a populo romano.
N.M.T.Q.C.S. Noli me tangere,quia Cæsaris sum.
N.S.E. Nostrum sepulchrum est.
N.V. Numero quinatio.
NOB. Nouembris.
N.N. Nostri nepos,uel neq;/negas.
N.L. Non licet.

O

O. Os/ob/ordo/omnis/omnibus/opus/optime/optumio/opinio/oportet.
O. Opertum,uel mortem subiit.
OB. obiter.
OK. Theis catatonios.i.diis manibus.
OO Oportuit,uel omnino.
OR. Ordo,uel ornato.
OP. Oportet/opus/optimo/opiter.
O.P. optimo principi,uel optimo patri.
O.M. optimus maximus.
OPP. Oppidum.
O.C.S. Ob ciues seruatos.
O.V.F. omnibus uiris fecit,uel optime uiuens fecit.

Q

Q. Qui/q̄/quo/qua/qđ/qd/quē/qm̄/quaſi/qntus/qnti/q̄re/qrinus/qrinalis/q̄ſitus/qngenarios/qngētos

Q. Quinti/uel Quintius.

QI. Quis.

QA. Qua.

QM. Quem In edictis perpetuis.

QR. Quur.

QT. Quotiens.

Q.Q. Quoq;.

Q.R. Quare.

Q.N. Quænam.

Q.P. Quo petit.quam primum/uel quam prouinciam.

Q.D. Quem dicit.

Q.F. Quinti filius/uel Quintus fabius.

Q.L. Quinti liberti.

Q.M. Quo magis.

Q.MO. Quo modo.

Q.A.M. Quemadmodum. In edictis perpetuis.

Q.S.S.S. Quæ ſupra ſcripta ſunt.

Q.R.F.E.V. Quod recte factum eſſe uidebitur.

Q.ES. Quęſtor.

Q.B.F. Quęre bonum factum. In legibus actionibus.

Q.VL. Quem uult.

Q.LM. Quem locum.

Q.MG. Quo magis.

Q.RG. Quæ rogat.

Q.D.C. Qua de cauſa.

Q.L.F. Quinti Lucii filii.

Q.V.A. Quę uixit annis.

Q.ASS. Quem aſſerit.

Q.I.S.S. Qui iuſſit ſibi ſenatum.

Q.P.R.V. Qui potētes reges uicit.

Q.VINQ. Quinquies,uel quinquēnius.

Q.VINT. Quintilius.

Q.B.ME.V. Quæ bene mecum uixit.

Q.E.R.F.E.D. Quod ei recte factum eſſe dicetur.

Q.E.R.E. Quanti ea res erit.

Q.N.A.N.N. Quoniā neq; ais,neq; negas. In legibus actiōib.

Q.VAESS. Quæſtores.

Q.F.E.I.S.F. Quod factum eſt in ſenatu fertur.

Q.D.E.R.F.P. Quod de ea re fieri placet/de ea re uniuerſi ita cenſueuerunt. In iure ciuili de legibus/& plebiſcitis.

Q.N.T.S.Q.P. Qm̄ negas te ſacramēto qngenario ꝓuoco.

Q.I.I.T.C.P.A.M.F.A. Quoniam in iure te conſpicio, poſtulo a me factum authorem.

Q.VAR. Quartæ.

Q.VIR. Quirinus.

Q.E.R.E.T.P.I.R.D.T.Q.P.D.T.D.D.P.F. Quanti ea res erit tantæ pecuniæ iudicium recuperatoriū dabo,teſteſq; publicæ dūtaxat decem denuntiandi poteſtatem fecit.

Q.S.N.T.E.P.T.PL.Q.D.E.Q.E.V.A.P.PL.V.F. Quod ſi non tulerit eos prætores tribuni plebis qui deinceps erunt quod eis uidebitur ad populum,plebemue ferant.

Q.D.E.R.F.P.D.E.R.L.C. Qui de ea re fieri placet, de ea re lege cautur.

Q.D.S.S. Quæ dedit ſibi ſuis,uel dedit ſuis ſenatus.

R

R Roma/re/rei/rex/regum / regibus/regale/ruet/recte/ Rector/rarus/relinquit/rogauit/rostris/redacta/restaurator/retro/reditum,Rauénatis.
R.C. Romana ciuitas/romani ciues.
R.D. Regia domus.
R.P. Respublica,uel romani principes/uel retro pedes.
R. responde.
RS. responsum.
RG. recognoui.
R.M. regis murus/uel munus.
R.R. Ruderibus recolendis.rurum/uel rerum / romanarum/uel restitutio/uel ruderibus reiectis.
RAV. Rauenna.
R.PI. Res priuatæ.
R.P.C. Rei publicæ conseruator / uel constitutor / uel romana publica curauit.
RESI. Residuum uel residentia.
R.VER. Rus ueronense/uel rurum ueronensium.
RGLV. Regulus.
RG.FI. Regis filius.
RG.FA Regis filia.
RAPAC. Rapacium.
R.N.L P.X.Retro non longe pedes decem.
R.S.G. Res suæ gestæ.Senatus gesta/uel rebus senatus gestis
R.REG. Rurum rhegiensium.
R.L.P. Recte legi possit.
RAT. Ratione.
R.R.R.R. Regnum regale romanum ruet.
R.V. Rurum ueronensium.
R.F.E.D. Recte factum esse dicetur
R.P.L. Retro pedes quinquaginta.
R.FERRARIN. Rurum ferrariorum.
RS.C. Resoluta causa.
RE. Relatum,uel receptis.
RVS. rusticum.
R.et P.XX.retro pedes uiginti.
REI.M. rei militaris.
R.L.N.N.T.I.O.M. rogatur latini nominis nostri temporis Ioui optimo maximo.

S.

S. Sacrum/si/se/sit/siue/soli/suo/secum/sunt/satis/ senatus/sedem/situs/salus/sublata/suscepit/supra/secuti sibi/sub/secundus/soluit/seris/ sepulchrum / sententia / Sempronius / sensibus / seruus/sacramento/sequitur/sumpserunt/sacellum/solemne/straneæ.
SS. Suis,uel sanctissimus.
SP. Spurius.
S. Sunt,uel sacri.
SA. Sententia.
S.R sacri.
S.E. secundæ.
S.F. Satisfecit.
S.C. senatus consultum.
S.C. sacri consilii.
S.S. Sententia senatus / somniorum / somniator / sibi / sepulchrum.
S.S. Sacri scrinii.

S.L. Sacrum ludum.sacrorum ludorum.
S.P. Sacri palatii.
S.D. Sententiam dedit,uel dicit.
S.S.C. Secundum suam causam.
S.F.S. Sine fraude sua.
S.T.A. Sine tutoris auctoritate. In edictis perpetuis.
SEV. Seuerus.
SYL. Sylla.
S.N.L. Socii nominis latini.
ST.P. Stadium posuit.
SEX. Sextus.
SER. Seruius/seruus/uel sergius.
SCL. Scilicet.
SIG. Sigillum.
SP.D. Supradictis.
SC.L. Sacræ legionis.
S.N.P. Sine periculo.
S.S.S. Sauio sanctissimo sacrum.
S.P.D. Salutem plurimam dicit.
SEPT. Septimius.
SAC. Sacris/sacri uel sacrificium.
SCD. Secundum.
ST.D. Stratum diem.
STTA. Statua,uel statuta.
ST.COS. Statutum consulem,uel statuerunt consules.
ST.TP. Statum tempus.
S.Q.S.S.E.Q.N.I.S.R.E.H L.N. Si quis sacrũ sancti est,quid non iure sit rei eius hac lege nihil.
SOR. Soror.
SVSC. Suscepti susceepit.
S.C.F.C. Senatus consultum faciundum curauit.
SENAT. Senatores.
SB.CAR. Sub cardine.
SP.FNT. Supra fontem.
SED.IVD. Sedentibus iudicibus.
S.V.F.P.D. Sedem uouit firmam populus decenalis.
S.P.Q.R. Senatus populusq; romanus.
SAL. Salute.
SEP. September.
S.P.F. Suæ primæ filiæ.
SOL. Solemni.
S.ET.S. Sibi,& suis.
SING. Singulis.
SPECV. Speculatores.
S.N. Sui nominis.
S.C.CRE.P.MNE.I. Sacri cõsilii certe posuit monetã Iuliam
SATVR. Saturnalia.
S.S.C.S.D.E.T.V. Secũdũ suã cãm sec uti diximus, ecce tibi uĩdictã. In legibus actionum.
S.Q. M.D.E.R A.PP. V.O.E. CONSP. TR.PL. Q. N. S.Q.E.V.A.P.PL.V F. Si quid meæ de ea re ad populũ plebum ualeo opus est conspecto tribuni plebis,qui nunc sunt, quod ei uidebitur ad populum plebis ue ferant.
S R.L.E.E. S.Q.O.R.E. Si rẽ lex ex eius cã q̃ orum rerũ esto. In iure ciuili de legibus,& plebiscitis.
S.Q. S S.E.Q.N.S.I.R.E.H.L.N.R. Si q̃d sacri scripti est quod non sit iure rogatu,eius hac lege nihil rogatur.
S.N S.Q. Si negat sacro querito. In legibus actionum.
SVNT. Sunt.

SARM. Sarmaticum.
S.C.FAC.E. Senatus consultum factum est.
S.F.S. Sine fraude sua. In legibus actionum.

T.

T. Titus/Tullii/ tibi/ter/tu/titulo/tacitus/tempus/tiburtine/trino/tutor/testamento/teneor,tutellarii/ transirorium/transcendit / tangere/tertium/taxat/tonsus/terminum.
T. Tau/nota in capite uersiculi superstitem designat.
T Tanto.
TI.uel TB.Tiberius.
TR. Trinus,uel Tribuni.
TB. Tibi.
TP. Tempus.
TR.P.uel.PL.Tribuni plebis.
T.A. Tutore auctore/Titus Anius/uel tutoris auctoritate. In edictis perpetuis.
T.C. Testamento cauetur.
T.V. Titulo usu/uel testamento uouit.
T.P. Tribunitiæ potestatis/uel titulum posuit.
TRA. Traianus.
TRB. Tribunus.
TVT. Tutella.
TAR. Tarquinius.
TP.B. Tempus bonum.
T.FF. Testamento fieri fecit.
T.P.I. Testamento publico iussit.
T.H.R. Testamento hæredem reliquit.
T.MR. Trimagister.
T.F. Titi filius,Titus flauius.
T.B. Tempus bonum.
TVL. Tullius.
TOR. Tormæ sed turmæ.quia o.loco u.utebantur antiqui.
TR.MM.uel M. Tribuni militum.
TR.AE. Tribuni ærarii,
TR.POT. Tribunitiam potestatem,uel tribunitiæ potestati.
TR.CEL. Tribuni cœlorum.
TR.V.MON. Trium uiri monetales.
TR.V.CAP. Trium uiri capitales.
T.F.I. Testamento fieri iussit.
T.F.F.uel M. Testamento fieri fecit/uel mandauit.
TABL. Tabulas.
TM.P.uel DD. Terminum posuit/uel dedicauit.
TIB.D.F.M. Tibi dulcissimo filio meo.
T.I.A.V.P.V.D. Teneor iudicem arbitrum ue postulo uti des.
TR.LEG.II. Tribunus legionis secundæ.
TM.DD. Thermæ dedicatæ.
TER. Terentius.
T.L. Titi,uel Titius libertus.
T.S.F.I. Testamento suo fieri iussit.
TRANS.PAD. Transpadum/uel Transpadana.
TANS.AM. Trans amnem.
TPR.I.A.P.V.D. Téptor iudicé arbitrũ postulo/ut des.In legib.actionib.

V.

V. Vir/ue/uita/uiuens/uixit/uiuus/uale/uiro/uirgo/uero/ueste/uicit/uires/urbis/uestræ/urbs/usus/uerum. Voto/ueteri/uotum/uirtus/uidebit/uocat/uindictam/uouit/ualeo/uniuersi/uetat/Vestales/uult/uolentibus/unum.

VI.	Quintum/quinque/uindicarium.
V.R.	Vrbs romana/uel urbis Romæ.
V.P.	Vnius posuit/uiro prudenti/uel ptoris/uel pbus/uel urbis pfectus.
V.S.	Voto soluto/uel solemni/uel uiuens statuit/uel uoto suscepto / uel uir sacer.
V.S.L.M.	Voto solemni libero munere / uel uiuens/sibi locum monumenti.
V.D.	Viuens dedit/uel donauit.
V.V.	Virgo uestalis,uel uiuo uiro.
V.E.	Verum etiam.
V.I.	Vir iustus.
VVI.	Verbi.
VAL.	Valerius,uale.
VIX.	Vixit.
VOS.	Vosonius.
V.FR.	Vir frugalis,usus fructus.
VX uel VX.	Vxor.
VIC.	Victores.
V.AET.	Virtus æterna.
V.VRB.	Vir urbanus.
V.P.R.	Veteri possessori reditū,uel possessioni reddatur.
V.C.	Quinti cōsulis/quinquies cōsul, uel uiro cōsulari (uel claro.
VOT.	Votum,uel uouit.
V.M.M.	Votum merito Mineruæ.
VIT.X.	Vicit decies.
V.ET.	Verum etiam.
VRB.C.	Vrbis conditæ.
V.B.F.	Vir bonæ fidei.
V.DIC.	Vir dictatorius.
V.S.L.M.	Viuens sibi locum monumenti.
V.S.D.M.	Viuens sibi dedicauit monumentum.
VET.AS.	Veterano assignatum.
V.PRAE.	Vir prætorius.
VI.VIR.	Sexium uir.
V.A.L.M.X.D.III.	Vixit annis quinquaginta mensibus decem,diebus tribus.
V.D.P.R.L.F.	Vnū de plano recte legi fecit. In iure ciuili de (legibus & plebiscit is.
VAL CS.	Valerianus Cæsar.
V.S.E S.F.	Viuens sibi & suis fecit
IJAM.	Viuam.
ƎALE.ƎITA.	Vale uita.
ƎIX.T.	Vixit
V.A.	Veterano assignatum,uel uixit annis.
VAT.	Vates,Vatinius.
V.F.S.S.	Viuens fecit sibi suis/uel sibi sepulchrum.
V.B.A	Viro bono arbitratu. In edictis perpetuis.
V.V.L	Virgo uestalis locus.
VIG.	Vigilauit,uel uigiliæ.
VOL.	Voluit, uolumus.
V.M.	Viuens mandauit.
V.F.	Vsus fructus,uel uiuus fecit.
X.V.	Decem uiri.
X.P.	Decem pedum,uel pondera.
⁜	Existimat.
⁜	Existimatio.
X.D.	Denes dedit.
YMN.	Imnus.
ZEN.	Zenonius.

PRISCOS ROMANOS NOTAS ARITHMETICAS NON HAbẽtes litteris quibuſdã eorũ loco uſos fuiſſe reperio ueluti infra patebit.

A. Quingenarium numerum ſignificat.
B. Tricentenum, uel ſic. CCC. ſignificat.
C. Centenariũ numerũ, & ſimiliter apud neotericos.
D. CCCCC. ſicut A. ſed recẽtiores nr̃i reiecto A. D. tantum (utuntur.
E. Ducentũ & quinquaginta.
F. XL. uel quadraginta ſignificat.
G. CCCC. ideſt Quadringentenum.
H Ducentenum.
I. et C. Ducentenumquoq;. I. centum, uel unum.
K. Quinquaginta ſupra centum.
M. Mille, quod & nunc in uſu eſt.
L. Quinquidenum, & ſimiliter apud nos.
N Apud græcos qnquagẽtenũ nnmerũ. Apud latinos nonagĩtenũ perſcribit.
O. Vndenarium.
P.S. Septenarium.
Q. A.D. Quingentenum, ſunt ſupra.
R. Octidenum.
S. Septidenum. uel paulo prius.
T. Sexdenarium ſupra centum.
V. Quinquenarium. & etiam nunc.
X. Denarium, ueluti nunc.
Y. Centum, & quinquaginta nouem.
Z. Harum omnium ultima, duo millia denotat.
I. Vnum denotat.
IV. quatuor.
IX. Nouem.

ΠB Octuaginta duo.
DCD Noningenti.

Q Ɔ, IƆƆ, V̄ — Quinquemillia.

X̄, ƆMC, IMI, CCIƆƆ — Decem millia.

IƆƆƆ, DCC — Quinquaginta millia.

CCCIƆƆƆ, C̄, C M — Centum millia.

CC M̄ M̄ Ducenta millia.

S. Semis alicuius rei notatur per oppoſitam literam.
As nũmus eſt libralis, nota tm̃ per oppoſitam literam.
LLS Sextertius nũmus duarum ſemis librarum notatur per oppoſitas
LL Dipondus nũmus eſt per oppoſitas duas notatur.
✳ Denarius decẽ librarum nũmi nũmus, per oppoſitam notatur.

Romai p Romæ. puinciai p puinciæ. Aulai p Aulæ oĩumq; fere noĩum fœminorũ priæ declinatiõis hoc mõ gtõs caſus uſurparũt ueteres, ut ĩ Lucr. patet.

AD CARDINALEM CORNELIVM VERONÆ Episcopum Iacobi comitis Iuliarii Carmen.

Quaslibet Ausoniæ præclaris dotibus urbes
Quod patriam dixi uincere Marce meam,
Derides credo, Corneli, ut uana locutum.
Forsan, & has dotes, me numerare iubes.
Pauca tibi ex multis perstringam carmine, magnæ est,
Singula si quæram scribere mentis opus.
Verona idæo quondam fundata colono est:
Scilicet a Veri nomine dicta Phrygis.
Magnificæ gestisq; domi, præclara forisq;:
Inuictis ducibus: militibusq; potens.
Sanctorum genitrix non infœcunda uirorum,
Inter cœlestes, qui micuere choros.
Conspicua ingeniis quantum: uix ulla disertis,
Seu Noua, seu Veterum pagina lecta placet.
Porticibus, Thermis, Delubris, Amphitheatro
Excellens, tectis, fornice, ponte, uiis.
Mœnibus: & structis in propugnacula mille
Turribus: & trinæ tuta sub Arcis ope.
Et syluis fœlix: & cæso in marmora monte.
Iugeribus, pratis, flumine, colle, lacu.
Et quo multiplici pellantur gramine mortes.
Et tibi quæ moris, serica pensa, ferant.
Est Cerere, & Baccho, Pomona, & Pallade, fœta.
Alitibus, tauris, uellere pisce, feris.
Argenti, atq; Auri, ferriq;, ærisq;, metallis
Inclyta, & omniferi sede beata soli.
Balnea quin etiam sunt Calderiana saluti.
Commoda, quæ morbos mille petita leuent.
Dotibus ornatam uel da maioribus urbem,
Aut nostræ laudes tu quoq; Marcæ proba.

GABRIELIS SARAYNÆ NEPOTIS ENDECASYLLABON.

Fortunatior Vrbibus beatis
Verona, Ausoniis, Pelasgicisq;.
Amor, cura deum, uirumq; alumna,
En prisco Archetypi nites nitore.
En quicquid rabies, furorq; quondam
Gallorum imminuit, modo eleganti
Torellus proprium manu reponit,
Quod non perdere edax erit Vetustas,
Non uis Ignea, nec potens Enyo.

AD EXCELLENTEM VTRIVSQVE CENSVRÆ interpretem Torellum Saraynam, Guilielmi Clusoni Legistæ Tetrasticon.

Veronæ titulos, operum monumenta, Poëtas,
Ortum, Sceptra, Duces, Flumina, Castra, Lacum
Aemula, dum scribis, Pallas miratur, & inquit,
Hic decus, hic patriæ, fama perennis erit.

CATVLLI AVOGARII POETÆ CLARISSIMI in utriusq; Iuris Consultissimi uiri Torelli Saraynæ Veronæ Vrbis Chronica Tetrasticon.

Obsita Veronæ monumenta abiecta iacebant,
Vnde erat amissum nomen,& urbis honos.
Non tulit hoc clara Sarayna ex stirpe Torellus.
Squallorem excussit,restituitq; decus.

AD NVNQVAM SATIS LAVDATVM IVRIS interpretem Taurellum Saraynam,Marci Venerii Epigramma.

Non semel ipsa suas uidit Verona ruinas,
Vulcani,& Martis,barbaricisq; malis.
Non semel instaurata fuit frustra tamen,omnes
Occiderant laudes,fama,decusq; suum.
Tempus edax,& mors aboleuerat omnia Lethe,
Mors quæ etiam saxis,nominibusq; uenit.
Tu unus Taure colum lusisti,& pensa Sororum,
Quod reparas patriæ nomina,saxa,uiros.
Qualis Deucalion tu animasti saxa,uirosq;,
Vt satus Iapeto mortua uiua facis.
Ciuica non satis est meritis,non mille coronæ,
Ciues seruasti qui simul,& patriam.

EIVSDEM TETRASTICON.

Viderat a Tauro coniunx Iouis instauratam
Veronam & spreta uiuere morte uiros.
Si hoc Venus ægisset tu,aut Tros Sarayna fuisses,
Frustra ait,æquassem Dardana regna solo.

EIVSDEM DISTICON.

Quam qui condiderant,q̃ qui reparasse feruntur,
Laudibus est Taurus dignior,& meritis.

Iuppiter,antiqua Tauri sub imagine Olympo.
Delapsus nostræ consuluit patriæ.
Hæc G. S. apud Cancrum faciebat.

ANTONIVS PVTELLETVS CALCOGRAPHVS LECTORIBVS SALVTEM.

Vellem equidem candidissimi Lectores in his Torelli Saraynæ urbis Veronæ Chronicis,eo demum nitore prodituris,quum imprimerentur, hoc a me præstari potuisse,ut doctorum omnium expectationi fide,diligentia,& officio q̃ maximam cumulaturus gratiam,responderem. Verum,quum uiderem me omnem,& fidem,& diligentiam (quoad mihi datum fuerit) in hoc tam eximio opere excudendo præstitisse,nostramq; sedulitatem nonnulla subterfugisse perspicerem, & hoc partim ob assiduos labores,partim ob nouitatem,ipsiusq; Archetypi difficultatem, ne totus hic labor(dum q̃ emendatissimum hoc opus ex nostra officina cupimus proficisci) Illis,quicquid essent,deperiret;Consiliũ fuit,ea,quæ & errata & prætermissa obrepsisse uiderentur,tum emendare,tum obiter reponere,hoc ipso labore spe apud uos ineundi gratiam,quum illud ego quod potui præstans,alterum illud, quod non potui non præstiterim. Vos igitur nobis ueniam dabitis necessariam. Sed spero breui futurum, quo adunguem castigatos suppeditabimus libros studiosis.Nunc q̃diu argentea,atq; aurea uasa defuerint,Samiis(ut dicunt)delectemur.

ERRATA, ET PRAETERMISSA, QVAE VISA SVNT NOBIS alicuius momenti. Tu per primum numerum paginas, per secundum uersus, scias indicari, per. a. a fronte, per. b. a tergo notatæ paginæ.

2.b.17.defenderem.3.a.3.respexissent.3.a.4.expoliatur 3.a.7.collegissem 3.a.16. dialogum.3.a 39.domi.3.b.31.Volturrena.5.a.16.Iulius.5.a.31.Mancalei.5.a. 35.Ascatadis.7.b 1.quod, pro q reponẽdum.8.b.28.dei.14.b.21.unusquisq;.15. a.16.ductæ.20.a.8.basim,& basi per simplex.s.23.b.6.Tritone, deest inuentus fuit. 30.b.34.millia 33.b.cathedrali 34.b.32.Ostrogotthorum.38.b 1.de uiris illustribus.46.a.16.Metropolitana.43.b.21.L.AQVILIVS.47.b 33.MARCIVIAE. 50 b.4.in,uacat.58.b.5.pro primo.A.reponendum est.L.59.a.27.Romana.60.a. 46.Catatoniis.57.a.37.et.13.Germanus.p simplex.n.64.b.32.Marce.

IDEM LECTORIBVS. S.

POST hos insuper, quos supra annotauimus impressionis errores, non ab re futurum duximus, si uos hic itidem commonefaceremus, ne fortasse inscii miraculum uobis subiret, neue magna admiratione detenti, Quum in quinto huius operis libro Antiquorum monumentorum ciuitatis, & agri Veronensis, tot dictiones tum mutilatæ, & incompletæ, tum etiam præposteræ, & inuersæ inter legendum uobis occurrerent, ea omnia inter errata connumerantes, nostræ ascriberetis incuriæ. Hoc uos certo scire uelim, Saxa fere omnia, in quibus hæc elogia, & inscriptiones leguntur, adeo edaci tempore corrosa, ut uix litterarum ipsarum characteres dignosci possint. Verum hic uos monitos uolo, nos, Quum hæc typis excudenda suscepissemus, Archetypos, unde hæc descripta fuissent, primum sigillatim consuluisse, Deinde illa quomodocunq; se se in illis haberent, litteris nec immutatis, nec adiectis, aut diminutis dictionibus, diligenti studio imprimenda potissimum curasse, sicq; impressa, qualiacunq; subitura iudicia, a nobis edita. Valete.

VOCVM SIMVL ET RERVM IN TORELLI SARAYNÆ VERONÆ Chronica Index, in quo siquid cognitu utile, iucundumq; sit, annotatur per ordinem Alphabeti, notasq; arithmeticas, primo paginas, mox uersus indicantes, a & b. litteris appositis, ut per a. annotata omnia a fronte, per. b uero a tergo facilius reperias.

Canis

T

FINIS.

CHARTARVM ORDO.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T

Omnes sunt duerniones præter C D E F H I K qui sunt Simplices, & L qui est Quaternio, & M qui est Ternio.

H. G. S.

VERONÆ EX OFFICINA ANTONII PVTELLETI
M. D. X X X X.